

W.

(Soms is het niet uit te maken of een stamwoord begint met *w*, *b*, of met *mb*; wat men niet vindt onder *w* of *b*, zoek men dus onder *mb* en omgekeerd.)

wa- voorvoegsel, verk. v. *ura*, bv. *wasé'i*, *wa-icase'i*, zie *se'i*. [Zie ook de Sprkk.]

Amp. id., bv. *wasii*, zie 2. *sii*; *wimba* [= B. *rambe'i* (MS.)]; ook enclit. = B. *pa*, bv. *taira* = B. *bare'epa*, nog niet, vgl. pr. t. *ba'eica*. *icai-*, [*wasí-*, zie de Sprkk.], *icaima'i*, *icailo'o*, hierheen, daarheen, *icaindekoe* of *icaindekoe*, naar boven, *pakarailo'o*, ga ginds heen, *peraindjo'oeka*, ga eens naar ginds. Vgl. Pal. *irai* „wederom”.

waa (vgl. 1. *uara* en Mal. Mak. *bara*, Tomb. *ira'a*, Tag. Mong. Bis. *baga*, Ngadj. *bahe*), of *waanja*, *uua apoe*, gloeiende kool, *banja amanja*, *waanja jaoe*, geen doove kolen, gloeiende kolen; ook de naam v. e. boom, die om zijn naam als geneesmiddel tegen buikpijn wordt gebruikt; *nasoko mbaa onga*, *iritinja marua pai marameda*, het kind is aangegrepen door de roodheid, zijne beentjes zijn rood en heet; *marua*, rood, bruin, *asoe marua*, bruine hond; *uaraa nggarama*, of *marua nggarama* „roodvingertje”, benaming v. e. wichtje van eenige weken oud; *moiraa*, rood, bruin gaan worden, *moiraa djole*, het maïs-haar begint rood te worden; *mambaa*, in *kadjoe mambaa*, w. t. v. 1. *dolo*, duidt de sterk roode kleur dezer houtsoort aan.

kauaa, roodheid, bruine kleur; *mampaka-icau*, rood, bruin maken; *kambaa* en *papom-baa*, erge graad van melaatschheid, *kambaa iriti ane taoe keijoe'a bangke*, de beenen zijn rood ontstoken, als men melaatsch is; *madjoe'a tepapombaa*, *ane matemo bare'e ndakariani*, *bare'e moombo rongonja toeroe*, *pela ngkadjoe ndajoejoeka*, *nepi ndutimbaoe pai ndatana*, ziek aan zware lepra, als men sterft, wordt er geen nacht over 't lijk gewaakt, de overlevende echtgenoot rouwt niet, 't lijk wordt in boomschors gewikkeld, deze wordt dichtgebonden en 't lijk wordt begraven; *kembaa*, gezwollen en ontstoken, v. d. borsten eener zoogende vrouw, wanneer bv. haar zuigeling is gestorven, *kembaa soesoenja*, *ane*

bare'e rawaika anangodi, *da mewali bisor*, hare borsten zijn ontstoken, wanneer ze er niet een kind aan laat zuigen, dan wordt het een zweer.

mompewaasi, rood worden, zich rood vertoonen, van iets dat anders niet rood is, bv. de huid bij ontsteking of bij een insecten-beet. *majangoe taoe setoe*, *mompewaasi lionja*, die man is dronken, zijn gezicht is rood geworden; *mengkoembaasi*, roode plekken vertoonen, ontstoken zijn, ook *tembaa*; *mengkombaasi soedipi mbelamoe*, de zijden van je wond zijn ontstoken; *tembaa palenja*, zijne handen hebben roode plekken.

touaa, plant met roode bloemetjes, die meisjes wel in de oorgaten steken; ook *sabe*, [*toerelo*?] gend.; ook w. t. v. *kandoroengi*, *pakoe mbosi*, [en 1. *oera*].

torombaa, maïs of sago midden in 't vuur gelegd en aldus hard gebakken; de sago wordt daartoe om een latje of een planten-stengel gekleefd; *djole ndatorombaa*, aldus toebeide maïs, *dange ndatorombaa*, *ndakareka uua*, sago wordt in bladeren gewikkeld en gepoft, er worden heete kolen overheen gekrabb.

wa'a (Mad. *baia*, O. Jav. *uara*, Niass. *uara*, Tag. *uala*, Mal. *ada*, Soend. *aja*, Tontmb. *waja*, Sang. *bala*; [vgl. ook Mong. *bajong*, alle (MS.)], geheel, al, *ua'a ngkomi*, gij allen. *ua'a ngkabosenja*, de gezamenlijke hoofden. *ndatemo ua'a ngkina'a*, al het eten is al in huis gebracht, *ua'anja*, alles, *ua'anjamo pa-oekeor se'i*, dit is alles wat ik te zeggen heb. *siko da ndjo'oe rano*, *ua'anjamo*, jij gaat morgen en daarmee uit! *ua'anjamo anoe koe-kama'ika se'i*, het eenige waarom ik thans kom; *momba'a*, stuk voor stuk te tellen zijn, *banja bara momba'a*, *mompoejoe jaoe kama'inja*, ze kwamen niet bij éenen, maar bij tien.

samba'a, één, één stuk, ander, zoowel van benoemde als van onbenoemde getallen, ook

wel onbepaald: een, 'n, *toeroemo samba'a mokole ri lipoe ntaoe*, in een vreemde stad was er eens een koning, *banja i Loeseka ri Wojo Makoeni koeto'o*, *ntje'e samba'a*, ik spreek niet over L. van W. M., dat is een ander, *rongonja samba'a*, zijn andere vrouw, *siko samba'a da mangkeni padenge*, gij zijt ook een dergenen die de goederen dragen zullen, *jakoe montjangkoe*, *siko samba'a da motana-nile*, ik schep op en gij zijt een dergenen die het opvangen, *samba'a i Mokeke*, *samba'a i Mokile to'anja*, de een heet Mokeke, de ander Mokile; *samba'a samba'a*, één voor één, elk afzonderlijk, *samba'a samba'a da mampetoe-mboe anoe nadonge*, ieder afzonderlijk moet vertellen wat hij gehoord heeft; *samba'a*, eenig, *ananja samba'a-mba'a*, haar eenig kind; *samba'anja*, iemd. anders, *ananja ri samba'anja*, een kind van hem bij een andere vrouw; *roeamba'a*, *patamba'a*, 2, 4 stuks, ook v. personen, *sangkoedja mba'a To Napoe ri koloro?* — *maria mba'a*, hoeveel Napoeërs zijn er in de smidse? — veel; *mampasamba'a*, bijeenvoegen, bijeenbrengen, *ripoe laboe rapasamba'a*, de stukjes ijzer worden bij elkaar gebracht; *patesamba'aka*, [elk] een ander, iets anders, *papanja napodjoejoe*, *inenja patesamba'aka*, hun vader hebben ze gemeenschappelijk, hunne moeders zijn elk eene andere, *oninja sawia*, *posokinja patesamba'aka*, de klank is dezelfde, de beteekenissen zijn onderscheiden (v. klankgelijke woorden, zooals *bale* „vriend” en *bale* „boomstok”).

kewa'a, in zijn geheel, *manoe ndaroro ke-ua'a*, de kip wordt in haar geheel geroosterd, *raikakoe kewa'a*, *ne'e uo'oe sangkodjo*, geef het me in zijn geheel, niet een stuk; *mamba'anaka*, tellen, hoeveelheid opmaken, *u-uuka*, *da noepaintjani wa'anja*, tel ze, dat ge weet hoeveel er zijn, *da noera'anakakamo taoe se'e tilanja*, *da gala ntaoe uoengka teasamba'a*, geef ieder van die menschen zijn deel, voor ieder afzonderlijk het zijne; *pera'anaka*, tracht ze te tellen, tel ze eens.

mba'a (vgl. 1. *ba'a*), wdl. „een andere, een tweede”; in den zin v.: sterk gelijkende op, zoo goed als, *dja boti mba'a*, 't is net een aap.

dja lagiwa mba'amo, *gori ngkagasi mpolontjonja*, 't lijkt wel een hert, zoo vlug als hij loopt.

mamba'a, de slotsom opmaken, alles bij elkaar nemen, de meening, het voornemen hebben, *pamba'akoe*, *ne'e mo'icali*, ik vind, ze moesten niet vechten, *pamba'a ndajakoe da matemo anakoe*, *natoenda*, *natoetoemba ntaoe*, ik houd het er voor dat mijn kind zal sterven, omdat het door anderen is vervloekt en vervenscht, *pamba'a nTo Napoe i Ta Lasa pai Papa i Melemo da napepate*, de Napoeërs hadden 't voornemen om T. L. en P. i M. te doden.

torimba'a, *boti*, *maka napewoenoka noe indonja*, *ane be nakekeni kadjoe*, „die op zijn eentje gaat”, d. i. een aap. want de moeder gooit het jong er heen, als het uit zich zelf de takken niet grijpt.

wada (Sang. *bara*, Tal. *bara'a* „zwaard”). Amp. hakmes, kapmes.

B. *mborada*, duf, zuur, gezegd v. rijst die al lang in een bamboe-koker is bewaard gebleven en daardoor een onfrische lucht en een zuren smaak heeft gekregen.

wade (vgl. 2. *uale*); *kambade pelindjanja*, hij loopt zwaaiend, slingerend, zooals iemd. die gewoon is te varen; *mombade*, slenterend, slingerend loopen.

wadega, zie *dega*.

wadi (vgl. 1. *adi* en Pipik. *iruli*, kraaien als een kindje); Amp. *mampucadika*, voordragen, zingend of neurkend.

B. pr. t. *boi nauradi mbelang*, opdat de geesten je niet voor den gek houden; *adju iradi mpantolekoe*, 't was maar een grap in mijn spreken.

wadja, gewl. *badja* (uit het Boeg. *badja*), staal.

wadje (uit het Par.). eene lekkernij van kleefrijst en zwarte suiker.

wadjo, w. t. v. *tangali*, buideldier.

wadjoe (Par. *mbajoe*, Nap. *mboe*, uit *mbaioe*, vgl. 2. *uajoe*, dat syn. is met 1. *iria*, zoodat *simbadjoe* = *sucia*, en pr. t. *mangkucajoe* met B. *mampowin*); *simbadjoe*, gelijkelijk, de een zoo goed als de ander, *simbadjoe masala*, gelijkelijk schuldig, *simbadjoe taoe magasi*.

allemaal even flink, *simbadjoe-mbadjoe*, in gelijke mate, geheel gelijk, van denzelfden vorm, *taoe setor simbadjoe² kabangkenja*, die lieden zijn even groot, *simbadjoe² doeanga setoe, bare'e mosisala*, die vaartuigen zijn gelijk, zij verschillen niet; *mompasimbadjoe*, gelijk maken, van gelijke afmeting doen zijn, het met elkaar eens worden, vdr. in 't algem.: een gesprek voeren; *pasimbadjoe*, gesprek, samenspraak; *pasimbadjoe¹ ri tandonja da pampasimbadjoe*, maak ze aan elkaar gelijk, aan de uiteinden moeten ze aan elkaar gelijk gemaakt worden.

Amp. *sicadjoe²*, gelijk van vorm of omvang, *sicadjoe² lionja pai lio indonja*, ze is gelijk van uiterlijk met hare moeder.

wa'e (vgl. *wa², wa'e*); *dja ndapowa²ka melindja*, men loopt maar langzaam, maakt niet voort met loopen.

waenggi, zie *enggi*.

waenggo, zie *enggo*.

wagere, zie *gere*.

wagere, zie *gere*.

wagoe (vgl. *sagoe*, 1. *irajoe* en *waloe²* (op *waloe*)), onzeker, aarzelend, niet durvend, niet doortastend, *iragoe² pelindjanja, be nakoto gaga*, hij loopt onzeker, hij kan niet goed meekomen.

wagoenggari, zie *goenggari*.

1. wai (Tag. *bigaj*, Mong. *bogoj*, Mal. *bəri*, Jav. *iceh*, Minah. t. *ice'e*, IN.); *mombai* (intr.). *maurai* (tr.). geven, toestaan, toelaten, *ane bare'e noerai, kortima*, als je 't niet geeft, neem ik het, *bare'e koerai*, ik geef het niet, ik sta 't niet toe, *ne'e noedjana koronja, bare'e nauai*, raak zijn lijf niet aan, dat wil hij niet hebben; *pombai, pawai*, geschenk, gave, *pombai lamoa*, een gave, een beschikking der voorouders, *bare'e moajo² parainja, dangga, se'i ndagiwoe*, hij geeft het maar onophoudelijk, hij durft niet, als hij eens beboet werd; *mombai, mambai* of *mbai*, gegeven dat, als 't eens mocht zijn dat, gesteld dat, *nije'e mbai noekita, toedoe sagele rajamoe*, als je dat eens kondt zien, dan zou je ineens schik hebben, *mombai ndaole ratanja*, gesteld men kon het eens beelemaal zien, *mambai*

rata inemoe, ba be da toemangi? als nu je moeder eens kwam, zou ze dan niet schreien?

mombaiika, mauaiika, geven aan, in P. ook wel *maurika* (klemt. op i) = *mauai* en *maurika* = *maurika*; *waikakoe enoe, nakatapasalero ndajakoe, inekoe matemo*, geef me kralen, dat ik wat worde afgeleid, mijne moeder is gestorven; *anoer noerika jakoe, nati-mamo joenoe*, wat je me hebt gegeven, hebben anderen weggenomen; *naurika*, ook: hij ging er op los, hij deed het uit alle macht, *pai naurika sa molontjo*, en daar ging hij me toch aan 't loopen! *naurika pitoendeme poapoenja, pangkoninja*, en 7 dagen kookten en aten ze er op los; *da tapeurika* (da *tape-pombaiika*, P.) *To Napoe, bara da napokono*, laten we eens probeeren het te geven aan de Napoe's, misschien willen ze 't wel hebben, *napepombaiika To Napoe baeola naboentoe noe indonja, ndjo'oe mangande, mabosoe, nadadoe moeni*, hij probeerde aan de Napoe's een buffel te geven die door zijne moeder verstooten was, het dier ging grazen, maar toen het verzadigd was, zocht het zijne moeder weer op; *da ndapepombaiika*, probeer eens 't hem te geven, je moest het hem maar eens geven.

momburui, elkaar geven, elkaar toestaan, elkaar toegeven, voor elkaar plaats maken, zooals dingen die niet in de rij staan of liggen, in tegengestelde richting gaan of kop bij staart naast elkaar liggen, *taoe momburui, simbadjoe molanga, mombeporong moeni raja, napodjoejoe²mo denggo pai joa*, zij geven elkaar toe, van weerskanten geven ze een verzoeningsgeschenk, hunne harten zijn weder aan elkaar getrouwd, ze nemen gezamenlijk ongelijk en gelijk op zich, *kadjoe dja momburui, sangkailjoe teurai waindjo'oe, sangkadjoe teurai uraima'i*, de stukken hout liggen niet in de rij, het eene stuk is naar ginds, het andere naar hier verschoven, *momburui toedoe baeola, sambira wailo'oe, sambira waindekoe*, de horens v. d. buffel gaan in verschillende richting, de eene gaat naar beneden, de andere naar boven, *momburui woekeoe, momb. roso*, elkaar mekaars kracht laten voelen, elk zijne kracht op den ander los-

laten; *mampapomburui*, de dingen zoo leggen dat ze zich naar elkaar schikken, *ata da ndapapomburui*, je moet de stukken dekblad kop aan staart op elkaar leggen (den breedten rug van 't eene stuk op den smallen onderand van 't andere, om ze beter te kunnen vervoeren); *mambaiika*, opsnijden, boud spreken, *mambaiika gaga ngalitaoe setoe, nato'o da meicali goeroe, nje'e paoe anoer naurika tave, koeto'o: ne'e napambaiakaka rionja*, die jonge man snijdt al te veel op, hij beweert dat hij onderwijzer wordt, dat is het praatje dat hij aan de menschen uitgeeft, ik vind: hij moest daarover niet vooraf opsnijden; *mauaisaka*, er op los trekken, zijn gang maar gaan, uit alle macht doen, *be natoeroe mompaoe, dja mauaisaka gori mboekoenja*, hij matigde zich niet in 't spreken, hij sprak er maar op los uit alle macht.

teurai wasindjo'oe, teurai usasina'i, te veel genen kant op, te veel naar dezen kant, gezegd v. dingen die niet in de rij staan; *dja kakurairinjam, bemo koeintjani kapoera anoer-koe*, hij geeft maar hoe langer hoe meer weg, ik weet niet meer hoe mijne dingen zijn opgeraakt.

2. wai (Ment. *bai*), een plant die op een palm-boompje gelijk en waarvan de jonge bladeren een smakelijke groente zijn, *Cycas Rumphii*, CL 962, *woea mbai napoenoe noe ananggodai pai ndapopakoei mboroe*, de vruchten van wai worden door de kinderen tot kralen gebruikt en tot geneesmiddel tegen framboesia aangewend.

3. wai-, zie *wa-*.

1. wailo (Par. *waino*, srt. gezang), raadsel, *poto mbailo*, oplossing van 't raadsel; *mowailo*, raadsels opgeven; *mampowailoka*, van iets, op iets een raadsel maken. Tor. II, 255.

2. wailo (vgl. *weidoe* en Lamp. *randuoe*: wellicht is dus de oorspr. vorm *wailaoe, waidaoe* of *baidaoe*; de afl. in T. B. G. LI, 367 gegeven is dan onjuist), gierst, *Setaria Italica*, CL 3113; Tor. II. 202, 296; *wailo moronda² pai pte, mokakarama ri tundo njesenja, nje'e pai napangkakoe, napambir² tanoana mpae*, gierst is de makker van de rijst, ze heeft vingers

(lange haren) aan het uiteinde der aar, zoodat ze den levensgeest der rijst grijpt, naar zich toe haalt; w. t. *kina'a kodi, kina'a masinwoe*, klein voedsel, fijne spijs. Men beweert dat de gierst 9 bolsters heeft (*sio ntapi pelanja*).

[*waimbe'i*, zie *mbe'i*.

waindjo'oe(ka), zie *ndjo'oe*.]

wainoendo (vgl. *toendo*), pr. t. = B. *pantjara*, schuine stutpaal.

waio, pr. t. = B. *walili*; *pombaio, poragia*, keer terug, regenboog.

1. waja (Par. Nap. *uala*, Gor. *bala*, Mak. *balang*, Boeg. *baleng*), omheining, schutting, ook syn. m. *topo*, groot vischtoestel om paling te vangen; Tor. II, 251; *malilini uaja*, om de heining heenloopen (om te zien of er ook gaten in zijn), *uaja mbawoe*, schutting tegen de varkens, varkenshok, *uaja mpaoe*, verontschuldiging of and. uitdr. om zijne woorden te dekken, *uaja nta'i* (ook *urajaa nta'i*), darmen, ingewanden, *baeola patambaka uaja nta'i bangkenja*, een buffel heeft vier magen; *mowaja*, omheining, schutting maken. *mowaja wawoe lipoe se'i*, dit dorp heeft een varkensheining (slechts een lage heining tegen de varkens, geen omheining tegen een vijand); *mboeraja*, aldor met zijne omheining bezig zijnde; *bonde ndaraja'ni*, een omheinde akker; *winaraja*, een omheind stuk land; *mumposiraja*, te zamen met anderen eene omheining maken.

Amp. *uraja*, kraal, hok voor dieren, *uawor mbaja*, tam zwijn, *uawoe mbaja ri uaja mbawoe*, tam varken in een varkenshok.

2. waja (vgl. 2. *balu*), bont, bont gekleurd, met allerlei tinten er in, *manoe uraja*, bonte kip. pr. t. *manoe uraja*, bonte vogel, volg. verkl. = *korioewa*, een vogelnaam, waarin *uala* = *uraja*.

wajaa (vgl. *bakuru* en Minah. t. *uala'm*, komkommer, Nap. *waluu*, Fidj. *ura*), slingerplant, liaan, lijn, touw, koord, *urajau maroei*, doornige liaan, *enoe togombajaa*, drie streng kralen, *ulaso'o mbajau*, met een liaan, met een touw vastgebonden, *urajau loentja*, P., *urajau mboronto*, L., *urajau ndjai*, *urajau mboloka* (Tor. I, 404), soorten v. lianen, *urajau nta'i*, ook

uraja nta'i, darmen, ingewanden, *urajaa madau* „bloedende liaan”, een slingerplant met rood sap, *urajaa ngkadosa* of *talisaaja* (Tor. II, 270, 278), liaan die als tooverkruid bij den oogst dient, *urajaa ntomboe*, liaan welker stengel veel water bevat, dat mag gedronken worden door oogstenden, omdat het niet vloeit; de bladeren worden uitgeknepen op wonden; in Todjo geeft men 't water bij koorts; de wortels zetten zich vast in een boomtak en de plant groeit dan naar beneden; in aanroeping wordt van de goden gezegd: *anoe mawero urajaa ntomboe*, die de waterliaan naar beneden doet hangen, omdat deze liaan in de verhalen wordt neergelaten uit de Bovenwereld, om daarmee menschen op te trekken; Tor. I, 386, 388.

morajaa, kruipen, klimmen, zooals klimmen slingerplanten, *ica paria porajanja*, het slingerend doet hangen, zooals de *paria*; *merarajaa*, lang en slank, spichtig van gedaante zijn, *perarajanja kapogreka*, *pai nakakodi ndajanja*, we lachten om zijne slungelachtigheid en daarom is hij gekrenkt; *ndarajaa ni*, *ndatakaka urajaa*, er is een slingerplant, een touw aan of om gebonden.

wajanga (vgl. 2. *wanga*), holligheid. *wajanga ntanta'i*, het hol v. d. aars, *morajanya ntanja*, zijne oogen staan hol.

wajaoe (Par. *woeloe*, Sang. *boeloe*, Ibn. *boeloe*, Negr. *biurao*), gat, hol, grot, *urajao ntana*, gat in den grond, *urajao mbaloe*, muisenhol, *urajao enyo*, neusgat, *urajao ntalinga*, oorholte, *boejoe mbajaoe*, spelonkenberg; *ke-urajao*, met gaten, holt; *morajaoe*, met holt, *morarajaoe*, met vele gaten.

1. **wajatoe** (Par. *uraltoe*, Mak. Boeg. *balatong*, Mong. *boelangut*, Tontmb. *woela'ngas*), ramboetan, *Nephelium lappaceum*, Cl. 2443: komt alleen in 't wild voor; w. t. to *woejoe koro* „harige”, *kusopi* „verstopping verwekkend”; *urajatoe ane pueramo posesenja, lieramo potadji* (*manaroemo apanja*), *nepa potadji dja'anja*, *nepa sinuli eo* (*makoenimo*), *nepa marau*, *nepa maelamo*, *dja ndabaso*, als de ramboetan is uitgebloeid, dan vallen de schutbladen af, daarna vallen de mislukte vruchtjes

af, daarna wordt zij geel, dan rood en eindelijk donkerrood en dan kan men er de manden mee vullen.

meurajatoe, op ramboetan uitgaan; *mborajatoe* (soms verkort tot *mboraa*), gezegd v. palmwijn die wel met bitterhout is aangezet, maar niet bitter smaakt.

2. **wajatoe** (vgl. *balatoe*), in de uitdr. *edja mbajatoe*, een bamboe of een lange staak, waaraan de stompjes der takken nog gelaten zijn, gebruikt als ladder om in boomen te klimmen; de stompjes dienen tot treden.

wajawo (vgl. *balawo* en Mak. *bajawo* „ei”), dierlijke toespijs bij de rijst, visch of vleesch; ook levende dieren die gegeten worden, heeten *urajawo* [en *urajawo* is w. t. v. *booe*]; *noendjaa da taporajawo*? wat zullen we tot vleeschspijs hebben? *meurajawo*, gaan jagen, visschen, er op uitgaan, om vleesch of visch bij de rijst te krijgen, *masimboekoe meurajawo*, lo'e *maja-urati lagiera pai mampedongeka kama'i mpolontjo mbawoe*, bekwaam in het jagen, geoefend in 't opwachten van herten en het beluisteren van naar hem toe loopende varkens; *jakoe anoe marajawosi siko*, *ntongo kodipa siko*, toen je nog klein waart, was ik het die zorgde dat je vleesch hadt.

1. **wajo** (vgl. 1. *bajo* enz. en Par. *icalo*, Mal. Mak. *bajang*, Boeg. *icaljo*, *badjang*, Jav. *icajang*), schim, schaduw, spiegelbeeld; *toeroe ntoe'a*, *amo urajo*, word oud, kom levensgeest! (uitroep als een kind niest); *sauce urajonja bar'e koekita*, zelfs de schaduw er van heb ik niet gezien; ook bladtin wordt *urajo* genoemd, om zijn glans, en lood, om de gelijkenis met bladtin; *goema nularajo*, een zwaardscheede die met bladtin is beplakt (om ze fraai te maken).

limbajo, zie afz.

membajo, schitteren, blinken, flikkeren, *rang'i membajo*, het zand blinkt (in het zonlicht); *pembajo*, spiegel, *pembajo bantili*, *anulukita*, *baru meura*, *bar'e*, een spiegel die het beeld onzuiver weerkaatst, als je er in kijkt is het heelemaal niet zuiver.

mampesinajoka, met groote inspanning iets bekijken, *toekoe ri wojoa napeinajoka*, ze

kijkt met inspanning naar de luizen in 't haar, *bemo josa matakoe*, *sangadi koepesinajoka*, *koekita wo'oe*, mijne oogen zijn niet helder meer, eerst als ik scherp op iets tuur, zie ik het ook.

2. **wajo**, spruit, uitlooper v. e. boomstam, een tronk of een tak, *urajo ngkadjo*, uitlooper v. e. boom, *ur'anja anakoe se'i da urajo mami ane mate kani*, alleen dit kind zal onze spruit zijn, als we zijn gestorven; *morajo*, uitspruiten, loten schieten, *koeto'o kadjo mate*, *cali-mporajo ntano*, ik dacht dat het dood hout was, ondertusschen spruit het weer uit, *toeroe i Alipa*, *morajo ntano Papa i Alipa*, A. is geboren, de Vader van Alipa heeft dus een spruit.

1. **wajoe** (vgl. *uraloe*), een bedekking of verhulling, van buigzame takken, waarmee men een gescherpten bamboe bedekt, opdat het wild er geen erg in zal hebben, *ndarajoeni ampa ndatantondini*, de gescherpte bamboe, die v. e. valblok (*tantondi*) is voorzien, is met buigzame takken omhuld; *kambajoe*, slingerend, zwiepend, v. lange, buigzame dingen, zooals hooge, dunne boomen; *tebombajoe* (L.), *tetombajoe*, buigzaam, zwiepend, *tebombajoe mamongo*, *naroe' ngojoe*, de pinangboomen zwiepen heen en weer, als de wind er tegen waait, *tebombajoe*, *kambajoe pelindjanja*, hij loopt slingerend.

Amp. *urajo ngkulanto*, de draagzeilen der rugmand.

2. **wajoe**, pr. t., syn. met B. 1. *ica*, vgl. *uraljoe*; *mongkarajoe*, *mangkarajoe*, vervaardigen, smeden, maken, *mangkarajoe santi*, ijzer smeden, *mangkarajoe pambola*, een huis bouwen, *depa onda ndakarajoe*, pas afgemaakt, *loro onda ngkinarajoe*, pas geboord huis; *pongarajoe*, plaats waar gesmeed wordt, smidse, klopplank voor foeja werkplaats, *tadoe mpongarajoe santi*, de baas der zwaardvegers; *sangkarajoe urajoenjinja*, een handvol is zijn tabak, *pitorongkarajoe urajoenjinja*, zeven pruimen tabak.

3. **wajoe**, Amp. Tog. = B. *oajoe*, 8; in het B. soms in samenstellingen, bv. *wajoempoejoe*, voor *oajoeempoejoe*, 80; *Wajoe Woene* „Acht

Aardhoopen”, verblijfplaats v. zielen in de Onderwereld.

wajoegi (vgl. *urajoengi*), pr. t.; [*urajoegi*, *urajoegi*, zie *joengi*].

talucajoegi = B. *talucanoea*, huisbewoners.

wajoendo, pr. t., vgl. *urajondo*; *ri wajondenonju ntimali*, aan de beide zijvlakken.

wajoengi (vgl. *urajoengi*), zie *joengi*.

wajoli (Mong. *boloeli*, Bad. *baloli* „pinang”, *lofi* „rond”, vgl. *doeli*, *joeli*, 2. *loeli* (enz.)), *Artocarpus dasphylla*, ook *boeli* gend., een boom waarvan men de bast bij de sirih pruimt.

wajondo, zie *jonulo*.

wajowo of *walowo* (vgl. 1. *wombo*); *mombajowo*, slaan, in 't biz. bewerken van boomschors met den *pombajowo*, den grofsten klophamer (*ike*), die 3 kerven op den steen heeft (Tor. II, 317, 321); *da rajamoe da koerajowo noe lawero*? wil je soms dat ik je met een rotan afransel?

1. **waka** (Tag. *bakas*, *bikas*, Mal. *bekas*, Bim. *uoka*, IN.; vgl. *baka*), plaats waar iets vroeger is geweest, 't nagelaten spoor daarvan, *dikamo ri urakunja*, zet het maar op zijn oude plaats, *potoenda ri urakamoe*, ga zitten op je oude plaats, *waka mpotoendakoe*, de plaats waar ik heb gezeten, *waka mpaj'anja*, zijne voetsporen, *waka naroe*, de plaats waar vroeger een rijstveld is geweest, *waka laboe*, de plaats waar het hakmes heeft getroffen, *dja uraka mpulekoe*, slechts een kleine gift tot aandenken ('t spoor v. mijne hand, die 't gegeven heeft), *be mekoni apoe mami*, *dja uraka ntjilo*, het vuur heeft (bij 't schoonbranden v. onzen akkergrond) niet goed gebrand, (men ziet) alleen maar het brandmerk van de fakkel (die het vuur moest aansteken), *ri uraka mboro malimbokori katocoe mpe*, op de plaatsen waar het losse hout is opgebrand, groeit de rijst voorspoedig; *dja uraka'nja*, precies op zijn oude plaats, *taw setar be melimba*, *dja uraka'nja*, ze zijn niet verhuisd, ze wonen nog op hun oude plaats.

mowaka, merktekens, barsten, scheuren of andere sporen van gebruik hebben, *mowaka penai*, *maria porakanja*, het zwaard heeft schaaften, kerven, er zijn talrijke stukjes uit, *mowaka tana*, *laae uraka mpinatonoe*

uraja ntu'i, darmen, ingewanden, *icajaa madau* „bloedende liaan”, een slingerplant met rood sap, *urajaa ngkadosa* of *talisaia* (Tor. II, 270, 278), liaan die als tooverkruid bij den oogst dient, *urajaa ntomboe*, liaan welker stengel veel water bevat, dat mag gedronken worden door oogstenden, omdat het niet vloeit; de bladeren worden uitgeknepen op wonden; in Todjo geeft men 't water bij koorts; de wortels zetten zich vast in een boomtak en de plant groeit dan naar beneden; in aanroepingen wordt van de goden gezegd: *anoe mawero icajaa ntomboe*, die de waterliaan naar beneden doet hangen, omdat deze liaan in de verhalen wordt neergelaten uit de Bovenwereld, om daarmee mensen op te trekken; Tor. I, 386, 388.

morajau, kruipen, klimmen, zooals klimmen slingerplanten, *era paria porajauja*, het slingert zich juist zooals de *paria*; *mewarajau*, lang en slank, spichtig van gedaante zijn, *perwarajauja kapogeleka*, *pai nakakodi ndajanja*, we lachten om zijne slungelachtigheid en daarom is hij gekrenkt; *ndaurajani*, *ndatukuka icajaa*, er is een slingerplant, een touw aan of om gebonden.

wajanga (vgl. 2. *uranga*), holligheid, *urajanga ntanta'i*, het hol v. d. aars, *morajanga matanja*, zijne oogen staan hol.

wajaoe (Par. *waelo*, Sang. *boelao*, Ibn. *boelao*, Negr. *biroae*), gat, hol, grot, *icajaoe ntama*, gat in den grond, *icajaoe mbalesoe*, muisenhol, *icajaoe engo*, neusgat, *icajaoe ntalinga*, oorholte, *boejoe mbajaoe*, spelonkenberg; *ke-urajaoe*, met gaten, holten; *morajaoe*, met holten, *morawajaoe*, met vele gaten.

1. **wajatoe** (Par. *walatoe*, Mak. Boeg. *balatoeng*, Mong. *boelang*, Tontmb. *woela ngas*), ramboetan, *Nephelium lappaceum*. Cl. 2443: komt alleen in 't wild voor; w. t. *to wrofoe koro* „harige”, *kasopi* „verstopping verwekkend”; *icajatoe ane poeramo poscesenja*, *liemo poluati* (*manawoemo apanja*), *nepa potadji dja'anja*, *nepa sindi eo* (*nakoemo*), *nepa mawaa*, *nepa maetamo*, *dja ndabaso*, als de ramboetan is uitgebloeid, dan vallen de schutbladen af, daarna vallen de mislukte vruchtjes

af, daarna wordt zij geel, dan rood en eindelijk donkerrood en dan kan men er de manden mee vullen.

mewajatoe, op ramboetan uitgaan; *mbourajatoe* (soms verkort tot *mboura*), gezegd v. palmwijn die wel met bitterhout is aangezet, maar niet bitter smaakt.

2. **wajatoe** (vgl. *balatoe*), in de uitdr. *edja mbajatoe*, een bamboe of een lange staak, waaraan de stompjes der takken nog gelaten zijn, gebruikt als ladder om in boomen te klimmen; de stompjes dienen tot treden.

wajawo (vgl. *balawo* en Mak. *bajawo* „ei”), dierlijke toespijs bij de rijst, visch of vleesch; ook levende dieren die gegeten worden, heeten *icajawo* (en *icajawo* is w. t. v. *booe*); *noendjau da tapowicajawo*? wat zullen we tot vleeschspijs hebben? *mewajawo*, gaan jagen, visschen, er op uitgaan, om vleesch of visch bij de rijst te krijgen, *masimboekoe mewajawo*, *lo'e mawajawo* *lagira pai mampedongeka kama'i mporontjo mbaroe*, bekwaam in het jagen, geoefend in 't opwachten van herten en het beluisteren van naar hem toe loopende varkens; *jakoe anoe mawajawosi siko*, *ntongo kodipya siko*, toen je nog klein waart, was ik het die zorgde dat je vleesch hadt.

1. **wajo** (vgl. 1. *bajo* enz. en Par. *walu*, Mal. Mak. *bajang*, Boeg. *watjo*, *badjang*, Jav. *icajang*), schim, schaduw, spiegelbeeld; *toeroe ntoe'a*, *amo icajo*, word oud, kom levensgeest! (uitroep als een kind niest); *sawo icajonja bare'e koekita*, zelfs de schaduw er van heb ik niet gezien; ook bladtin wordt *icajo* genoemd, om zijn glans, en lood, om de gelijkenis met bladtin; *goema ndarajo*, een zwaardscheede die met bladtin is beplakt (om ze fraai te maken).

limbajo, zie afz.

membajo, schitteren, blinken, flikkeren, *ru-ny'i membajo*, het zand blinkt (in het zonlicht); *penbajo*, spiegel, *penbajo bantieli*, *anulukita*, *bara meara*, *bare'e*, een spiegel die het beeld onzuiver weerkaatst, als je er in kijkt is het heelemaal niet zuiver.

nampewinajoka, met groote inspanning iets bekijken, *toekoe ri woejoea nampewinajoka*, ze

kijkt met inspanning naar de luizen in 't haar, *bemo josa matakoe*, *sangadi koepwinajoka*, *koekita wo'oe*, mijne oogen zijn niet helder meer, eerst als ik scherp op iets tuur, zie ik het ook.

2. **wajo**, spruit, uitlooper v. e. boomstam, een tronk of een tak, *icajo ngkadjo*, uitlooper v. e. boom, *icuanja anakoe se'i da icajo mami ane mate kami*, alleen dit kind zal onze spruit zijn, als we zijn gestorven; *mowajo*, uitspruiten, loten schieten, *koeto'o kadjo mate*, *icali-mpotewajo ntano*, ik dacht dat het dood hout was, ondertusschen spruit het weer uit, *toeroe i Alipa*, *mowajo ntano Papa i Alipa*, A. is geboren, de Vader van Alipa heeft dus een spruit.

1. **wajoe** (vgl. *waloe*), een bedekking of verhulling, van buigzame takken, waarmee men een gescherpten bamboe bedekt, opdat het wild er geen erg in zal hebben, *ndarajoeni ampa ndatantondini*, de gescherpte bamboe, die v. e. valblok (*tantondi*) is voorzien, is met buigzame takken omhuld; *kambajoe*, slingerend, zwiepend, v. lange, buigzame dingen, zooals hooge, dunne boomen; *tebomajoe* (L.), *tetomajoe*, buigzaam, zwiepend, *tebomajoe mamongo*, *nawoei ngajoe*, de pinangboomen zwiepen heen en weer, als de wind er tegen waait, *tebomajoe*, *kambajoe* *pelindjanja*, bij loopt slingerend.

Amp. *icajoe ngkalando*, de draagwelen der rugmand.

2. **wajoe**, pr. t., syn. met B. 1. *wia*, vgl. *waljoe*; *mongkarajoe*, *mangkawajoe*, vervaardigen, smeden, maken, *mangkawajoe santi*, ijzer smeden, *mangkawajoe pambola*, een huis bouwen, *depa onda ndakawajoe*, pas afgemaakt, *loeo onda nykinarajoe*, pas gebouwd huis; *pongkarajoe*, plaats waar gesmeed wordt, smidse, klopplank voor foeja werkplaats, *tudoe mpongkarajoe santi*, de baas der zwaardvegers; *sengkarajoe icajoenjinja*, een bandvol is zijn tabak, *pitoengkarajoe icajoenjinja*, zeven pruimen tabak.

3. **wajoe**, Amp. Tog. = B. *oeajoe*, S; in het B. soms in samenstellingen, bv. *icajoenpoejoe*, voor *oeajoenpoejoe*, S0; *Wajoe Woeue* „Acht

Aardhoopen”, verblijfplaats v. zielen in de Onderwereld.

wajoegi (vgl. *icajoennggi*), pr. t.; [*icajoe*, *icajoe*, *icajoe*, zie *joenggi*].

talicajoe = B. *talicawoe*, huisbewoners.

wajoendo, pr. t., vgl. *icajondo*; *ri icajoenlonja ntimali*, aan de beide zijvlakken.

wajoengi (vgl. *icajoe*), zie *joenggi*.

wajoli (Mong. *bololi*, Bad. *baloli* „pinang”, *loli* „rond”, vgl. *doeli*, *joeli*, 2. *loeli* [enz.]). *Artocarpus dasyphylla*, ook *boebi* gend., een boom waarvan men de bast bij de sirih pruimt.

wajondo, zie *jondu*.

wajowo of *walowo* (vgl. 1. *wombo*); *mombajowo*, slaan, in 't biz. bewerken van boomschors met den *pombajowo*, den grofstem klophamer (*ike*), die 3 kerven op den steen heeft (Tor. II, 317, 321); *da rajamoe da koewajowo noe luero*? wil je soms dat ik je met een rotan afransel?

1. **waka** (Tag. *bakas*, *bikas*, Mal. *békas*, Bim. *roka*, IN.; vgl. *baka*), plaats waar iets vroeger is geweest. 't nagelaten spoor daarvan. *dikamo ri irakinja*, zet het maar op zijn oude plaats, *potowenda ri irakamoe*, ga zitten op je oude plaats, *icaku mpotoendakoe*, de plaats waar ik heb gezeten, *icaku mpajauja*, zijne voetsporen, *icaku nuco*, de plaats waar vroeger een rijstveld is geweest, *icaku labor*, de plaats waar het hakmes heeft getroffen, *dja icaku mpalekoe*, slechts een kleine gift tot aandenken ('t spoor v. mijne hand, die 't gegeven heeft), *be mekomi apoe mami*, *dja icaku ntjilo*, het vuur heeft (bij 't schoonbranden v. onzen akkergrond) niet goed gebrand, (men ziet) alleen maar het brandmerk van de fakkel (die het vuur moest aansteken), *ri icaku ndoeroe malingbokori katoeuoe mpar*, op de plaatsen waar het losse hout is opgebrand, groeit de rijst voorspoedig; *dja icaku njja*, precies op zijn oude plaats, *tape setu be malingbokori*, *dja icaku njja*, ze zijn niet verhuisd, ze wonen nog op hun oude plaats.

mawaka, merktekens, barsten, scheuren of andere sporen van gebruik hebben, *mawaka penati*, *mawaka potakanja*, het zwaard heeft schaaarden, kerven, er zijn talrijke stukjes uit, *mawaka tana*, *luoe icaku mpinatweor*

jopo, panto'o ntaoe moasoe: ire'i poukanya, de grond draagt sporen van betreding, er zijn sporen van wild, zooals de jagers zeggen: hier is een plaats waar sporen zijn; *mampajouraka*, een merk op iets achterlaten, iets merken, *nakoela ndeme, napapouraka*, de zon heeft er op gebrand, een merk er op gemaakt; *mombakati*, aan het te kappen hout op den te ontginnen akkergrond een teken aanbrengen, even beginnen met ontginnen, 't geen gepaard gaat met bepaalde gebruiken, waarbij ook op voortteekenen wordt gelet; Tor. II, 241, Measa, 75, 92; *taoe toe'a mombakati*, *nijjo'oe napeole jopo rioenja, mecalili ri banoen, moajoe, nepa malai meoni ri dja; madago tontji, nasico sakodi dja rioenja, penai madja'a nupontjeiroka, penai mpombakati nuroe, maka penai re'e oeanja, pai nakare'e ro'oe ndosonja*, als de menschen van vroeger gingen ontginnen, gingen ze eerst naar een stuk boschgrond omkijken, dan gingen ze naar huis en wichen, daarop gingen ze de vogels hooren op het pad: als de geluiden gunstig waren, gingen ze een beetje schoonkappen, met een oud zwaard kapten ze, een zwaard voor 't ontginnen van den akker, want een zwaard heeft aderen en dus ook kracht; *kadjoe ndaukakati sape*, *nepa ndapakairare*, de boom wordt rondom ingehakt en daarna doorgekapt, *lawero pampo'oe bunoea narakati*, de rotan waarmee de deelen v. h. huis gebonden waren, hakte hij half door.

sambaka, een andere plaats, *ndjo'oe ri sambakanja*, hij ging naar een andere plaats, *sambaka*, op dezelfde plaats; *mampasambaka*, op ééne plaats brengen, bijeenbrengen, verzamelen; *tepasambaka*, bijeengebracht, verzameld; *pampainpasambaka doi*, de plaats waar het geld wordt verzameld; *patesambakaka*, elk op een andere plek, op verschillende plaatsen.

2. *waka* (Minah. t. *wa'kun*), een boom die tot de Lauraceen behoort, *Litsea sp.*, CL. 2055: twee soorten: eene met kleine en eene met groote bladeren: *ane kadjoe waka ndapabanoaka*, *da rongu moraka taliranoea*, als men met *waka*-hout een huis bouwt, dan zal er

aan de huisbewoners spoedig een ontbreken. Tor. II, 149.

wake, Amp., oververzadigd, *wake, nalioe kabosoena*, hij heeft zich overeten.

waki (Mor. *waki, baki*; vgl. Tontmb. *wakoel*, Mal. *bakoel*, enz.), syn. met 1. *kampi*, een geheel dichte mand, met een dakje, gemaakt van sagopalmlbladscheede, Tor. II, 189; *sambaki*, een mandvol, syn. met *sambentji*, w. t. v. *santoe*, 100. Aan het Meer wordt ook de *kalambi* wel *waki* genoemd.

Amp. *waki riika pópaki*, de *u.* wordt gemaakt v. sagopalmlbladscheeden.

wakia (Mong. *bokian*, Sang. *bakiang*, Minah. t. *wakian*), eene fraai lichtgroen gekleurde duifsoort, met zeer smakelijk vleesch.

wakoeoe, zie *koeoe*.

walaloel, pr. t., *motonanda walaloel*, met onderbalken van ijzer; *mawalaloelika laro*, [gemengd met rood; zie 3. *laro* en 2. *walo*].

walaloendoe, pr. t., de drempelbalken van 't huis, die aan den kant der omwandeling liggen.

walalombo (vgl. 1. *waja* en *jombo* [en Mor. *walalomba*]), hetz. als *patambo*, soort val voor wild. Tor. II, 366.

walaoea, dunne lian met lange geledingen, waarvan de vezels vroeger tot naaigaren dienden. Tor. II, 219.

walatedo (uit het Boeg. *wala tedong* „buffelkraal”), bamboe-omheining ter versterking v. e. dorp, waarin vaak bamboe-pieken waren gestoken [zie *tondo patoela*, op 1. *tondo*].

walati, PmB., een poel, meestal een stuk doode rivierarm, waarin doorgaans veel visch zit. *wala-wala*, Str. B. (uit het Boeg.), strijdperk voor hanen.

1. *wale* (Austron., Mal. *balai*, Minah. t. *wale*; [vgl. *tambale*]); *membale*, wijd uiteenstaan, v. e. plant die zich wijd vertakt, *toeroe membale ri pae*, het suikerriet overschaduwde de rijst; *pombale*, beschaduwde plaats, waar de buffels zich ophouden als 't heet is [zie ook *wbale*].

mentombale, zich wijd uitstrekken, zich vertakken, zich uitspreiden, *kadjoe mentombale*, een boom die een wijden omtrek overschaduwde, *ma'ai pentoembale mpaenja*, hij

weidt erg uit in zijn spreken, hij is zeer breed-sprakig.

2. *wale* (Rongk. id.), pr. t., gaan, *wale, ne ka'anta*, ga door, houd niet op; *kawale*, gang, tocht, reis; *djamo kawale kasinja*, we weten slechts van doorloopen; in gedichten: *malente ngkambale*, *narontja ndeme mapane*, loom voortlopende, geteisterd wordende door de heete zon (2 versregels).

3. *wale*, in de uitdr. *wale ntoemangi*, een klaagzang die in de Moh. strandstreek wordt gezongen, bij het bewaken van 't ijk v. e. hoofd. Tor. I, 355.

walea (vgl. *alea*, 1. *balea*); *tekawalea*, uitgegleden, afgegleden, *tekawalea witikoe ri lomboe*, mijne voeten zijn uitgegleden op 't slijk, *tekawalea lampi njara ri talikoena*, het zadel van 't paard is van zijn rug afgegleden, *tekawalea paorbakoe*, mijn draagsarong is afgegleden.

waleba, zie *ureba*.

waleboe, zie *ueboe*.

walelo (vgl. *lelo* en Mor. *walelo*, wentelen); pr. t. *mowalelo* = B. *moikoe*, een staart hebben.

walena, verbodsteeken, aan vruchtboomen gehecht, om het beklimmen te verbieden, bv. 2 stukken hout of bamboe, kruiselings tegen den stam gebonden; *mamongo ndawalena*, een pinangboom, die van een verbodsteeken is voorzien.

walenga, Str. B. en Amp., kokosdop, [nap].

Tog. id., schedel.

walenta, zie *wenta*.

walentji, zie *wentji*.

walesoe (Boeg. *belesoe*; [vgl. *tetehoe, dehoede*]), muis, rat, *ikoe mbalesoe*, muizestaart, ook de naam v. e. sterrenbeeld, Tor. II, 236 (3 kleine sterren '1, bij den Gordel van Orion); *meawalesoe*, muizen vangen; *mowawalesoe*, doen als een muis, bv. bij 't spelen: *po'e mbalesoe*, w. t. v. *nygaroe*; *ana mbalesoe*, muizenjong; *me-, momepanambalesoe*, opzwellen en aan de

(1) Op *toe* is slechts sprake van één ster; 3 kleine sterren is daar veranderd in „een kleine ster”; ingewonen inlichtingen spreken echter van 3 sterren, evenals Tor. II; blijkbaar zijn de B. sprekers op dit punt niet eenstemmig.]

oppervlakte komen, bovendrijven, rood worden en opzwellen, v. e. lichaamsdeel dat door een slag of een stoot is getroffen.

walesoe mpaee, een kleine art., goed om te eten, *u. ampoeni*, muis die op de vruchten v. *katimba* aast; w. t. v. *walesoe* zijn: *balairo, kabongi, to deide, dehoede, to roegoe ngisi*.

walewe, zie *wewe*.

1. *wali* (vgl. *bali, irali, [woli, enz.]*; Mong. *bali*, [Rot. dial.] *bali*, Austron.); *me wali, membali*, geschieden, gebeuren, gelukken, doorgaan, worden, *bar'e me wali pae*, de rijst gelukt niet. *me wali doeangu koebala pai madago peralinja*, de prauw die ik heb gemaakt, is gelukt en ze is goed gelukt, *da ndjo'oemo iwengi kami, bar'e me wali, nepa se'i da peralinja*, gisteren zouden we al gegaan zijn, maar 't is niet doorgestaan, pas vandaag zal het gebeuren, *taoe me wali tontji, tontji me wali taoe*, menschen worden vogels, vogels worden menschen; vaak is *me wali* tot voegwoord geworden: zoodat, en zoo is het dat, derhalve, *maria pelindjanja, me wali maria tana ntaoe nakita*, hij heeft vele reizen gemaakt, zoodat hij vele vreemde landen heeft gezien, *sondo taoe nalego, me wali bar'e mo naaja ntaoe*, hij heeft veel menschen bedrogen zoodat de menschen hem niet meer vertrouwen; in dezelfde bet. wordt ook *mombali* gebruikt; *teknwali*, (Mor. [id.]), gelukt, geslaagd, *paaykoni be tekwali, ber'e pembalinja*, de rijst is niet geslaagd, ze is niet gelukt.

perali matu (het ontstaan v. oogen, d. i. van aanzien, nl. voor het kind dat nu een vader krijgt), ben. v. 't geen een heer geeft aan eene slavin bij wie hij een kind heeft verwekt, *po'oena buoela sambu'a, nepa sangkudjoe sinde, sangkudjoe aor makoeni, sangkudjoe aor maeta, sangkudjoe aor maboeja, sangkudjoe kasatja, paku ndapapalamba ri wawonja*, de grondslag is een buffel, daarbij komen een stuk tjinde, een stuk geel goed, een stuk zwart goed, een stuk wit goed en een stuk rood goed, alles legt men op den buffel.

mampawali, doen geschieden, doen gelukken, voortbrengen, zorgen dat iets slaagt of zijn werk doet, *ber'e oedja mampawali*

pai naka bare'e mowali pae, er valt geen regen om ze te doen gelukken en daarom gelukt de rijst niet, *sanggoni ndapaperali ngkarama*, de fluit bespeelt men met de vingers.

ma(nga)wali, overdoen, nog eens doen of maken, *banoea se'i be madago, da ndawali*, dit huis is niet goed, het moet overgebouwd worden, *djolekoe be toeroe, da koerati*, mijne mais komt niet op, ik zal nog eens mais planten, *doerangakoe be mowali, siko da mawali*, mijn vaartuig is niet goed uitgevallen, gij moet het maar overmaken, *ngisinja ndawali*, zijne tanden worden nog eens overgevild.

In samenstelling met werkwoord- of bijv. naamwoordstammen bet. *wali*: nog eens, opnieuw, *ndawali-ngkoni*, het wordt opnieuw gegeten, *paoe ndawali-gombo*, een zaak die nog eens wordt behandeld, *kina'a ndawali-mpoapoe*, rijst die nog eens wordt gekookt, *ananggodi ndawali-mpasoesoe*, een kind dat opnieuw wordt gezoogd, *wojo ndawali-ntomoe*, een bamboe, die opnieuw vol water wordt geschept, *ane mukoeje laboe da ndawali-asa*, als het hakmes bot is, moet het opnieuw geslepen worden; *ndawali-dika*, dial. ook *ndawalisi*, weer op zijn plaats gebracht, weer neergelegd worden; *wali-ngkadja'a*, opnieuw slecht worden, *pela wali-ngkalenoe*, de huid is opnieuw geschaafd; *wali-wata*, zie afz.; *mekirali* (intr.), *mampekirali* (tr.), vragen over te doen, nog eens laten overmaken, *napekicali ngisinja*, hij heeft zijne tanden nog eens laten overvilen.

mboirali, telkens veranderend; *pasawali*, wat telkens is overgedaan of verbeterd, *pona'amee se'i dju pasawali*, ge hebt er maar telkens opnieuw aan gehakt, gesneden, gevormd.

walisa, *kuralisa*, een stuk land dat men telkens opnieuw bebouwt, *tana se'i walisa mami*, *maka marianganimo kaurali-mpodjamaa*, dit stuk land is een vaste akker van ons, want we hebben er al vaak op-geakkerd.

Amp. *wali*, nut, bruikbaarheid, beteekeenis, *kasaa walinja, gete*, wat is het nut er van, wat heeft het te beduiden, vriend?

pr. t. *waligi* = B. *balisaka*, veranderen.

2. *wali* (vgl. IN. *wali*, geest, Mong. *wali*, priester), Str. B. (uit het Par.), een hert of ander dier, dat een mensch is geweest, welks ingewand door een weerwolf is opgegeten; zulk een dier is te herkennen aan zijne zwarte geslepen tanden. Tor. I, 258.

[pr. t. *waligi*, ziel, geest; *walisoendo*, parall. m. *waligi*. (MS.)]

walia (vgl. 2. *wali*, {soelia}), in *konaue walia* „v. d. geesten bezeten suikerpalm”, zie *konaue*. *waliane*, een liaan die in Napoe groeit, en waarvan de wortels tot armbanden dienen; ze hebben magisch vermogen; zie *torongkilo*; *kale mbaliane napotoga nTo Pebato*, *natima ri To Napoe*, wortels v. *wali*, gebruiken de Pebatoërs als armbanden, ze krijgen ze van de Napoeërs; *manoe moralianemo wantjenja, toe'amo*, een haan welks sporen al bochtig zijn, daar hij al oud is (syn. *mobingka*).

walida, Amp. (uit het Boeg.), de lat waarmede de draden van 't weefsel vast tegen elkaar geklopt worden.

walidjodjo, zie *djodjo*.

walilajo (vgl. 2. *lajo*, wrsch. „die weer is gaan zweven”, tenzij het bestaat uit 2. *wali* en 2. *lajo* „zwevende geest”), geest, geestverschijning, syn. m. *angga*; *pearai walilajo*, loon voor de zielen, dat op den laatsten dag van het doodenfeest werd ten toon gesteld. Tor. II, 141.

walili, zie *lili*.

walinoemboe, zie *noemboe*.

walio'a, hetzelfde kruid als *toemboe sanga*, zie 1. *toemboe*.

waliri (Minah. t. *wariri*, Bent. *waliri*), soort kruid, *Phyllanthus Urinaria*, Cl. 2690; wordt niet hoog, maar draagt veel kleine vruchtjes; [and. naam: *entje mpoloe*, zie *entje*].

walisa (vgl. 1. *wali*); *ndawalisa*, heen en weer gesleurd, gesleept worden.

walitoela, zie *wolitoela*.

walitoengka, phosphorisch verschijnsel, alsofer een vlam uit den grond opstaat; wordt voor de ziel v. e. weerwolf gehouden.

walitoetoe (Par. *balitoetoe*, Tom. t. *bolotoetoe*, Boeg. *tampalitetto*, Mak. *bantinotto*), een vogel met bruine kop, lichtbruine borst, lan-

gen snavel, donkergrijze veeren en vrij langen staart, 2 teenen nr. voren, 2 nr. achteren, soort specht, die tegen de boomen klopt (*mondoe*), om de insecten naar buiten te lokken. Tor. I, 409.

waliwata („wordt weer een boomstam”), P., een onzichtbare verschijning, die men in 't bosch hoort roepen, maar als men gaat kijken, vindt men niemand; in de Meerstr. ook: een stuk zwaar bosch, dat voor den 2den keer wordt gerooid.

1. *walo* (Sang. *walalo*, klopgekluis, om iemand te roepen); *meiralo*, uitnoodigen om te komen meedoen met akkerwerk of de voorbereiding tot een feest, *meiralo ri taoe, meiralo taoe, da nakama'i meiralo, da nakaronga poera ewo*, de menschen uitnoodigen, dat ze komen wieden, opdat het onkruid spoedig gewied zij, *raneo da morongo i Modonti, pai nakandekoemo i Roemoeke meiralo, nakadoro*, morgen gaat M. trouwen, daarom is R. er op uitgegaan om te noodigen, opdat het gezellig worde; *mombeiralo*, elkaar uitnoodigen; *mekiralo*, iemand vragen om uitnoodigingen te doen; *mamposiralo*, iem. met anderen mede-uitnoodigen.

2. *walo*, pr. t. = B. *galo*, mengen; *nakairalo loi laro*, opdat ze gemengd worde onder de rijst (Tor. III, 688, 291 ')).

walodoejo, pr. t. = B. *woentjoea tondo tambale*, de drempelbalken aan den kant van de gang, die midden door 't huis loopt.

waloe (vgl. 1. *wajoe* en Sa'd. *baloen*, Mong. *baloen*, Boeg. *waloeng*; Minah. t. *waloen*, Sang. *baloen*); *waloe ndaku* = *winalo* (zie ben.), *toengka waloe*, zie 1. *toengka*; *waloe*, krom, niet goed recht, verkeerd, *be da korto'o tengo, paikanja waloe ta'anja*, ik zal niet zeggen dat hij dom is, maar hij ziet er toch niet snigger uit.

mombitor, omwikkelen, ompakken, *nduwalo silo, weeresinja waja, waloenja ira ngkadjo*, de harsfakkelt wordt ompakt, het bindsel bestaat uit lianen, het paksel uit boombladeren, *silo ndawaloe ira ngkonoer*

nakan'e mosajaja, de fakkel wordt omwonden met suikerpalmbladeren, opdat ze niet afdruipe; *mombaloe* is ook het pakken van rijst in bladeren v. *eki, ara, wioe* of pisang, waarmee ze in bamboe wordt gekookt, *ira mpombaloe*, bladeren om rijst in te koken, *kina'a ndawaloe, tongenja ndawali-ntonge, pe-tondoni knintje'enja kina'a masiroe gala ngkubosenja, intje'e da masae karamedanja*, rijst die in bladeren is gepakt, wordt nog eens ingepakt, ten teeken dat dit fijne rijst is voor de hoofden, die blijft dan lang warm.

winalo, rijst in bladeren gepakt en daarna gekookt in bamboe, een vast gerecht op feestten; *mombinaloe*, rijst aldus koken, zulke pakjes rijst uitdeelen. Tor. I, 291, 295, 374, 387, II, 22, 122, 290.

pongkawaloe, wat men als onderlaag legt, bv. boombladeren op een hakblok.

pr. t. *waloe* = B. *winalo*; *to madaku mbaloe*, die veel houdt van in bladeren gekookte rijst.

kiralo, mat (vgl. *pongkawaloe*, zie boven, missch. ook 2. *wajoe*); *ranoengke napi ngkiralo* (Tor. III, 682, 110), de rand der mat wordt opgelicht; *samoea napi ngkiralo* (Tor. III, 695, 171), noem op den rand der mat; *roendoemo ndjai kiralo*, nedergekomen op de mat; *joenggi ri napi ngkiralo*, gezeten op den rand der mat; *ne mampokiralo oenta*, gebruikt de schilden niet tot mat.

a) *njamo nagornambe saloe*, al wordt er water over gestort,

b) *ba towendor ri kiralo*, het komt niet neer op de mat.

a) *talenn kiraloemur*, spreidt uwe matten uit,

b) *pokiralo sisingkiki*, legt de matten goed aan elkaar.

waloegai (Da'a-t. *waludjai*), soort liaan, die zich met vele kronkelingen om een rechten stam windt. vdr. de aardigheid *majoa mporaloegai*, zoo recht als een *wali*; [de stengels bevatten water, dat men in den mond kan laten druipen als men ze afhakt]; *maria ntika waloegai, ntje'e pui napeirali ntamoengko*, de *wali* heeft vele windingen, daarom is

[1] Ald. en op 3. laro anders vertaald.]

ze een heuvel geworden; Tor. I, 23, 24. **waloeta** (vgl. *icaloe*, en Mal. *baloet*), zak van geklopte boomschors, om rijst in te doen, ook een kleinere zak van foeja of katoen, dus syn. m. *icatoetoe*, *doeti*, verder: overtrek, hoes, sloop; *moucaloeta*, uitpuilen, bol staan, *noendjaa moucaloeta ri talimoe?* wat puilt er zoo uit in je hoofdhoek? *djole moucaloeta ri salemboe*, de maïs puilt uit in de slip v. d. sarong, *moucaloeta tando mboejae*, de uiteinden der haren staan nr. buiten, krullen om. **walona**; *mouwalona*, zuur geworden, v. sago, als ze begint te bederven en niet meer samenhangt; *dange aoe mouwalona ndakoni dja*, *djamo pouwalonanja*, sago die zuur is geworden wordt nog gegeten, alleen maar, ze is zuur. **walontja**, pr. t., hol, grot, binnenste; *sanapi tondo icalontja*, één rij (laag) aan de binnenzijde.

- a) *ngaloe ri randa mbalontja*, de wind uit het hol,
b) *kila ri randa mbanave*, de bliksem uit de grot.
a) *ri icalontja siolengkoe*, uit het hol met negen bochten,
b) *ri wanave siontampe*, uit de grot met negen lagen.

Ook w. t. bij den oogst: *masiari icalontja* = B. *madja'a raja*, boos, ontstemd; *mabangimo icalontjangki*, da ngkiomo mendoeli, we zijn dorstig van binnen, [we willen een komkommer eten (PmB.)].

walowo, zie *icajowo*.

1. **waniba** (vgl. *irobo*, [enz.]); PmB. *icamba* = B. *icobo mpaoe*, manier van spreken, iets waarmee men begint te spreken, van onbestemde betekenissen; *moumamba*, zingen.

pr. t. *icamba* = B. *icombo*; *noengka icamba* = B. *toengka mbombo*, deur, luik, sluiting van deur- of vensteropening.

2. **wamba**: *teuamba pae*, *dja podo sangkima moodo*, de rijst staat scheef, ze helt alleen maar over, *teuamba banoa*, *barra ngojoe*, *zau mpakuteuamba*, het huis staat scheef, mischien heeft de wind het scheef gemaakt.

wambarobo (vgl. 1. *icamba* en *robo*); *mombambarobo*, voorspellend geluid v. d. nachtuil.

[*wambe'i*, zie *mbe'i*.]

wana (vgl. *wono* [enz.]; *wana* is verkort uit *wana jopo* „binnenste van 't woud”), zwaar bosch op 't gebergte, het oerwoud, waar zelden iemand komt, ook: de gezichteinder, die meestal door oerwoud is beperkt, *ri irobo mbanamo rara ndeme*, de zon schijnt reeds op de grens van het woud, *po'oe mibana*, de voet der met woud begroeide bergen; *mouwana² tave mompaho*, in grooten getale (als boomen in een bosch) zijn de menschen aan 't rijst planten; *meirana*, het bosch, de wildernis ingaan, *meirana taoe malai mangan'a'e*, de lieden die gaan koppensnellen trekken het bosch in, *ri saa kandjo'oe mpevanamoe?* waar zijt ge wel in de wildernis geweest? *noendjaa noepe-icanaka*, waarvoor loopt ge 't bosch in? *kewana tana nto Wana*, het land der T. W. is zwaar beboscht.

wananta, zie *nanta*.

wanaoe, pr. t. = B. *kajaoe*, gat, hol, grot. Zie *icalontja*.

wana poeloe, Todj., n. v. e. boom; het hout wordt gebruikt voor planken.

wanata(ni) (uit *wata*, met inf. an); *simbanata(ni)*, *simbambanata*, overal even dik, v. korte, gedrongen menschen, die weinig versmalling vertoonen bij 't middellijf; *simbambanata*, *icata²mo*, *nakeni mpeuokenja soemangkoro*, overal even dik, als één massief stuk, doordat hij over zijn geheele lichaam is uitgezet.

wanda (vgl. 1. *ando*, [rondo en Mor. *iranda*]); *meicanda*, schemeren, v. h. licht van zon of maan, bep. bij het opkomen, *woeja meicanda²*, *nepa raranya ndakita*, *ogoenja bare'epa*, het maanlicht begint te schemeren, pas het schijnsel is te zien, de maan zelf nog niet, *meicanda oelja*, *da tindja goa ri baso*, *papongolika*, er is regen in aantocht, steek de muiskolven recht op naast elkaar in de mand, maak dat ze zoo min mogelijk plaats innemen. *kajoeke meicanda²*, *mangoerapa*, *eira kangor-raz ndeme ane meicanda²*, de kokosnoot is nog maar half rijp, ze is nog jong, zooals de dag jong is wanneer het begint te schemeren, *aoe bare'e [ralonto [of melonto] mpodago*, *nije meicanda*, wat niet echt wordt gezien, dat

is schemerachtig; *ndapeirandaka ri eo tojoe manoe*, het ei wordt tegen 't licht gehouden (om te zien of het goed is).

mampapeiranda silo, de fakkel laten schijnen, het fakkellicht gebruiken om er iets bij te zien; *da noepapeirandakakoe irailo*, licht me het raadsel eens toe (help me om 't op te lossen.)

pr. t. a) *mampanirongko pouanda*, plezier hebben in den aanblik

b) *nto ambelangi irolene*, der aardbewoners. (Tor. III, 693, 99)

wandidi, zie 2. *ridi*.

wandjoe'oe (Da'a-t. *wandjo'or*, oogst., huis), w. t. v. *icatoetoe*, zak waarin men met zich draagt wat men noodig heeft.

wando (Jar. *wandoe*), krankzinnig, dol, *taoe irando*, een gek, *asoe irando*, dolle hond, *taoe dja irando² mpetiba²*, ze hakken er als dollen mannen op in, *irando ngkedje*, vrouwengek, *irando leti*, mannengek, *ale irando*, *bingka irando*, lijfband, mandje, naar een zeker patroon gevlochten; Tor. I, 97, II, 333; *mo-irando²*, zich gek gedragen, doen als een gek.

wandjoe, zie *rojoe*.

1. **wane**, een lichtgroene, doornige slingerplant, met talloze stekeltjes, die de huid openrijten en sap in de wonden achterlaten, *taoe nakangka mbane*, *nggodi nakangka lokaja*, *meuali tangga*, door *wane* gewond te worden is erger dan door frambozen-dorens te worden gewond, er ontstaat melaatschheid uit; *wane bese*, *irane boeja*, kruiden welker bladeren tot geneesmiddel dienen voor kraamvrouwen.

2. **wane**, Str. B. (uit het Boeg. *wenne*); *meicane*, *mombane*, met touwtjes om de vingers „afnemertje” spelen, wat door de Moh. wordt gedaan bij 't bewaken v. e. lijk.

1. **wanga** (Minab. t. id., vgl. *wironga*), een hooge, doornige palm, goed voor vloerlatten, *Metroxylon elatum*, Cl. 2285; *oeiroe mbanga nadago rapo'inaoe*, palmet v. d. *wanga* is goede toespis.

2. **wanga** (vgl. *bangan*, *bangā*), kleine bamboekokers v. één geleding, die aan den mond met een bandje witte foeja worden omwonden, of anders daar van de opperhuid worden ont-

daan, zoodat de mond wit is; ze worden op het groote doodenfeest met palmwijn gevuld en aan de geesten gegeven, een kerfje wordt er in gemaakt en daarin wordt een stukje varkensvel gestoken (Tor. II, 141); *wanga tobongi ndaon*, *motali inodo*, *modjali pela mbaoe*, *u's* zijn drinkbekers voor de geesten, ze dragen een hoofdhoek v. foeja en oorhangers v. varkensvel.

iranga angga, een plant die bekervormige bloemen draagt; de knol er van wordt gegeten als geneesmiddel tegen diarrhee.

Amp. *wanga*, inhoud, *oico moranga soesor-nja*, hare borsten zijn pas gevuld.

wangare (vgl. *ware*), eene inkeping in een stuk hout, dat het pennetje tegenhoudt aan 't koord of de lijn v. e. gespannen strik, *wangare ri tolia ndapatosara'oea iloni*, *poesamo iloni ri irangare*, *woesi mebesilaka tolia*, *morasimo*, het ingekepte hout aan den strik dient om er het pennetje achter te haken, als het pennetje uit de keep schiet, dan springt slang! de strik los en vangt.

teuwarekamo eiro, het onkruid op het veld vertoont al inkepingen (de akker is bijna schoongewied).

wange, Todj., n. v. e. boom.

wango (vgl. 1. *bangka*, *wongga* [enz.]); *iranggo²*, opgezet, gezwollen; *mouwanggo²*, opzwellen, *iritikoe naroeempa nggantji pai napa-iranggo²*, *mambotoe da ndapopasoepaka*, er is een tol tegen mijn been aangekomen, zoodat het is opgezet, met *mamb*, moet het bespogen worden.

wangiri, zie *iri*.

wangka (Nap. id. „lichten, schijnen”), PmB. helder, lichtend, *wangkamo moeni matangkoe*, mijne oogen zijn al weer helder.

B. *moucinangkasi reme*, het daglicht breekt aan; *moucinangkasi reme*, *maboeja'mo*, *moto-toro'mo manoe*, *bepa mesoeiroe ogoe ndeme*, het daglicht breekt aan, het is al eenigszins helder, de hanen kraaien al, de zon is nog niet op.

wangkai, zie 2. *kaa*.

wangke [Mor. id., in schuinen stand brengen]; *marangke*, van iets vloeiibaars een gedeelte uit-

schenken, *nairangke baroe ri tabo*, hij schonk palmwijn uit in een nap; *mairangkelaka doanja*, een prauw doen kantelen; *mombangke*, op handen en knieën kruipen (waarbij men telkens kantelt), *kodipa anakoe*, *nepa mombangke*, mijn kind is nog klein, het kruipt pas; *mampombangkesi*, besluipen, bekruipen.

terangke, uitgestort, uitgegulpt, ook wel syn. met *teloembangke*, omgewipt, omgeslagen, zoodat de inhoud er uitstort.

morombangke, galoppeeren, zooals een paard of een buffel, zoodat het lichaam golvende bewegingen maakt, *eira poroembangke baela molontjo*, als de golvende beweging v. e. buffel in draf.

[*baloembangke*, zie afz.]

wangkoe (vgl. 1. *angkoe*, *rengkoe*, *irantoe*, [*banlor* en *Mor. bangkoe*, omvallen]), voorover hellend, gebogen, v. iemd. die niet recht loopt, scheef, hellend staan, v. e. huis, een boom, *iranjikoe² pelindjanja*, hij loopt voorover, *tondo kusajoa kairangkoe noe lepati*, de kemiri-boom helt naar het W.; *mampakairangkoe*, scheef doen staan, tot hellen brengen, *lindoreji mampakairangkoe*, eene aardbeving heeft het in hellenden stand gebracht.

mampokairangkoe, *mampoirangkoeika*, *mompombangkoeika*, voorover gebogen, hellend, scheef zijn door iets, *mampokairangkoe kinonja*, voorover lopen door zijn draaglast, *mampoirangkoeika*, *-mbangkoeika sinoko noe asoenja*, gebukt, voorover hellend onder den last van 't geen zijne honden op jacht gevangen hebben.

terangkoe, voorover, hellend geraakt; *mampakaterangkoe*, in gebogen, hellenden stand doen geraken, *terangkoe banoanja*, *napakaterangkoe noe ngajo*, zijn huis is scheef geraakt, de wind heeft het in scheeven stand doen komen.

1. **wangoe** (Tag. Mal. *bangoen*, IN.); *membangoe*, opstaan, uit liggende of zittende houding, *koelike da napembangoe*, ik ~~wek hem~~, opdat hij opsta; *labor membangoe*, een hakmes waarvan de snede bij de punt naar boven buigt, zoodat de rug recht blijft.

irangor mbo'o, een stuk katoen of foeja dat

voor een kind in de wieg tot hoofdkussen dient.

mairangoe, oprichten, doen opstaan, opzetten, *dja ndaurangoe*, *bar'emo nakoto membangoe*, hij wordt maar overeind geholpen, hij kan niet meer opstaan, *mairangoe banoa*, een huis oprichten; *mampombangoeni to'o ntaoe to'a*, den naam v. een der voorouders aan een kind geven, dien naam (die begraven lag) weer doen opstaan, *anakoe koepapoto'oka i Loementa*, *da ndapombangoenika to'o ntaoe'anja*, ik heb mijn kind L. genoemd, omdat daarmee de naam v. een harer overgrootmoeder weer wordt opgericht; *mboirangoe*, wat telkens weer opgericht wordt, *waja mami mboirangoe*, we moeten onze heining telkens weer oprichten.

mombangoenaka, na het branden van 't hout op den akker het overgebleven hout overeind zetten om het nog eens in brand te steken; *terangoenaka*, in de hoogte heeven, opgebeurd, overeind gezet, ook: *terangoetaka*. *kaloembangoe*, in eens opstaande, plotseling overeind gerezen.

2. **wangoe**, n. v. e. boom.

1. **wani** (vgl. *icengi* en Boeg. *icenni*), w. t. v. *icengi*, duister, donker, ook benaming van den 17den dag der maanmaand en de 3 volgende dagen; in P. heet de 21ste *kapoesa mbani* (L. *merontjo*), „de laatste *icani*“; Tor. II, 18, 266; *ri irani pesoeroe noe lelari*, *ri poeri sakodi pesoeroe noe doe'o*, in de *irani*-dagen komen de vliegende termieten te voorschijn, een weinig daarna komen de jonge vischjes de rivier opzwemmen; *irani soke*, 't kan volstrekt niet, 't is onmogelijk, *bae da morotoe*, *dja irani soke*, dat visschen geluid zouden geven, is geheel onmogelijk; [*irani ndjii*, zie *bo'e*].

2. **wani** (Jav. Soend. id., Mal. *berani*, Sang. *bahani*); *morani*, lof uitspreken, roemen; *mampoirani*, iets roemen, prijzen, roem dragen op, zich beroemen op, *koepoirani anamoe madojo*, ik roem je kind als ijverig, *ic'e'a mampoirani toama*, *ane nato'o: ntje'e da korporongo*, een meisje beroemt zich op een man, als ze zegt: dien wil ik trouwen, *tabaro damba napoata*, *ntje'e napoirani*, *be da ronga madja'a*,

hij heeft blad van oude sago tot dakbedekking gebruikt en roemt er op dat ze niet gauw slecht zal worden; *taoe poirani*, iemand van naam; *taliirani* (P.), *taliiranji* (L.), wdl. „moedigerd“, toovermiddel om dapper te maken; voor honden bestaat het uit jonge wespen en bijen, voor menschen uit een stukje schedelhuid, buskruit, een soort paddenstoel (*tambata talinga*) en een of meer kruiden; Tor. I, 237, II, 37; *da koepotaliirani modjamaa*, *niendo kaorokoe santa'oe ori*, ik zal eens dapper aan den landbouw gaan, denkende aan den honger dien ik verleden jaar heb geleden.

waniaga, pr. t., 1) = B. *pakoemba* (een plant); 2) koopman, vreemdeling, buitenlander (vgl. Boeg. *iraniaga*).

melengo ri mbaniaga, schuilen onder de *iraniaga*.

wanii, zie *sii*.

wanoea (vgl. *banoea*, *ironoea*), het hol v. e. dier, dat in den grond huist; *iranoea mbalesoe*, *ir. mbaroe*, *ir. boengka*, muizenhol, varkensbol, krabbenhol; *moranoea*, een hol bewonen, *re'e boejeoe nairoro mbaroe*, *uljairia poiranoenja*, er zijn bergen die door de varkens zijn ondergraven, daar hebben ze hun hol.

taliiranoea, huisbewoners, huisheeren, degenen die ergens thuis behooren (MS.).

Amp. *wanoea*, de plaats waarin zich iets bevindt, *iranoea ngkoera*, het mandje waarin de kookpot staat, *iranoea joi*, pisblaas.

wanoegi, pr. t. = *irajoenggi*, tabak.

wanoejo, pr. t. = B. *iratoetoe*; *nda'oentjogika iranojo*, de zak wordt er mee gevuld; *po-kangkaro ri iranojo*, stop ze in den zak.

wanoengkoeli (vgl. *tingkoeli*), scherp stukje ijzer a. e. steel, waarmee men schelpen tot armbanden uitbikt.

wanowo, een boom, waarvan niets wordt gebruikt.

wante, pr. t. = B. *icangke*; *taurante mo lolo ndore*, de uiteinden der tooverkruiden trillen (MS.); *maranti tondo soara*, hij is vóór ons neergevallen; *lante darai ntorante*, het huis zal omstorten; *ndjai katowante ntjaloe*, waar de rivier zich uitstort; *katowante bala lora* (Tor.

III, 685, 205), waar de versierde bamboe-goot uitloopt; *poirantekamo tabango*, schenk er kokoswater voor in; *ri paurante² kajoe*, dat de boomen er van omstorten; *papourante² kajoe*, dat de boomen er van omvallen.

a) *onora ngkajoe raurante*, gekraak van boomen die geveld worden,

b) *raurante rapotinaloe*, geveld worden om er een akker aan te leggen,

c) *raurante rapojolea*, geveld worden om er bouwland van te maken.

wantede, w. t. v. *iralesoe*, muis.

1. **wanti** (vgl. *banti*); *meiranti*, een toepad gebruiken, om een bocht in het pad af te snijden, biz. een pad over land, om een bocht in de rivier af te snijden; *djaja mpiranti*, toepad, binnenweg.

2. **wanti**, hetz. als 1. *irati*, zie aldr.

wantja, n. v. e. boom met kleine, ovale bladeren.

wantje (Tontmb. *ransal*, Jav. *irangsai*), sporen v. e. haan, *manoe kakadjoe*, *morantje ira ntotiloe*, een boschhaan met sporen zoo groot als een *totiloe*-blad; *mairantje*, met de sporen slaan, *nairantje kasimanoenja*, hij sloeg zijn mede-haan met de sporen; [*irantje manoe* is ook de naam v. e. liaan, zie *taramanoe*].

wantjo; *kambantjo² pasoenja*, de geur, de stank er van komt hierheen gedreven, gewaaid; *wrech* is *kambantjo²* ontstaan uit een verkort *kambantjo-mbantjo*, waarvan de stam is *irantjoa*, zie *soa*.

wantjoa, *irurantjoa*, zie *soa*.

wantoe (vgl. *irangkoe*), de maat, het bedrag van iets, de mate waarin iets voorkomt, *madonge irantoe mpaenja*, *koeto'o da menangi*, als ik de juiste gepastheid van zijn spreken hoor, zou ik zeggen dat hij het zal winnen, *irantoe-nja naketi*, hij heeft de maat meegebracht, *sangkoeitje mbantoe*, hoeveel keer de maat? *woejoranta sionbantoe*, haar haar is 9 maten lang, *irantoe ngkateto'onja*, wijze van spreken, eigenaardige wijze van gezegd worden, bijzondere beteekenis.

mairantoe, meten, de maat aanleggen, wdl. den maatstok overslaan (op de andere zijde leggen, door opwippen en overslaan) bij 't meten, *ndairantoe rivenja koro ntaoe mure*,

nepu lo'or ndata'a joempe, nje'e ro'oe ndaurantor, da ndapaintjani kabangke ntana anoe da ndakae, het lijk wordt eerst gemeten, daarna gaat men de doodkist hakken, die wordt ook gemeten, opdat men zal weten hoe groot het stuk grond is dat men gaat uitgraven, *marantoe baje*, den boomstok overzetten, dus links boomen, nadat men 't rechts heeft gedaan, *marantoe pavenja*, hij past zijne woorden af.

mambantor, afgepast, afgemeten optreden, zeuren; ook de naam v. e. plechtigheid die plaats had na het voorloopige oogstfeest (*panjore*), Tor. II, 284.

teirantoe reme, de zon is overgezet, uit de opgaande richting in de dalende overgegaan, de zon is over 't hoogste punt heen; *teirantoe mo hale*, de boomstok is overgezet; *madago kateirantoe mpompavenja*, de wijze waarop zijne woorden worden gehanteerd, afgepast (zijn stijl), is goed.

*kambantoe*², al slingerende, al draaiende, zwenkende of zwaaiende, zooals iem. die veel beweging maakt met 't lichaam of met de ledematen bij 't loopen of bij 't spreken.

merantoeelaka, zich met draaiende, buigende, zwenkende bewegingen gedragen; *marantoeelaka*, iets met zwenkingen, buigingen, zwaaiingen bewegen, *marantoeelaka palenja mebae*, hij bewoog zijn arm met een sierlijken zwaai bij 't aanroepen der tempelgoden, *marantoeelaka panagoentoenja*, met een zwaaiende beweging legde hij zijn geweer aan.

wantoete, zie toete.

wao (vgl. 1. *woe* en 1. *rao*; wrsch. ook verwant met 1. *rajo*), niet gebr., oorspr. aanduiding v. onzeker trillende verschijningen of geluiden, zooals dingen die zich in de verte bewegen, klanken die in de verte trillen; *teirao*², bij geruchte, niet als een zeker bericht, *dja koedonge teirao*², ik heb het slechts bij geruchte gehoord (L. *teirao*², alsof men slechts de lucht er van had geroken).

— PmB. *kairao*, veraf, ver verwijderd, *are'e kairao, porokoe sinja*, 't is niet ver, 't is dichtbij; *makairao*, w. t. v. *papaja* ('t welk men met *paja* „verdwenen" in verband brengt).

1. waoe (Mal. *bae*, Austron.), geur, lucht, aangename of onaangename, *madja'a waoenja*, het stinkt, *kepokomo waoenja*, ik vind dat het lekker riekt, *sala-waoe*, een ongewonen geur hebben, die wantrouwen wekt, *ane sala-waoe*, *da natondoe baola taoe*, als iemand een ongewonen geur heeft, dan zal een buffel hem stooten; *maraoe*, met een lucht er aan, gewl. stinkend, *maraoe marongi*, het riekt lekker; *kairaoe*, geur, lucht, gewl. stank, *bare'emo nakoto ntaoe kairaoenja*, de menschen konden den stank niet meer verdragen, *kairaoe ntjombori*, k. *banoea*, boete die huisbewoners mogen opleggen aan de familie v. e. vreemdeling die bij hen in huis is gestorven, *kairaoe ntana*, loon (1 buffel), dat men mag vragen aan de familie v. e. reiziger die in een vreemd dorp is gestorven en door de dorpelingen is begraven; *teiraoe*², zie *rao*.

mamporaoe, *mampombae*, v. iets de lucht onthouden, een waarschuwend herinnering aan iets behouden, *re'emo sangkani napampadjea nTo Koelari, nje'e naporaoe*², hij was eens een keer door de Koelawiërs gemeen behandeld en daaraan had hij voorgoed de herinnering behouden; *mamporaoeka*, nr. een dood dier gaan zoeken, door om de plek waar het moet liggen, heen te loopen, totdat men onder den wind komt en den stank oprangt, *peiraoeka mpodago*, *boi malenge mampapali*, tracht den stank op te vangen, om je niet te vermoeien met zoeken.

iraoeni, *poraoeni*, iets waarmee men dieren, die den akker binnendringen, wil afschrikken, wildverschrikker, dierenverschrikker; *mamporaoenika*, met iets stinkends iets anders stinkend maken, in het gat v. e. omheining, door wilde zwijnen gemaakt, een kleedingstuk waaraan menstrueel bloed kleeft stoppen, om de dieren af te schrikken, *ronto ajapa anor ketobela ndadika ri raja mpodjamaa*, *ndapamporaoenika kabolonja*, *boi ma'i iraoe*, een stuk oud goed, bevlekt met menstrueel bloed, wordt gelegd in de heining v. d. akker, opdat daarmee het gat er in stinkend worde gemaakt, zoodat de varkens wegblijven, *kadjoe ndatindja*, *ndambimboka*

boroe, *bara lee*, *bara kamboeka*, *ndapowaoenika iraoe*, *lagiwa*, *boti*, een stuk hout wordt in den grond gestoken, waaraan men een regenmatje of een bos gras of zwarte vezels v. d. suikerpalm laat bengelen, om daarmee zwijnen, herten of apen af te schrikken (te laten ruiken, gewaar worden dat er menschen zijn).

uaoesi, iets waarmee men geurig maakt, *uaoesinja*, *ndapombaoesika rajopo*, geurige kruiden, om er de groente geurig mee te maken, *uaoesi joi*, *joe nija ri topi*, het is iets dat door den geur den pis-stank verdrijft, dat is het nut van het geurkruid dat men in de sarong steekt; *meiraoesi*, geur of stank verspreiden, *meiraoesi lagiwa naroro ntaoe*, het hertevleesch dat men toebereidt, verspreidt geur, *ananggodi oemotoe*, *ntongo mangkoni joenoe*, *dja meiraoesi*, het kind laat winden terwijl anderen nog aan 't eten zijn, het verspreidt stank, *taoe mate meiraoesi*, *nje'e pai takandjo'oe mangkoni ri banoea joenoe*, het lijk verspreidt stank, daarom gaan we eten in 't huis van anderen.

memaoe, geur krijgen, v. vruchten die juist rijp genoeg zijn om gegeten te worden, *memaoe'emo antjani*, de mangga's beginnen rijp te worden; ook v. d. rijst, *memaoemo*, *moemo da ndapota*, ze is bijna rijp, spoedig zal ze geoogst worden.

ndaucaoemboeoesi, tegen de ziekte wordt haar of veeren verbrand, om door den stank den ziektegeest te verdrijven.

2. waoe. Amp.; *rapowaoe iriwi iraoe*, *rabetasi*, de rand van den akker wordt van struiken en onkruid gezuiverd.

wa'oe (Jav. *rajo*), gedeeltelijk ongaar, gedeeltelijk aangebrand, v. rijst die niet goed is gekookt, *ra'oe kina'a*, *irao sa'e ri rono ngkoera*, *sa'e be manana*, de rijst is ongelijk van gaarte, een deel is aangebrand onder in den pot, een deel is ongaar.

waoele; *meiraoele*, *mombaoele*, *mekairaoele*, zie oele.

waoeoe, zie oeo.

1. wara (vgl. *rao*), verbrand, verzengd, *waramo banoeakoe*, mijn huis is afgebrand; *momba-*

rasi, *ma(nga)warasi*, *mampakawara*, in brand zetten, doen afbranden; *mbowara*, aangebrand, met een brandsmaak, brandlucht er aan; *tepoelea nesi apoe*, *popawara*² *lio*, de vonken vliegen in 't rond, 't is om er je gezicht mee te verzengen.

posiwara, n. v. e. boom; *posiwara baola*, PmB., n. v. e. boom welks vruchten gebruikt worden. (MS.)

2. wara (vgl. *vera*); *mombara*, fladderen, wapperen; *kambara*², wapperend, fladderend; *mambara*, *mampombara* (P.), in den wind te drogen hangen, *inodo mata rapombara ri la-oero*, *nakangaoe*, nog vochtige geklopte boomchors wordt in den wind gehangen over een rotanlijn, opdat ze droog worde, *laero rapombara ajapa*, een rotanlijn om er het goed over te drogen te hangen; *mombarataka*, laten fladderen, laten wapperen, *rauwontjeka*, *be rabini*, *dja rawarataka (-naka) ngkabongo*, 't is over een lijn gehangen, maar niet uitgehangen, men laat het zoo maar in den wind wapperen; *wa'a abe tembara*², de foeja-slippen wapperen in den wind.

taoe nauarani ntjagala, iemand die door de pokken slechts is bewaaid, ze slechts in zeer lichten graad heeft gehad.

pombarani, de 16de dag der maan-maand, wdl. „de fladderaar" (vgl. Amp. *lombo* „loshangend"); deze naam wordt aldus verklaard: *dja kambara*² *ri irao mbana iraoja silaoe*, *marenemo*, de maan hangt nog maar te fladderen boven den gezichteinder als het dag wordt.

melawara, zich aan den wind blootstellen, zich laten bewaaien, frissche lucht scheppen.

panawara, zie afz.

pr. t. *santi raps'i irara* (Tor. III, 683, 151), zwaard om mee te zwaaien; *pekanngaro*, *kajoe irara*, verhef u, regenboog.

3. wara (vgl. 2. *irara* en *warara*); Amp. *waranja*, zijn staart, v. e. visch of een garnaal; *sira irara*, w. t. v. *bae*, visch.

waradjoe, zie radjoe.

warago, zie raego.

warara, w. t. v. *tanta'i*, achterste, *warara baso*, de bodem der draagmand, *warara mbojo*, het

deel waar de bamboe-koker op steunt, *kabibasa masajasa ara mpa'a, tepapombenga warara*, jonge mannen, ruig onder de dijen, met gespleten achterste; *toirarara*, w. t. v. *tola'i*, poepen.

warara'oei (uit *warara* en *oei*, vgl. *ra'oei*, een gemaakt woord, vgl. *bentesi* [op 2. *bente*]); *toirarara'oei*, poepen; *moirarara'oei*, eten (woorden die alleen voor de grap of in boosheid worden gezegd).

warisi, *maicarasi*, een hellend beloop geven, laten hellen, *taoe maicarasi djaja*, men laat den weg hellen, *djaja ndaurarasi*, een weg aan welken een hellend beloop is gegeven; *tekoembarasi*, uitgegleden, afgeschampt, uit de aangenomen richting geschoten.

ware (Boeg. *were*), doorgesneden, doorgehouden, *wiri ware ro'onja*, flang! was de kop er af, *toedoe ware le'enja*, met één slag was zijn hals doorgesneden, *koekodjoti baroe*, be *ware*, ik sneed een schijfje van de suikerpalmkolf af, maar ik kreeg het niet doorgesneden, *ware boejoe poltija ngkoro oë*, de loop der rivier heeft den berg doorgesneden, *magasi asoekoe, ware rato kandjo'oe mposenja*, mijn hond is flink, dwars loopt hij het dal door 't wild achterna, *ware paoe*, de zaak is beslist; *dori ware*, sagopap die te heet is gemaakt en niet meer kleverig is, zoodat men ze niet met stokjes kan eten.

mampaware, *mampakaware*, *mauresaka*, maken dat doorgeslagen wordt, bv. een buffel, welken de kop wordt afgehakt, den laatsten houw toebrengen, *mampakaware gomdo*, de beraadslaging tot een einde brengen, door de beslissing te nemen, *kadjoe ndalataki nepa ma'i ndapaware*, een boom waarin reeds gehakt was, is men pas komen doorhakken.

warewe (vgl. *ware*), rand, boord, zoom, *warewe atu*, de rand v. h. dak, *warurenja*, de lengte, gemeten aan den rand v. h. dak, bv. bij een huis, *ganamo warewe noe dopi*, de lengte der plank (gemeten aan den rand) is voldoende, *warewe noe bamba atu*, de lengte van den dakrand aan de breedtezijde; v. e. vlechtwerk v. rotan of bladmateriaal is het boord waarmee men begint, dus de opzet, *warewenja*.

waridi (vgl. *rede*, 1. *ede*), laag op de pooten, gewl. v. kippen, *manoe waridi*, kip met korte pooten, *pada waridi „kort gras”*, w. t. v. *torongkilo* [zie ald.], *taoe waridi*, een kort mensch (voor de grup gezegd).

warisi, Todj. (uit het Boeg. *warisi*), erfgenaam.

1. waro (vgl. *aro* en Boeg. Mak. *waroe*), weggevaaid, door den wind verdreven. *sambira nakekeni*, *sambira waro*, de eene helft hield hij vast, de andere helft woei weg, *waro ngojoe*, gezegd v. d. rijst, als ze zóó hoog is, dat de blaadjes door den wind bewegen; *oedja mbaro² eo* = *oedja mbamba eo*, zie *oedja*; *mombaro*, zich verwijderen, heengaan, *da mombaromo kita*, laat ons heengaan, *mosoemo da pombaronja*, hij zal spoedig verdwijnen; in PmB. is *pombaro* w. t. v. *doekoe*, rijstwan, omdat de wind 't kaf van de wan waait.

maicaro (intr.), verdwenen, weggevaagd, *taoe mate mawaro, kono ndjoe'a ntjoroba*, iemand die door den dood is weggevaagd, ineens door ziekte getroffen, *ira ngkadjoe maicaromo, kato'o ane maico raja mami ri taoe anoe moweloe masae, be rata*, het boomblad is weggevaaid, dat zeggen we als we verlangen hebben naar iemand die al lang op reis is en niet terugkomt; *maicaro* (tr.), *manawaro*, verbannen, buiten de grenzen v. h. stamland drijven; *toicoeni ndawaro*, de nageboorte wordt weggebracht (in een boom of in een gat gelegd); *maicarosaka*, weg doen waaien, verdrijven door waaien of blazen, *maicarosaka oedja*, den regen verdrijven, Tor. II, 262, *taoe mantawoeisi oedja, napexarosaka*, men blaast tegen den regen, tracht hem weg te blazen, *oedja naurarosaka noe ngojoe*, de wind heeft den regen weggevaaid; *sampexarosaka*, één wegwaaiing, zoover als de wind in één keer iets wegblaast, een klein eindje.

sicaro, weggevaaid, uitgeengeblazen, *da tordoe sicaro*, er zal motregen vallen; *sicaro* is ook de naam v. e. middel om regen te verdrijven; *bar'e nasicaro oedja*, hij heeft den regen niet verdreven (Measa, 76, 88); *sicaro dena*, een fraaie varensort.

waro-waró, een struik die met lange tros

sen bloeit, de vruchten zijn zeer licht en dienen tot vulling van hoofdkussens; ook zijn ze bij het *morame* in gebruik (Tor. I, 235, II, 187) en dienen om den regen te verdrijven; pas herstelde zieken branden die vruchten in een kokosdop en berooken het lichaam er mee, om vlug te worden.

2. waro, Amp. = B. *waroe*, zwam.

1. waroe (Boeg. Mak. *baroe*, Mal. Tob. Lamp. *raboe*, Niass. *rafo*), zwam, die bij het vuurslag werd gebruikt en genomen wordt v. d. suikerpalm (Tor. II, 361), *waroe noe anangodi*, kindspek, [meconium] (Tor. II, 49).

2. waroe (uit het Nap.); *waroenja sangkoedja*? hoeveel komt er nog boven op de boete?

1. waroë, n. v. e. boom, die goed hout heeft.

2. waroë, pr. t., *pelengo*, Waroë Olo, ga onder de priesterhuif, W. O.

waroeragi (vgl. *woera*); *simbaroeragi*, uit elkaar geslagen, uiteengerukt, *simbaroeragi raja mpandioe ri oë mowro*, de omheinde badplaats is in stukken weggedreven in den stortvloed.

waroewoe (vgl. 1. *woewoe*), PmB. w. t. v. *koera*, kookpot, ae, ae, *niarani onami, nikaronga mpontoetoe, nikotoe'oesi montoetoe, nikaronga mpatoenda waroewoe*, komaan, kookt uw eten, gaat spoedig stampen, stampt ijverig, opdat gij spoedig den pot te vuur kunt zetten; *mombaroewoe*, w. t. v. *monaoe*, koken.

warojoe, zie *rojoe*.

warongko; *mombarongkosi*, vernielen, verwoesten, *lipoe rawarongkosi*, het dorp is verwoest.

wasa (vgl. *gasa* en O. Jav. Mal. *basah*, Tal. *bagasa*, Tag. *basa*), nat, vochtig (weinig gebr.), *oedja podo sato'i*, *be wasa lembu nggaa*, 't is maar een beetje regen, het gele (foeja) jakje wordt er niet eens nat van; *membasa*, 't haar wasschen, met citroensap, *sirangoe* of ander vocht, om 't vuil er uit te halen, *pembasa „haar-reiniger”*, w. t. v. *lemo*, citroen, *ndapembasaka woejeanja*, om er het haar mee te wasschen; *maicasa* (tr.), 't haar wasschen, *narakisi woejeanja, nepa nawasi*, zij reinigde haar haar met geraspte kokos, daaroa wiesch zij het.

oë mpomasa, saus van visch of vleesch, die men over de rijst giet.

awasa, verkoudheid, verkouden, ook wel eens w. t. v. *djoe'a*, ziekte; *ke'awasa*, verkouden, snottiger.

Amp. *wasa*, snot, *movasa*, verkouden.

wase (Nap. *wase* „bloed”, *moche baola*, een feest, waarbij den buffels eenig bloed wordt afgetapt, waarmee de aanwezigen worden bestreken); *movase*, een feest tot herstel van ernstige ziekte, Tor. I, 385—387; *rawase baola, ropopakoeli ntaoe madjoe'a*, het *powase* wordt gevierd als geneesmiddel voor zieken.

wasi, touw, lian of andere lijn, gespannen tusschen 2 punten om een balk of een weg recht te maken of iets in rechte lijn te planten of te graven, *ndaurasi kina'a boeja, laeoro ndabira ndapowasi*, voor de rijst wordt een lijn gespannen, gespleten rotan wordt als lijn gebruikt.

[Voor *was*- zie men *wa*-

wasimbe'i, zie *mbe'i*.

wasindjo'oe, **wasindjo'oeka**, zie *ndjo'oe*.]

waso'i, P., soms voor *woeso'i*.

wata (Mal. *batang*, Austron.), omgevallen of omgehakte boomstam; *wata ngkoro*, het lichaam, ook kortweg *wata*; *be bangke watanja*, niet groot van stuk; gewl. wordt *wata* van een doode, *woto* van een levende gezegd; *wata mpanagoento*, de loop van het geweer; *wata njaki*, degene die aanleiding heeft gegeven tot de beboeting; van de priesteressen-litanie heet het hoofdbestanddeel dat altoos wordt voorgedragen, *watanja*, tegenover *ra'anja*, de verschillende onderdeelen, die naar de gelegenheid worden gekozen: *mombata²*, *mo-wata²*, zich groot voordoen, zich in zijn geheel omvang laten zien, *mombata² garanggo*, *mokepe² memoai*, de krokodil ligt daar zoo lang als hij is, op zijn buik in de zon, *dja mo-wata² orjapi*, de gezwollen milt vertoont zich in hare grootte; *sirata-wata baola radoeu s'i*, deze beide buffels zijn geheel gelijk van voorkomen; *membata*, een grooten omvang hebben, groot zijn in zijn soort, *baola membata*, een flinke buffel, *jokoe membata*, een groote, dikke schelparmband, *membata² sa*

kodi, een weinig aan den grooten kant zijnde; *kambata*², zich in zijn volle grootte vertoonen, zoo groot en dik als het is.

towata, bedorven, gez. v. iets dat in een gistingproces wordt gestoord, zoodat het bederft (en wordt als een boomstam die ligt te rotten), *be madago inodo ralengko ntongonja raronoe*, *da towata*, geklopte boomschors mag niet bewogen worden terwijl zij wordt geroet, dan bederft ze, *tofoe manoe*, *baroe pae*, *teola ndasana*, *ane ndalengkosi*, *towata*, *be meicali*, eieren, rijstebier, gebluschte kalk, als die worden bewogen, bederven ze, en gelukken niet.

tambata, paddenstoel, en *uanata*, zie afz.

1. *wate* (vgl. 1. *bate*), de kiem eener ziekte, die iemd. met zich omdraagt en die hem verhindert om echt gezond te zijn; *keicate*, de kiemen eener ziekte met zich omdragend.

2. *wate*, pr. t. = B. *wata*; *wate oda* = B. *wata edja*, de trap.

1. *wati* (Sa'd. *to mbating*, klaagvrouwen bij een doode, Nap. *wati*, srt. liedje, Tontmb. *wati*, voorspelling), uitspraak v. d. voorouders, die later in vervulling treedt, bepaling waaraan het nageslacht zich heeft te houden, omdat op overtreding ramp volgt, *wati ntana*, een vloek die over 't land komt, wanneer de adat is overtreden, *taoe setoe dja madika wati ntana*, *langkainja radoea*, die vrouw brengt een vloek over 't land, ze heeft twee mannen. *wati ntaoe toe'a mami da mamongo*, *wati nTo Balanda da motomi tabako*, de bepaling onzer voorouders is dat wij sirih zullen pruimen, die van de Hollanders is dat zij zullen rooken; *kandjera*² *kila*, *mosoemo da poratinja*, *re'e taoe da mepepate*, de bliksem flinkt, spoedig zal de uitspraak der voorouders daarover uitkomen, er zullen moordenaars komen; *mowratimo paoe ntaoe toe'a*, de uitspraak der voorouders komt uit.

salawati, met een vloek belast, iemand die alles verkeerd doet. *salawati kodjo taoe setoe*, *anoe ndatoedjoeka be naintjani*, op dien man rust een vloek, wat men hem bekend maakt, begrijpt hij niet, *salawatimo potoendanja*, *ndjaoe kowili mampakasalawati*, hij zit niet

zooals de gewoonte dat voorschrijft, hij heeft een zweer aan zijn achterste die maakt dat hij niet behoorlijk zit, *ketoeki taoe setoe djamo ega*², *naposalawati*, die man heeft framboesia, hij loopt scheef, zijne ziekte maakt dat hij niet behoorlijk optreedt.

2. *wati*, Amp. = B. *awati*, soort worm.

watika (Tag. Bis. Bik. *balatik*, Sang. *balati*, Mal. *belantik*, dus v. e. st. *watik* met suff. -a), springlans, gescherpte bamboe die, als hij losschiet, in 't lichaam v. h. wild komt dat hem heeft doen losschieten; Tor. II, 365; *mowatika*, met een springlans werken.

watoe (Mal. *batoe*, Austron.), steen, *watoe Banggai*, mica, *watoe tana*, zachte steen, zandsteen, *watoe balaba* of *watoe ike*, serpentijn, de steensoort waarvan men de klophamers (*ike*) voor boombast maakt, *watoe ntela*, vuursteen, *watoe dasi*, gewicht dat aan de unster hangt, *watoe oti*, steen die bij laag water droog komt, *watoe ngkoenganga*, gapende rots, nauwe doorgang tusschen twee rotsblokken, *watoe mbalewe*, slijpeteen, *watoe mpangasa*, id., *watoe mpoeti*, kwarts, toovermiddel tegen regen (Measa, 75, 79).

keicawoe, steenachtig, steenig, *tana keicawoe*, steenachtige bodem, *keicawoe tibesi*, de erten willen maar niet zacht koken; *meicawoe komponja*, *mapenipa*, *bara nawatoe noe daa*, *bara noerdjaa maratoe*? haar buik is als steen, hij is nog hard, misschien maakt het bloed hem hard, of wat zou hem hard maken?

meicawoe, steenen aanbrengen op of aan, met steenen gooien naar iets; *maratoe*, steenen leggen op, aanbrengen aan of gooien tegen iets, *watoei*, *boi mosoe baela setoe*, gooi dien buffel met steenen, dat hij niet dichtbij komt, *irali naratoei ntaoe naengko*, de lieden die door de vijanden belegerd werden, wierpen hen met steenen, *djaja ndawatoei*, *ndawatoeni*, een met steenen belegde weg.

watoea (Loin. *botoean*, Mong. *batoek*, volgen, Boeool *botoeko* „volgeling”, Laj. *batoea*, of misschien v. *watoe* = Mak. *battoe*, komen, vgl. Bad. Nap. *hawi*, slaaf, *hawe*, komen; *watoea* is dan „de slavenstand”), slaaf, biz. erfslaaf, *watoea panta*, slaaf wiens voorouders

reeds slaaf waren van de voorouders zijner tegenwoordige meesters, erfslaaf, *anakoe ri watoekoe*, een kind bij een slavin van me, *ana mbatoea*, slavenkind, *djamo woekeo mboe-joe koepowatoea*, ik heb alleen maar mijne scheenbeenderen tot slaven (ik moet zelf loopen). Tor. I, 156.

watoena, *Ochrosia acuminata*, Cl. 2471, een boom met hard hout, daarom gewild als toovermiddel bij den oogst, Tor. II, 270; w. t. *malatowo*. Het hout brandt zelfs als 't versch is.

watoetoe (vgl. *botoetoe* en Gor. *boetoetoe*), zak van foeja of katoen, waarin men bij zich draagt wat men vaak noodig heeft: sirihpinang, vuurslag, wichelmiddelen, geld, enz.; *podo watoetoenja naeaba*, hij had niets in zijn draagsarong dan zijn sirihzak; Tor. I, 418, II, 188, 211, 214; w. t. *wandjoetoe*, *watoeta*, *doeti*.

wawa (vgl. 2. *awa* en Mal. *bawa*, Austron.), als voorzetsel gebruikt met 't nomen verbale, tegelijk met, met dat, *wawa mpembangoenja*, met dat hij opstond, *wawa mpangkoni mami*, *djela linggona*, terwijl wij zaten te eten, kwamen er gasten, *wawa mpedjangkoe garanggo*, terwijl de krokodil aanviel, *wawa mpuori ndika*, *da mangaoemo rojo*, tegelijk met dat de omwandeling er mee gemaakt wordt, zal de bamboe droog worden, *wawa mpeolenja nakita*, met dat hij keek, zag hij het. — Wrsch. staat *wawa* voor *nawara*, vgl. het gebruik van het syn. *nakeni*.

mombawa, eten of pinang brengen, bv. aan gasten of aan huisgenooten die op den akker of elders bezig zijn, *mampombawaka linggona*, eten of pinang aan de gasten brengen, *mombawa ana we'a*, *napombawaka ngalitaoe*, het meisje biedt zich aan, stelt zich ter beschikking v. e. jongmensch; *mal'nga wawa*, iets brengen, *djelamo ana we'a mawara mamongo*, *nawaraka we'a ngkabosenja*, er kwamen meisjes sirihpinang brengen, ze brachten ze aan de hoofden, *se'i watoetoe ntaloenja*, *wawaka*, hier is de zak der priesteres, breng hem haar, *iritikoe mawela roo*, *nije'e ma'i koeicawaka*, mijn been is zooeven gewond, daarmee kom ik hier.

mawakanaka, begeleiden, iemand hier of daar heen brengen, *wakanaka kabosenja ri lobo*, breng het hoofd naar den tempel.

mombewaka, P., met elkaar meedoen, elkaar bijstaan, *mombewaka mawauo*, elkaar helpen met wieden; *mampowaka*, te zamen met anderen iets brengen, *siko da mampowaka taoe setoe*, gij moet het te zamen met hen brengen.

mopawaka, een bruidegom geleiden naar het huis zijner schoonouders, bruiloftsoptocht houden, *popawaka*, bruiloftsoptocht.

mesimbawa, w. t. v. *mesido*, een bezoek maken; *paoe siwaka*, een bijkomstig praatje, een bericht dat niet ter zake doet, een los praatje.

pambawa, een dier dat leider of leidster eener kudde is; *pamawa*, een groote buffelstier [die als aanvoerder der kudde wordt beschouwd].

wawai, gewoonten, instellingen, zeden, gebruiken, wat van de voorouders is meegebracht, *wawai wawainja*, zoo is het gebruik, *dja nepa wawainja*, alleen maar om aan 't gebruik te voldoen, voor de leus, *mampakoroka wawainja*, zorgen voor 't in acht nemen der gebruiken, *wawai ntaoe toe'a*, de gewoonten der Ouden; *mowawai* (vgl. *moada*), er eigenaardigheden op na houden, aan zekere gewoonten of hebbelikheden hechten. vaak in ongunstigen zin: maniertjes hebben. rare gewoonten vertoonen, zijne bijzondere hebbelikheden of onhebbelikheden aanhouden, waar ze niet gewenscht zijn, *ne'e mowawai ri oer anoe kejaranggo*, wees niet zoo onbedachtzaam dat ge maar al uwe gewoonten volgt, in water waarin krokodillen zijn; *napowai da napowawaka*, hij doet het om er mee aan 't gebruik te voldoen.

mokowawai, eigenzinnig, alleen maar om eigen manieren denkend, vrijpostig, tegenwoordig, *ne'e mokowawai ri dajo ntawo mate*, wees niet oningetogen, onbeheerscht bij de graven der dooden.

pr. t. *nente ri Kawe Marawa*, de brug te [K. M.]

wawadjo, in poëzie parall. met *uwa*, vgl. Nap.

meoro, opstaan; de bet. in 't B. is onzeker.
se'i langkakoe waradjoe, hier is mijn . . .
 rustbank,
da napotoenda i Badoe, laat B. er op gaan
 zitten.
se'i langkakoe aroa, hier is mijn rustbank
 opgericht,
da napotoenda ntotoka, laat de gast er op
 gaan zitten.

wawai, zie *waica*.

wawako, een boom met bruikbaar hout.

wawangkaa, zie 2. *kaa*.

wawase'e, zie *se'e*.

wawase'i, zie *se'i*.

wawentje, zie *wentje*.

wawero, zie *oro*.

wawi, scheef, niet in de goede richting, onhandig, onbeholpen, linksch, *be wari mampolimggona taoe*, hij is niet ongeschikt om gasten te ontfangen, *dja wari pompaoenja*, hij weet zich niet uit te drukken, *dja wari porianja*, hij heeft niet gedaan zooals 't behoort, *ane tapobasa basa ntaoe, tapowai jaoe*, als we de taal v. e. ander volk gebruiken, doen we het onbeholpen.

wawine (Nap. id.). PmB. w. t. v. *we'a*, vrouw.

wawo (Tag. Bis. *babae*, IN.), bovenvlak, bovengedeelte, oppervlak, de buitenkant v. iets, *wauro ntasi*, zeevlak, *wauro ntana*, het aardvlak, ook w. t. om „voortekenen” aan te duiden, *mampepedongeka wauro ntana*, luisteren naar de voorspellende geluiden, *wauro ate*, de bovenrug; *wauro* vaak in bergnamen: *W'aro Lage*, *W' Ondae*, *W' mPebato*, *W' ngKailomboekoe*, *W' mPeode*, *W' nTetoro*, *W' Lepati*; meestal waren deze namen ook die van de dorpen die er op lagen; *W'aro Maborosi*, zie *borosi*; *waiconja*, het oppervlak, het boven-deel, het bovenland, het uiterlijk v. iets, *bepa matinoeroe waiconja*, hij ziet er nog niet oud uit, *dja ndjii waiconja, ndjii ro'oe wauro mami*, hij zweeg stil en ook wij zwegen stil, *ndeki waiconja*, naar 't Bovenland; *boja wauro*, golfven met witte koppen; *wauro mpa*, gezegd v. d. rijst, wanneer overal de aren uitkomen. *meicaro ntana*, de oevers overstroomden, v. e. rivier; *mampewarontanaka*, iets zoo maar

voor zich uit zeggen, dat een ander, die 't hooren kan, zich moet aantrekken, zonder dat 't hem regelrecht is gezegd, *bar'e koeto'oka si'a mpaioa, dja koepewarontanaka*, ik heb 't hem niet regelrecht gezegd, ik heb het maar zoo voor mij uit gezegd.

moiraro, zich boven op iets bevinden, *samba'a baola, moiraro aopo*, één buffel, met vier (andere dingen, in pl. v. buffels) er boven op, *moiraro pae, moicoeramo waiconja*, de rijst is aan de oppervlakte (de witte kleur der aren vormt het oppervlak van 't veld), hare oppervlakte is schuimend wit; *poicaronja*, wat zich aan de oppervlakte vertoont; *mampapowaro*, zijn blik over de oppervlakte, laten gaan, de oogen laten weiden over den omtrek, *noendjaa noepapowaro*? wat sta je te bekijken?

meicaro, wieden, het onkruid boven den grond afsnijden, *mampewaro(si)* (tr.), wieden, van onkruid zuiveren. *rocalimpoemo kapeuaro*, we hebben al twee akkers schoongewied; *mampasipewaro*, met anderen medewieden.

ri wauro, boven, boven op, *ri wauro ata*, boven op het dak, *re'e anoe ri waiconja, re'e anoe ri aranja katoewoenja*, er zijn er die hooger in stand zijn, er zijn er die van lagere stand zijn, *kadjoe ndatoro ri wauro mbakampantoro, nakabangka mbakanja*, de boom wordt ingehakt boven de plaats van den eersten hak, opdat de uithakking groot zij, *ane da narai moeni anoe natima, da re'e ro'oe anoe ri waiconja*, als hij teruggeeft wat hij heeft weggenomen, dan moet hij nog iets bovendien geven, *peole wa'a ntaoe makodje ri tana se'i, jakoe ri wauro ngkakodjenja, nupetinguru ntaoe poera*, zie eens naar alle dapperen lui in dit land, dan ben ik nog boven hen in dapperheid, ze zien allen naar me op; *tericaro*, bovenop geraakt, de overhand gekregen hebbende, *anoe tericaro paoenja*, die het in den woordenstrijd heeft gewonnen; *mamparimbauro, mamparicaro*, bovenop, bovenaan zetten, *ini napariara rikinojanja, koera naparicaro, boi muposo*, de zaairijst heeft zij onderaan gelegd in de draagmand, den pot heeft ze bovenop gelegd, opdat hij niet zou breken; *mamporiararo*, iets boven zich hebben, lager zijn dan,

lipoe ri Sangira naporuaro noe lipoe ri Koe-koe, het dorp S. ligt hooger dan het dorp K., *kapoririwawo waka ndjaja oci, kandjo'oe mpelemo mami*, toen we een korteren weg namen, hebben we den ouden weg boven ons gelaten.

wauroki, de kap dien men geeft in een te vellen boom van boven naar beneden, *ane kadjo kodi pai oease bangke pai matruja, podo ndapenganga booe, sambela waurokinja, sambela arakinja*, als de boom klein is en de bijl groot en scherp, wordt er maar één kleine keep in gehakt (als een vischbek), één slag v. boven nr. onder, één slag v. onder nr. boven; *siko da mauaroki, jakoe da maaraki*, gij geeft de hakken van boven naar beneden, ik geef die van beneden naar boven.

mesalimbawo, aan de oppervlakte komen, *wa'a epo mesalimbawo, nalengkosi mbiti ntaoe mandioe*, al het bezonken vuil drijft boven, in beweging gebracht door de voeten der badende menschen, *mesalimbawo waokoe oesoer i pekogamakanya mogele*, zijne ribben schoten naar boven, toen hij zijn lachen wilde inhouden, *mesalimbawo wela ri oenenja*, de inwendige wond komt aan de oppervlakte, *mesalimbawo dja'a ndajanja*, zijn toorn komt op.

timbaro; *mantimbaroki*, hetz. als *mairaroki* (zie boven); ook: nog eens opnieuw doen, *natimbaroki pelimanja*, hij heeft weer opnieuw gestolen, *ananggodi napatoedjoeki noe inenja, se'i papanja mantimbaroki*, de moeder heeft het kind een vermaning gegeven en nu geeft de vader er nog een bovenop, *natimbaroki anoe roomo nauraki*, de kappen die hij van onder naar boven heeft gegeven, daar geeft hij nu de kappen van boven naar onder bij.

Amp. *moiraro*, wieden.

wawoe (Filip. t. *baboe*, Mal. *babi*, Austron.), PmB. Ond. *mbawoe*, varken, *w. japo, w. kakadjo*, *w. lamoa*, wild zwijn, *ana mbawoe*, big, *w. bulu*, varken met witten buik, *w. karea*, varken met wit en zwart haar, *w. lora*, bruin en zwart varken, *w. banoë*, tam varken; *eo mbawoe bangke, eo mb. kodi*, de 10^{de} en de 11^{de} dag der maan-maand; Tor. II, 111, 178, 265; *taoe mate mpowawoe laki*, iemd. die sterft

als een beer (kinderloos); w. t. *boe*, *pinaka*, *sinegi*, *kalamboangi*.

Amp. *wauroe koi, w. bae*, de 11^{de} en de 12^{de} maan-dag.

1. **wea** (Austron., Mal. *beras*, Tag. *bigas*, Ngadj. *behas*, in 't Nap. nog adjectief: *pare bae*, vgl. *boere*), ontbolsterde rijst, *wea ndaroete*, rijstemeel, *wea ndjole*, fijngestampte maïs; van de koffie worden de van de hoornschild ont-dane boonen *weanja* genoemd, omdat ze in het rijstblok gestampt en daarna gewand zijn; *waile siontapi pelanja, masae nepa wea*, gierst heeft 9 schillen, het duurt lang eer ze ontbolsterd is, *dja polega'mi ndiintjani, be da rongwa wea paemi*, jullie denkt maar alleen aan gekheid maken, jullie rijst zal niet spoedig ontbolsterd zijn.

mompereca (L.), *monterece* (P.), veel rijst stampen, zorgen dat er een groote voorraad rijst is voor een feest of voor den verkoop; *mampompereaka da pompha pai da polanggo*, een voorraad rijst stampen voor de komende plantfeesten.

Amp. *maurea* = B. *malesu*, fijngestampt: *pae maurea*, gestampte rijst.

2. **wea** (vgl. *waia*), Amp., gloed van het vuur, *maurea*, gloeiend, *woeri maurea*, gloeiende houtskool; *pakawea apoe*, maak het vuur gloeiend.

we'a (vgl. *be'a*, *beka*, *bira* en Par. *wrya*, Saoes. *eka*, Lak. *wira* „vrouw”), vrouw, ook echtgenoot. *we'akoe*, mijne vrouw, *ana we'a*, jong meisje; *we'a* wordt ook wel als zinledig uitroepsel gebruikt. *mulose rajukoe, we'a*, ik heb het land, hoor! *ma'imo sa, we'a*, kom dan toch hier!

me'we'a, naar de vrouwen gaan, de vrouwen zoeken, *me'anaw'e'a, mamp'e'anaw'e'a*, zie 1. *ana; baw'e'a*, een vrouwenlooper; *maure'ani, mangkaw'e'aka*, vrouwelijke hulp verleen. *i sema da moni? bere'e noe maure'ani kita*, wie zal er rijst planten? er is niemand die ons vrouwelijke hulp bewijst.

wawawo, Todj., een boom; met het sap uit den bast wordt de kalk gemengd waarmee men graven metselt.

weba (vgl. *weboe*, *wembo*, [beba], en Mor. *weirahi*,

slaan met een stok); PmB. *moueba*, met de armen de beweging maken v. iem. die een slag geeft, *ieba anangodi setoe*, geef dat kind een slag.

Amp. *moueba*, sprenkelen, besprengen; *oeë nauebaka ri uairo ntaoe*, hij sprenkelde water in 't rond op de menschen; *ronto mata rapoubaka taoe*, met vochtige foeja besprenkelde hij de menschen.

B. *mombaleba*, zwemmen met beurtelings vooruitwerpen der armen, *maualeba*, iets tegen iets aan zwaaien, zwiepen, *ikoena nawarebaka kadjoë pai ero*, met zijn staart zwiepte hij boomen en onkruid ter neer.

pr. t. *naureba ndore masawe*, lang met den tooverkwast besprenkeld.

weboe (vgl. *boeboe* [enz.], *seboe*, l. *sawoe*, [beirco, ueirco, ueba]); *maureboesi*, besprengen, besprenkelen, *naome sintji ri oeë*, *naureboesika rongonja*, hij doopte een ring in het water en besprenkelde daarmee zijne vrouw; *po-mbeboesi*, *ntje'e anoe ndaureboesika taoe bara noendjaa'*, een sprengkwast, die is om er het een of ander mee op de menschen te sprengen; *longa napombeboeka lai mata ndaja*, hij strooide sesam-zaad over het pad; *maureboesaka*, heen en weer zwaaien in 't rond, schermt men met iets, *nakekeni baola roboe mbojo uatoe*, *naureboesaka*, de buffel pakt de bamboespruit vast en rukt ze heen en weer.

mombaleboe [vgl. *woeleboe*], met 't lichaam, 't hoofd of wat ook maar heen en weer schudden, spartelen, *booe mombaleboe ri oeë*, *baola mombaleboe ri tomba*, de visschen spartelen in 't water, de buffels spartelen in den slijkpoel, *ndjangkoe nggaroe ualesoe*, *napombaleboeka*, de kat houdt een muis in den bek en schudt er mee heen en weer, *taoe setoe napombaleboeka baola*, *masae nepa nanaroe*, die man werd door den buffel (op de horens) heen en weer geschud en eindelijk op den grond gegooit, *oeë ne'e noepowaleboeka*, *bai tedjampi*, schud niet met het water, anders stort het, *penainja napowaleboeka*, hij schermt de met zijn zwaard heen en weer.

Amp. *naureboeka kintari*, er wordt met het schild gezwaaaid.

wedaoe, Ond. w. t. v. *djole kodjo*, *djole koekoe* of *tolo'olape*, Inlandsche maïs (Coix agrestis); *sa'e narcooe*, *mangkoni wedaoe pai wailo*, *kolaelanja napompalika*, sommigen worden lepreus door het eten v. Inl. maïs en gierst, daarom onthouden zij er zich van.

wede (vgl. *uele*); *teuede*, onvast, onrustig in zijne neigingen, in zijn loop, in zijne bewegingen, *dja teuede*, *be madago melindja*, hij is onzeker van beweging, hij kan niet goed loopen, *anangodi dja teuede*, *lairia kandjo'oe mpapanja*, *lairia kandjo'oenja*, dat kind is onrustig, waar zijn vader heengaat, daar gaat het ook heen; *maucedeka*, tegen iets bewegingen maken, er op aanvallen, *baola anoe mesoe' ri narwoekoe*, *roomo koecedeke ntjinangge*, den buffel die aldoor in mijn rijstveld kwam, heb ik met mijn hakmes toegetakeld.

wedo; *mairedo*, voortsleuren, meesleepen, *nairedo asoe*, hij sleurde den hond voort, *nairedo' baola*, *aoe be napodjo melindja*, hij trok den buffel voort die niet wilde loopen.

wedoe (vgl. *ueloe*); *kambedoe* (L. *kambeloe*) *tando nggoema*, het uiteinde der zwaardscheede wipt aldoor op; *mombedoe*, opwippen. *patutoja mbedoe* „wip-slingeraar“, aardigheid op een zwemmenden hond, die zijn staart opwipt.

wee, stopwoord der To PmB., *noendjaa wee?* wat dan toch? *irei wee?* *are'e a narai?* hoe nu? zou hij het niet toestaan? *petoe'eri wee?* kijk dan!

wega, Str. B (uit het Par.), vriend, vriendin; *mouega*, bevriend zijn; *mampouega*, tot vriend(in) hebben.

wege, kort en dik, plomp, gedrongen v. gestalte, *wege le'e*, kort en dik van hals, *wege*, *dja bembereke*, *dja wala' sindekoe*, kort en dik, gedrongen van figuur, massief oprijzende.

wego; *maurego*, uitputten, uitmergelen, zooals de honger doet, *naurego ndjo'e'a*, uitgeput door ziekte, *naurego noe oro ngkompo*, de honger heeft hem uitgemergeld, *naurego mbana*, door het wond uitgemergeld, zegt men v. iem. die uitgeput van een sneltocht terugkomt; *meurego*, vermageren, zich uitputten, *bare'e*

re'e anoe mauwego, *meurego ngkalionja*, er is niets dat hem uitput, hij put zich zelf uit; *mekurego*, uitlokken dat men verhongert.

wehi [Mor. id.], of *wei*, kleine, witte schelp, aan 't zeestrand gevonden, waarmede het Tor. schild wordt versierd.

1. **wei** (Par. Nap. id., vgl. *mbe'i*), PmB. = B. *se'i*, deze, dit, *wei banoeangki*, dit is ons huis; *irei*, hoe, hoedanig? *ara irei noeto'o?* hoe zegt ge, hoe vindt ge 't, hoe denkt ge er over?

[*moirei* = B. *mokoedja*; *saiurei* = B. *sangkoedja*. (MS.)]

Amp. *wei* = B. *koedja*; *sawei*, *siurei*, hoeveel? *sawei komi oko djela?* met hoeveel zijt ge zoeven gekomen? *siureingani riinoe?* hoeveel keer moet men 't drinken? *maurei* = B. *makoedja*, hoe, hoedanig, *ta marei*, het doet er niet toe, 't heeft niets te beduiden, 't komt er niet op aan; Tog. *ta saurei kati-danja*, zijne ziekte is niet erg.

pr. t. *wei ita nasomala*, daar komen ze ons overvallen; *kasiurekoe*, mijn gelijke, iemand als ik.

2. **wei**, pr. t., 1) = B. *wai*, geven, toestaan, *ba ngkoere*, *ba ngkornale*, ik sta het niet toe, vergun het niet, *koere*, *da mendioloe*, ik vind het goed dat ze vooruitgaan, *wei da mesalongoe* (Tor. III, 683, 143), gesteld, er werden verkeerde woorden gesproken.

2) = prefix *wai-*; *weindjo'oe indjoma'i*, heen en weer; *weima'i*, *weindjo'oe*, her- en derwaarts.

3. **wei**, zie *wehi*.

weka; *wekanja*, hetgeen gemengd is met iets anders, *wekanja ratelisi ri kaloe antja*, de daaronder gemengde rijstkorrels worden gezocht uit het rijststroo; *siureka*, gemengd, vermengd; *kasiurekanja*, dat wat er onder gemengd is; *mombeka*, vermengen; *ndarekaka*, vermengd geworden met; *maureka pampomoeja*, alle soorten (van rijst) zijn door-geplant.

weké (vgl. *iroke*), opgezet, uitgezet, *weke luri*, opgezet van dikte, bij wien 't vet uitpuilt; *moueke*, zich uitzetten, *moineke*, id., *moueke' pewokenja*, *be teteloo*, de zwelling puilt uit, ze

wordt heelemaal niet minder, *moueke' uero-konja*, zijne keel is opgezet.

wela [Mor. *belai*], wond, v. buiten aangebracht, *kono laboe*, *bangke uelanja*, geraakt door een hakmes, 't heeft een groote wond veroorzaakt, *uela ri raja*, inwendige wond, aangebracht door een in 't lichaam getooverd middel; inwendige pijn wordt steeds met *uela ri raja* aangeduid; *uela ngoedjoe*, wat men vroeger reeds gezegd heeft, *uela ngoedjoemoe owi ewa-se'i*, aldus hebt ge vroeger gesproken; *uela sioeri*, gezegd v. d. slaglanden v. e. varken, die nog niet op volle grootte zijn, maar reeds „een sioeri-boom kunnen worden“.

meurelai, wonden toebrengen; *ma(nga)-urelai*, verwonden, *maurelai tana*, den grond verwonden, hetgeen men bv. doet bij het pootgaten steken of bij het graven naar ijzererts (Tor. II, 345); *maurela*, gewond, *maurela ma'ai*, zwaar gewond; *maurela pae*, „de rijst is gewond“, men is begonnen met oogsten, *ri toginenggeri rapakoelisi naroe*, *karemenja da maurela pae*, op den dag *togin*, worden de ceremoniën op den akker verricht, overmorgen begint de oogst.

keurela, met een wond, met wonden behept; *turela*, gewond geraakt; *totourela*, *patotourela*, met vele wonden.

ndatarurela, gewond geworden, maar ontsnapt, niet gedood of gerangen, v. e. vijand of een stuk wild, *ndatarurela*, *be ndale'o mampapate*, *lapamo*, (het dier, de vijand) is niet doodelijk gewond, men is er niet in geslaagd (het, hem) te doden, (het, hij) is ontsnapt.

mela (als grondwoord afgezonderd uit de volgende intensieve vormen), koortshitte, *mate mela* (Tonsw. *karela'an*, dorstig), van dorst sterven; *mamelai*, *mampakamela*, koortshitte verwekken, dorstig maken, door koorts of bloedverlies, *taoe namelai mampodaraja oeë*, iem. die door koortshitte is aangetast begeert water, *weembe anoe namelai*, *anoe mampakamela*, 't is de koorts die hem dorstig maakt, *taoe nawembe namelaimo*, *nakamboeasani pai napantadjimo koemoenja*, de lijder aan koude koorts wordt door heete koorts aangetast, het

zweet breekt bij hem uit, zoodat hij zijn slaap-sarong afwerpt; *memelai ranindinja, mesa-kamo karumedanja*, zijn koortskeude wordt koortshitte, de hitte komt in de plaats.

sambela, eenmaal, ten eenenmale, enkel en alleen, *sambela dja koeto'o, bemo da koepa-roeangkani*, ik zeg het maar eens, ik zal het niet meer herhalen, *dja sambela moapoe*, maar niet anders doen dan koken, *sambela doi naperapi*, hij wilde enkel en alleen geld hebben, *kadjoe be mouoea, sambela dja ira ndakita*, de boom draagt geen vrucht, men ziet alleen maar bladeren, *sambela mokana*, alleen maar rechts houden; *mompasambela raja*, zich aan één ding houden. stand vastig, oprecht blijven, *dja napasambela da ndjo'oe*, hij zei beslist dat hij gaan zou.

bambela, iemand die altoos wonden heeft. **wele** (vgl. *mbele*, [vede, en Mor. *wile*, openrollen]); *teirele*, omgekruld, aan de punt of de randen omgeslagen, *teirele penai*, de snede van 't zwaard is gekruld of omgebogen, *teirele tinongkei, da ndawali-sombi*, v. d. bamboepiek is de punt gebogen (geknakt), ze moet weersgeslepen worden, *ma'ai katevelenja, era irele mpaloe*, het is erg aan de randen omgebogen, zooals dat voorkomt bij den smidshamer; *membele*, zich omkrullen, v. d. onderlip, ten teken van minachting of onwil, *membele wiwinja, lawora*, zijne lippen zijn omgekruld, hij [doet een doordringend stemgeluid hooren], *nambele taoe, napembeleka taoe*, hij krult de lip, trekt een lip tegen een ander.

metoembele, de randen verwijderen zich v. elkaar door om te krullen. zoodat de inhoud uitpuilt, *metoembele kasoebi, ndaloera masae*, de aardvrucht splitst, de randen wijken vaneen, ze heeft lang gekookt, *metoembele lorinja*, het vet puilt uit en krult om, *metoembele iriri mbela*, de randen der wond krullen om (de wond wordt erger), *metoembele ica ndabontje*, het rijstkooksel zwelt op aan de randen, *metoembele iriri i Langkodu, tesiloe matanja*, de lip van L. (den smid in de Onderwereld) krult om, zijne oogen worden er door bedekt, *metoembele eo*,

ma'ai peraranja, de zon brandt hevig (alsof ze de randen v. elkaar krulde en haren inhoud uitgoot), *motoembele kadjoe*, de boom spreidt zijne takken uit.

welende, n. v. e. boom.

welera (vgl. *tangkoerera, ielira*), [n. v. e. boom met eetbare vruchtjes, die niet grooter zijn dan gewone kralen.] (MS.)

weli (vgl. *beli* [enz.], *djemeli*), lichtgekleurd, v. d. oogen; *taoe weli*, hetz. als *beli*, zie aldr.

welira (vgl. *ielera* [en Mor. *belira*]), een boom met eetbare vruchten, zoo groot als een vingerlid; *masapi mbelira*, soort paling, met geteekende huid, die in zee- en rivierwater leeft.

welo (vgl. 2. *gelo, mbelo*², [1. *irilo*, enz.]), vuurvlam; *moirelo*, vlammen, *apoe ma'ai mporelo*, een vuur dat sterk vlamt; *mairelo, rood; toirelo*², een plant die tot de *mentoeoe* (taai v. leven, sterk v. levenskracht) wordt gerekend (vgl. *loraa*²).

weloe [vgl. *iredoe*]; *kambeloe*², zwiepend, op en neer wippend, zooals een boomstam die uitsteekt boven 't water eener snelstroomende rivier, of zooals een bos rotan dien men over den schouder draagt; *mombeloe iriri*, de lippen met den vinger doen trillen, bij wijze v. kinderspelletje; *ndaweloeke ata banoea*, er wordt een aanhechtstel gebouwd aan het dak van 't huis; dit aanhechtstel heet dan *ireloeka*.

weloea, [jakoe da ndjo'oe ireloea, ik ga op reis]; *moireloea*, naar een ander land reizen, zich naar den vreemde begeven, *ire'imo tando mporeloekoe*, hier is het eindpunt v. mijne reis; *jakoe ma'i maireloekangi komi*, ik kom hier in den vreemde u bezoeken; *noendjaa noeporeloekaka se'i?* waarvoor zijt ge hier in den vreemde gekomen? *bambeloea*, liefhebber van reizen, reislustige.

welonti (Nap. *belante*), n. v. e. boom met eenigszins roode bladeren, *Homalanthus populifolius*, CL 1808; takjes en bladeren hangt men aan den huisingang, wanneer er eene kraamvrouw is, om booze machten te weren; ook worden met de droge bladeren zieke buffels geworpen, om te genezen. Een kind dat geregeld op zijn slaapmatje pist, laat men in een

welonti-boompje klimmen (misschien om de klankgelijkheid tusschen *welonti* en *mbojontji*, bedwaterend¹) en hakt dit onder hem door, zoodat het kind met het boompje neervalt. Tor. II, 45, 176, Measa, 75, 63.

wembe (vgl. *embe* [enz. en Mor. *icembe*]), trilling, beving, koorts, *merata irembenja*, hij heeft een koortsaanval, *djo'e'a irembe*, de koorts, *irembe moajo*, tusschenpoozende koorts, *taoe nataasi mbembe*, iemand die door de koorts is uitgeput, *ma'ai irembenja*, hij heeft erge koorts.

ma(nga)icembe, schudden, aan 't trillen brengen, *nairembe ndjo'e'a* (of kortweg *nairembe*) *taoe setoe*, hij heeft de koorts, de ziekte doet hem rillen, *siko da mapone taripa, irembeka kami, nakanaroe*, gij gaat mangga's plukken, schud ze voor ons, dat ze vallen, *ira ngkonoa manggaa, icembe da noepampasa'a*, schud gele suikerpalm-bladeren en draag ze op den schouder, *omo pakoeli, boi nawali-irembe siko, ma'ai pairembe siko*, slik medicijn, opdat ge niet weer de koorts krijgt, ge hebt hevige koorts gehad.

*mombembe*², trillen, aldoor heen en weer gaan, *mombembe soesoeraja*, hare borsten gaan heen en weer; *kambembe*², trillende, bevende, *kambembe era doe, era bogati, era kadjoe anoe be maroso*, trillende, lillende, als sagopap, als een kwal, als een staak die niet vast staat; *mantawembe*, doen beven, aan 't trillen maken, *ra'a ngkadjoe natarembe*, hij deed de takken der boomen beven.

wembo (vgl. [bembo, mbimba,] *brw* [enz., *wewo, nggeiro, webu*, enz.] en Mor. *wemba*, jagen); *wembo*, heen en weer zwaaien, wuiven; *mairembo*, iets heen en weer slaan, zwaaien, zwiepen, *nairembo* (L. *nambeiro*) *djilanja*, hij slaat met zijne tong heen en weer, *nairembo nyenui*, door het zwaard weggehaaid, *nairembo jule*, hij jaagt de vliegen weg, *ikoeraja narembo*², hij zwalpt met zijn staart, *ane nda-*

oendjoepi tongo ndo'oe baola pai ndapeboo: boere, boere, nggene! da naurembo djilanja, als men een buffel langs het voorhoofd strijkt en hem toeroept: zout, zout, buffeltje! dan zwiept hij zijne tong heen en weer.

wenga (vgl. *benga* [enz.]), of *kadjoe (wojo) ndawenga*, stok of bamboe, die van boven een eindweegs is gespleten en met de gespleten deelen vaneen op den weg wordt gezet, om kwaad tegen te houden; soms is er gras of alang² tusschen gestoken, of een dwarsstok, waarop dan een mandje met een offer wordt gezet (Measa 76, 93); *rapowengaka kadjoe*, er wordt zulk een gespleten staak voor opgericht; *pompapakoni ntaoe toe'a lamao ri pongkaresi: re'e kadjoe ndawenga, ndabira aopo, ndadikaka kadjoe roeantjeso, nakatebenga mpoalago, ndatinti ri ojo ngkadjoe ndawenga, ndadikaka bingka, ndatombanga*, als de Ouden den goden een spijsoffer brachten bij den *pongkarest-boom*, dan was er een stok die van boven in vieren was gespleten en daarin waren twee stukken gespleten hout gestoken, opdat de spleten goed wijd zouden zijn, ze werden in de spleten v. d. stok geslagen en daarop werd een mandje gezet, om het offer te dragen; *toga laboe ndawenga*, de ijzeren armband wordt uiteengebogen; *peti ndawenga*, de kist wordt opengebroken; *tole ndawengaka kadjoe*, om vlechtbladreepen te behandelen wordt een stok v. boven gespleten.

wengge, glazig, waterig, v. aardvruchten (*kasoebi, torau, oeri*).

wenggo: *wenggo ikoe*, met ingetrokken staart, gezegd v. e. dier dat uit vrees zijn staart intrekt, *mauwe wenggo ikoe, be nacoetoesi ikoenja, maeke rajanja*, een haan met ingetrokken staart, die zijn staart niet uitsteekt uit vrees, *taoe wenggo*, lieden v. e. onzijdigen stam, die met strijders v. e. anderen stam meetrekken (Tor. I, 208), *taoe wenggo ikoe, ri karku ndajanja du mate*, iemand die met den staart tusschen de beenen loopt, uit vrees van te zullen sterven.

wengi (vgl. *longi*, 1. *wani*, en Jav. *wengi*, Austron.), avond, nacht, duister, *wengimo se'i*, heden avond, dezen nacht, *nasoemba mbengi*,

[1] Dit is niet de gewone bet. van *mbojontji*. Waarschijnlijk is „bedwaterend“ hier niet op te vatten als vertaling van dit woord: van een kind dat bedwatert zal het slaapmatje of het lichaam *mbojontji* zijn, naar urine reiken.]

door den nacht overvallen, *saso wengi*, een heel etmaal, dag en nacht; *i wengi*, gisteren, *sandeme i wengi*, gisteren den heelen dag, *sambali i wengi*, eergisteren; *wengi soa*, de ledige nacht, de nacht die volgt op den dag van het *tengke*-feest op welken het *petida mboekoe* (zie *tida*) plaats heeft, omdat dan de beenderen der dooden niet meer in de *solikaro* zijn, zoodat deze leeg (*soa*) is; de nachten gedurende welke de beenderen daarin zijn, heeten *soemoentjoeli*, zie *soentjoe*.

sambengi, één nacht lang, *sambengipa*, nog één nacht, pas morgen, *sambengimo*, reeds één nacht geleden, gisteren al (de tijd wordt berekend naar de tusschenliggende nachten; de nacht gaat den dag vooraf), *kami roa-mbengi ri tasi*, wij zijn twee nachten (dus: tusschen 2 en 3 dagen) op zee geweest, *ane da ndeki Rano oengka ri wiri utasi*, *podo sambengi ri djaja*, als men naar 't Meer gaat van af de kust, is men slechts één nacht onderweg, *sangkoedja mbengi*, hoeveel nachten? *maria mbengi*, vele nachten; *mosambengi*, overnachten, *kami da mosambengi ire'i*, *ire'i da posambengi mami*, wij zullen hier overnachten, *ri eo mposambengi podo monomboe tetalanja*, dag en nacht is slechts waterhalen zijn werk; *mantjambenginaka*, er een heelen nacht van maken, *nasambenginaka iwaroe*, *ndjo'oe nakajoresi*, hij is 's nachts op de varkens blijven passen, hij is bij ze gaan slapen.

maurangi, duister, *ndipalaimo*, *maurungimo komi*, gaat heen, ge hebt het al duister (anders moet ge in 't donker loopen), *kami se'i da maurungimo*, wij zullen 't al duister hebben (eer we thuis zijn, als we nu niet weg gaan), *iwaroe to maurengi*, *boli to maweme*, varkens zijn nachtdieren, apen zijn dagdieren; *bar'eno koekita djaja*, *kauegingja*, ik kon den weg niet meer vinden, zoo duister was het.

karo'o'koe ire'i mauengimo, *mortmentu*, *mo-woejamo*, terwijl ik hier ben gebleven, zijn nachten, dagen en maanden verlopen; *mo-parene*, *mopawengi*, *mopawoeja*, *pouosenja*, dagen lang, nachten lang, maanden lang

duurde hunne zeereis; *ma(nga)wengika*, een heelen nacht aan iets besteden, *kauewengika monjilo*, wij hebben den heelen nacht met fakkels gevischt.

Kombengi, de Nachtgeest, de Booze in de mythologie der Toradja's (Tor. I, 246).

Saloem. ngkinouengi = *B. ngkinouia*, namiddag.

Amp. doeambengi, overmorgen, *iroewengi*, *icengi toroejoe*, eergisteren.

wengka; *mauwengka*, *mauwengkai*, *mauwengkasi*, *mambengkasi*, rukken, duwen, opwippen, om iets uit den weg te halen, *koroeuoe ndaurengka*, de vloerlat wordt opgelicht, *taoe nepa porongonja nauwengka*, *ie'anja*, *nakane'e ronga moana*, een pas getrouwde man wipt zijne vrouw telkens op, opdat zij niet spoedig een kind zal krijgen, *ndawengkasi pakoe*, *nakajali*, aan den spijker wordt gerukt, opdat hij er uit ga, *iwaroe mombengkasi uaja*, *nakalioe naini*, het varken licht de heining uit hare voegen, opdat het straks er door kan, *taoe nauwengka ngkadjo*, iemand die door een (vallenden) boom is weggeslingerd.

mauwengkalaka, weghalen, uit den weg duwen of rukken, *ojo ndjoia nauwengkalaka*, *da napampapolioe ngeroe*, hij heeft de vloerlat uit den weg gerukt, opdat hij het sirihspeeksel er doorheen zou doen gaan, *napaso noe laboe ngisinja*, *nepa nauwengkalaka*, hij zette een mes tusschen hare tanden en toen rukte hij ze weg.

wengko; *mbengko*, *woembengko*, aanduiding v. e. stoot, *mbengko nakajai*, pang! stiet hij er de jachtspeer in, *woembengko natawala*, pang! stiet hij de lans er door; *moewengko*, door een stoot of een ruk niet meer op zijn plaats gebleven, *be moewengko kajoa ndaja*, de oprechte gezindheid is niet van hare plaats bewogen, is onveranderd, *moewengko raja*, *magolimo*, de gezindheid is bewogen, veranderd van plaats, *moewengkomo pokasangkomponja*, hunne broederschap is niet meer als te voren, *joe'a ndawoenoka lagieca nakan*, *mpolontjo*, *napowengko*, met de lans waarmee men het hert had getroffen, vluchtte het weg, het bracht die in op- en neergaande beweging;

mampapowengko, *mauwengkosi*, van de plaats brengen, niet meer laten waar het is, *nawengkosi raja joenoe*, hij heeft de gezindheid van anderen bewogen, verkeerdt.

wengkoe (vgl. *wangkoe*, 1. *angkoe*); *mauwengkoe*, opgewipt, opgeslagen, omgewipt, *teuwengkoe*, id., *ane ndaloka salapanja*, *teuwengkoe*, *maka manee gaga palonja*, als zijn pinangdoos wordt opengeslagen, wipt ze op, want het deksel is te zwaar; ook overdr. v. e. zieke die weder instort, *ane teuwengkoe*, *tompa lo'oemo*, *aoe boi loemo*, *aoe bemo noekoto mampelalasi*, als hij instort, laat hem dan maar gaan, als hij eens te erg was, zoodat ge hem niet meer kondt behandelen.

membengkoe, telkens opwippen, *ata dja modeo*, *membengkoe*, het dak zakt in, het gaat telkens op en neer, *membengkoe*, *ketoekoe-alo*, *ketoekoe-loka*, ze is wippery, ze heeft vogel-luizen, *pisangluizen* (en kan daardoor niet stilzitten), van een onrustig, wellustig meisje; *ma(nga)wengkoe*, opwippen, *taoe nauwengkoe ngkadjo*, iemand die door een boom is opgewipt of omgewipt, *asoe monangoe*, *nauwengkoe ikoenja*, de hond zwemt, hij wipt zijn staart op, *icata nauwengkoe*, *toewote ri sambote*, de boomstam wordt opgewipt en bereikt den overkant (een stam die tot brug moet dienen).

mampapewengkoe, *mampapembengkoe*, iets doen wippen, zorgen dat het wipt, bv. een lat zoo ver over een andere schuiven, dat ze wipt, een last aan de eene zijde v. e. draagstok doen wippen, door aan 't andere eind druk te geven; *meuwengkoelaka*, zich opwippen, met zijn lichaam wippen; *mauwengkoelaka*, aan iets een opwippende beweging geven, *meuwengkoelaka baeola*, *nauwengkoelaka toae mampelamba*, de buffel wipte zijn achterste op en wipte dengene die hem bereed in de hoogte.

kambengkoe, steeds wippende, *kambengkoe kadjo*, de boom wipt op en neer, *taoe kambengkoe*, iemand die aldoor opwipt, onrustig is, geen zit in zich heeft, *kambengkoe uici utapi masiamo*, de randersarong wipt voortdurend op, hij is gescheurd.

mombengkoe-ola (vgl. 1. *ola*) „de lucht inwippen”, tegenover elkaar zitten als elkan-

ders tegenwicht, elkaar in evenwicht houden, zooals twee kinderen op een wipplank, *mombengkoe-ola toae setoe*, *samba'a ri londe doeanga*, *samba'a ri peribokonja*, die menschen houden elkaar in evenwicht, wippen tegen elkaar op, de een op den voorstevan der prauw, de ander op den achterstevan.

toembengkoe, eene soort mieren, die het achterlijf opgewipt dragen en boomnesten (*poetoe*, *poesoe*) maken; *metoembengkoe*, opwippen, omkrullen, *metoembengkoe uoejoe mata*, de oogharen krullen nr. boven, *metoembengkoe ata*, *narara ndeme*, de dakbladeren krullen om, daar de zon er op schijnt; *mampapetoembengkoe*, *nepa rapakonoka ri raja mbojo*, de sagopalm-schutbladen worden omgekruld en dan passend gemaakt in den bamboekoker.

loembengkoe, *roembengkoe*, in 't alg. syn. m. *wengkoe*; *meroembengkoe*, wippende bewegingen maken, *meroembengkoe baeola molontjo*, de buffel wipt zich op als hij draaft, *taoe naloe-mbengkoe ngkadjo*, iemand die door een boom is opgewipt; *teloeimbengkoe*, opgewipt, omgewipt, omgekruld, ingestort (v. e. zieke), *kate-loembengkoe nja*, *nakoni anoe da napompalika* dat hij is ingestort komt doordat hij heeft geleden waarvan hij zich had moeten onthouden; *ane ndapelamba baeola maila*, *naporoembengkoe taoe*, *popalesa najodjosi*, *poparege*, als men op een wilden buffel rijdt, wipt hij er je bij af en trapt je fijn en te morzel.

wenoe (Laj. *werenoe*), of *uenoe*? hoe, hoedanig, als wat? (vooral in P., waar men 't syn. *euaimbe'i* weinig hoort), *uenoe*, *siko setoe*, *da malai*? hoe is het nu met je, ga je weg? *uenoe da pangkeni anoe manee setoe*? hoe moet zoo iets zwaars vervoerd worden? *da sambengi*, *uenoe*? blijf een nacht over, hoe zoudt ge dat vinden? *da pedasi*, *uenoe*? waarom hem niet geslagen? *da panagoentoe*, *uenoe*? waarom er niet op geschoten? *peyasi*, *tapaintjoni ka'ue-noonja*, vraag het, opdat we weten hoe het er mee staat; *nawenoe raja ntoed'inja*, hij vroeg hoe zijn jongere broer er over dacht, *anoe koewenoe ka rajamoe*, dat waarom ik uwe meening heb gevraagd; *mombewenoe raja*, naar

elkaars meening vragen; *siko setoe dja mbo-irenoe*, gij zijt iemd. wien men dikwijls zijne meening moet vragen (eer hij ze zegt).

wenoëa (Mal. *bénœung*, Tontmb. *wenoang*), Octomeles Moluccana, Cl. 2473, hoge boom, met zacht hout, dat spoedig bederft.

wenta [vgl. *winta*]; *ma(nga)wenta*, omdraaien, v. d. trap (een ingekeepte balk), zoodat de treden onder zijn, *naurenta edja*, *boi mepone asoe*, hij keerde de trap om, opdat de honden niet zouden in huis komen, *edja raurenta ri pampatinombo*, de trap wordt omgedraaid in hare steunplaats, *bar'e rajoro edja*, *dja raurentari*, de trap wordt niet rondgedraaid, slechts ten halve omgewenteld; *teicenta ri edja*, v. iemd. die v. d. trap valt, doordat deze omdraait terwijl hij er opklimt; *teicentamo panawara*, het zeil is naar een andere richting gedraaid.

icalenta; *simbalenta*, in elkaar gedraaid, in elkaar verward, *simbalenta wajaa ri tongo jopo*, de lianen slingeren door elkaar in 't bosch; *movalenta*, visschen met een haak aan een lang snoer, dat zoo ver mogelijk uitgeslagen wordt; *ndacalentasaka kajoro*, het touw wordt lang uitgeslagen; *teicentasaka*, tegen iets aangeslagen.

wentja (vgl. 1. *antja*, [enz.]); *maurentja*, pluizig, vezelig, *maurentja icoea antja*, mangga-vruchten zijn vezelig, *sanga baola maurentja tepasipi ri ojo ngisi*, het draderige buffelvleesch dringt in de tusschenholten der tanden; *mo-urentja*², in fiarden naar beneden hangen, *djoenja mourentja*², de randen zijn gerafeld, *bingka dja mourentja*², de mand hangt in fiarden uiteen, *toemoë noenoe mourentja*² *toema*², de luchtwortels v. d. ficus hangen als draden naar beneden.

wentje (vgl. *entje*, *engke*, *rentjekki*, *ese*, *gese*, [en *entje* enz.]); *wentje*², kwast a. e. zwaard.

wentjeri, n. v. e. liaan, ook: de boogjes v. bamboe of iets derg. die als grens om een aanplant worden gezet; *mombentjeri*, *maicentjeri* *podjamaa*, den akker aldus afzetten; *wojo ndaurentjerika pia*, de uienaanplant wordt met bamboe-boogjes afgezet.

meurawentje, opschuiven, opschikken; *maurawentje*, iets wegschuiven, opschuiven, *ndiwa-*

*wentjeka kami poera*² *anoe madja'a*, zet voor ons uit den weg alles wat kwaad is; *teicawentje*, ter zijde geschoven, opgeschoven, uit den weg gezet.

momentje, schuiven langs iets, bv. met de handen langs eene leuning, die men bij 't loopen vasthoudt, *taoe momentje ri koloe*, men schuift met de handen langs een rotanlijn (die over 't water is gespannen en die men vasthoudt bij 't oversteken), *kangaro momentje*² *ri laoero*, de papegaai schuift (met zijne pooten, waarvan er een met een ring is verbonden aan de rotanlijn die voor den gevangen vogel is gespannen) heen en weer langs de rotanlijn; *mampapomentje*, doen schuiven, laten schuiven, *mampapomentje patana ri koloe*, den oprangkoker voor palmwijn laten schuiven of glijden langs een daarvoor gespannen rotanlijn, bv. wanneer men hem gemakkelijk van den boom naar den grond wil vervoeren of omgekeerd.

wentji [Mor. *wensi*, schillen], laag v. op elkaar gelegde platte dingen, *sambentji*, ééne laag, ook w. t. v. *saatoe*, honderd, *ane raurajoro inodo*, *teasambentji dja*, als de foeja met den groven hamer wordt geklopt, is het slechts ééne laag tegelijk, *wojo sambentji*, de helft van een gespleten bamboe; *sambentji ndjoia* (PmB.), één geslacht (MS.); *sambentji*², dezelfde laag, ééne enkele laag.

maurentji, in de huid bijten, de huid aantasten, door die tusschen de tanden te nemen, *taoe naurentji noe asoe*, iemand die door een hond bij 't vel is gepakt, *ndaurentjiki lelatoe*, door roode mieren gebeten, *naurentjiki!* mogen ze je bijten! (verwensching), *singkaka asoe pai naurentjiki*, de hond schrikte, zoodat hij hem bij 't vel pakte; *meurentji* (intr.), bijten, *onti meurentji*, bijtende mieren.

wentji ntida „het beetpakken en oplichten, dus verruimen van de grens“, boete v. e. stuk katoen, die men geeft boven den bruidschat, als de familiebetrekking tusschen degenen die zullen trouwen zoo is, dat de een tot een ouder geslacht zou te rekenen zijn dan de ander: de grens (der huwelijksmogelijkheid) wordt hierdoor verruimd.

walentjiki, syn. met *wentjiki*; *ane mebangko boti ri wroetongota*, *naurentjiki*, als een aap zijne slag tanden in onzen rug zet, pakt hij de huid tusschen zijne tanden.

Amp. *mangarentji*, iets afknagen, doorknagen, doorsteken, *nirentji mbalesoe*, door de muizen afgeknagd, *raurentji*, *ta tindja*, 't zal worden doorgestoken, maar het lukt niet, *maurentji mata*, oogen doorsteken; *raurentji-oele*, wordt een por met den vinger gegeven.

wentjoe, Amp., *wentjoe noe lipa*, gestoken door een duizendpoot.

wento; *kambento*², slungelig loopend, uit zwakte of landerigheid, rondslenterend zonder inspanning; [loembembento, zie loembe].

wentonoe (ook *bentonoe*; Soend. *bintinoe*), w. t. *bokoe ira*, een boom waarvan het hout goed is voor huisbouw; het wordt ook gebrand en als zwartsel op schilden gesmeerd; de jonge bladeren dienen tot geneesmiddel tegen inwendige pijn.

weo; *moiceo*, reizen, rondtrekken, *baola silaoe laica poiceonja*, die buffels daar hebben ver rondgezworven; *bangke tana koiceo*, ik heb veel gereisd.

wé'oe (Mar. id., hals); *peire'oe*, de verhoogde binnenrand, die uitsteekt boven den buitenrand v. e. kist of doos, waardoor het deksel sluitend gemaakt wordt (L. *panawero*), *kadjor ndapeire'oe*, een doorkist die van een hoogen binnenrand is voorzien, waaromheen het deksel past, zoodat het stevig sluit.

weopoe, naam v. zekere luchtgeesten (Tor. I, 275); vgl. Boeg. *we* „Vrouw“ en *opoe* „Heer“.

wera (vgl. *wero*, [2. *wara* en Mor. *wera*]), waterval; vaandeltje, strook katoen of foeja, gebonden a. e. staak, als verbodsteeken bij den dood v. e. hoofd, *wera ntasi*, zulke verbodsteekens aan den oever der zee; *koro oer mo-wera*, een rivier die een waterval vormt; *ma-tingawera tasi*, het zeestrand voorzien van verbodsteekens, *tasi ndaierera ane wale-kahosenja*, *be madajo moesoemomba*, *mebae*, *mapitsoeroe apoe*, *ane moicose*, *ne'e mondongkoe gaga*, *sako mohoere bar'e*, de zee wordt van rouwsteekens voorzien, als er een hoofd dood

is, dan mag men niet zeilen, visschen, vuur branden, als men roeit moet men niet te luid met den steel der riemen tegen 't boord der prauw slaan, men mag niet eens zout zieden, *ajapa ndawera*, *ndapoi*, goed dat men naar beneden laat hangen, om het te drogen.

mombera, afhangen, druipen, *mombera kadanja*, zijn snot hangt uit zijn neus, *mombera*² *woejoea*, *bar'e ndapoole*, het haar hangt naar beneden, 't is niet opgemaakt, *roo mompoe-lahi lagiica*, *toicwemo tondoenja*, *mauroejoe*, *masae masenomo*, *mombera*² *loi lionja*, *na-ande*, als een hert zijne horens heeft verloren, groeien ze weer op, ze zijn harig, na eenigen tijd verliezen ze de huid en die hangt dan over hun gezicht af, ze eten ze op; *kambara*², er bij neerhangend, *kambara*² *oeleoenja*, zijn speeksel hangt er bij neer, *kambara*² *padapoe*, *dja malemberi*, de palmwijn van 't eerste tapsel hangt in draden neer, hij is slijmerig.

sawera ma'i joinja, *kawera*², in eens spoot zijne pis er uit, ze droop maar naar beneden; *mosawera*, afhangen, er bij neerhangen, *mosawera kadanja*, zijn snot hangt er bij neer, *mosawera kale ntanta'inja*, *toedoe lai tana*, de wortels die uit hun achterste schoten, hiengen af en kwamen op den grond.

were (vgl. 2. *rere*); *mauere*, korrelig, onsaamenhangend, *pae mauere*, korrelige rijst (geen kleeftijst), *boere mauere*, korrelzout (niet aan brokken).

ma(nga)wero, tot korrels of gruis maken, uit elkaar doen stuiven, *oedja naurere*² *noe ngojoe*, *maurere*² *mo*, de wind doet den regen uit elkaar stuiven, hij stuift weg, *taoe naurere*² *ntjampeo*, iemand dien de regen heeft bestoven; *oedja kawere*², motregen, stofregen; *werenja*, het stof, het gruis, het stuifsel.

pr. t. *were*² *mponona'oe*, ze stuiven de trap af; *were ntaoe monona'oe* (Tor. III, 691, 28), als stof gaan de menschen de trap af; *njamo nangkawere*², ul is 't dat ze voortstuiven; *mosingkawere*² *mo*, ze stuiven door elkaar; *dja oge mpositiwere*, maar sterk in het schreien. **wero** (vgl. *wera*, [mbendo en Mor. *wero*]); *ma(nga)wero*, iets aan een touw naar beneden laten, *i ngKai Mantande Songka mauero wa-*

jaa ntombœ, Grootvader M. S. laat de waterliaan naar beneden, *barœ ndauro*, een bamboe-koker met palmwijn, aan een lijn neergelaten, *natompo i mBalesœ ikoekœ*, *bara da napouero barœ*, de Muis heeft mijn staart afgehaakt, misschien om hem als lijn te gebruiken om den palmwijn-koker neer te laten.

mbero, afglijdenderwijze, *malai mbero*, heengaan, alsof men zich van de trap liet glijden, heengaan zonder verlof te vragen; *mberœ*, versierselen, die men zich om 't lijf hangt, om de aandacht te trekken; *monbero*, zich met zulke sieraden behangen, [zie ook *sambiero*; *enœ rambero*, een kralensnoer, voorzien van afhangende versierselen].

pr. t. *Bantja i Wero Lamo*, Jongejuffrouw „Lijn door de Goden neergelaten”.

werongke, n. v. e. plant, waarvan men de wortels fijnkauwt om er zieken mee te bespuwen, *wesa*, stomp v. gevoel, onaandoenlijk; soms ook gebruikt v. e. man die zich als vrouw voor doet (*beli*).

wese [vgl. *bese* enz.]; *meicese*, week worden en zich uitzetten of uit elkaar vallen, van dingen die in water geweekt of gekookt worden; *meicesemo kasebi ndaloewa*, de gekookte aardvruchten zijn al zacht geworden, *ndapemangkarimo pai bepa meicese*, 't is al in de week gezet, maar 't is nog niet week.

kausec *pompaoenja*, hij spreekt losse taal, gebruikt ongekuischte uitdrukkingen.

wesi (vgl. *besi*); *maicesi*, los geworden, niet meer vast in zijn verband, *maicesimo langke*, *majali rantjonginja*, de enkelring is los, het penetje is er uit, *ane maramœ tande*, *bar'emo mombenampe*, *maicesimo karama*, als de (met de linkerhand) vastgehouden rijstaren (die men heeft geplukt) warm worden, dan blijven ze niet meer op elkaar liggen, de greep der vingers raakt los, *ma'i kabe anoekœ*, *maicesimo tandeakœ*, kom mijne geplukte aren overnemen, wat ik in de hand houd raakt los, *da naporongomo taoe setœ*, *be meicali*, *maicesi moeni paoe*, hij zou met dat meisje trouwen, maar 't is niet doorgegaan, de afspraak is weer los geworden.

ma(nga)icesi, losmaken, loslaten, niet meer

omspannen houden, *ndaicesi tinampa*, *ndapataœ ri uojo*, *da ndagegesi*, *maka marongi*, de armbanden worden afgedaan en aan een bamboe gestoken, om geschuurd te worden, want ze zijn vuil; *oedja kausec*, een stofregen, een losse regen.

teicesi, komen losgelaten te worden, losraken, *santandœ teicesimo pale*, met een handvol rijstaren raakt de handgreep los, *teicesimo karama*, *tandœ bangke mampakateicesi*, de vingers raken los, de groote hoeveelheid aren doet ze los worden, *teicesimo tande*, *ndatampe tanamo*, de hand die om de geogste aren sluit, wordt los, ze moeten op den grond gelegd worden.

1. *weso* [vgl. *seso*]; *mombeso*, splijten, bv. hout of bamboe; *sambeso*, een afgespleten stuk, *uojo sambeso*, een stuk gespleten bamboe, *oesœ togombeso*, drie ribben; *maiceso*, gespleten; *patesambesoka doanga*, *ndarokœ ri poe'œ mbatoe*, *maria weconja*, de prauw ligt aan stukken, gedreven tegen den voet der rots, in vele stukken.

mambeso, *ma(nga)iceso*, iets in stukken splijten, *maicesomo koroecœ pai banya jakœ maiceso (mangaiceso)*, de vloerlat is gespleten, maar ik heb ze niet gespleten.

2. *weso*, n. v. e. boom; het hout wordt spoedig door insecten aangetast. [Vgl. *mari*.]

weta (vgl. 1. *beta*, 2. *bata*, *wete*, en *Mak. batta*, Boeg. *wetta*); *meiceta*, met een mes of zwaard om zich heen hakken, *meiceta* *soa*, voor niets in 't rond hakken; *ma(nga)iceta*, iets hakken, op iets inhakken, *maiceta kantanja*, zwaardhouwen op zijn schild geven, *maiceta* *raoa*, in de lucht hakken, *maika rajanja da naweta* *ntaoe wando*, hij was bang dat de krankzinnige op hem zou inhakken, *be tindja popongkodjoti*, *roomo ndapombeta* *ku*, het snijden heeft geen uitwerking, er is reeds aldoor mee gehakt.

wineta, de aarsopening, soms ook w. t. v. *ta'i*, drek; *wombo mbinetanja*, *eica wombo ntanta'inja*, *eica re'e wetanja*, de aarsopening, hetzelfde als het aarsgat, alsof er een gat in gehakt was; *tourineta*, w. t. v. *tota'i*, poepen; *winaweta* = *wineta*; *tourinaweta* = *tourineta*.

pr. t. *koeici poueta ntjalœ*, ik geef een weg schoonkapper (mes).

wete (Boeg. *wetta*, vgl. *weta*); *mombetesi*, ontginnen, openkappen, hout en struiken wegkappen om het pad open te maken, of een stuk land, waar slechts jong hout en struiken groeien, geschikt te maken voor bebouwing; *maicetesi*, openkappen, *djaja poeramo kaicetesi*, we hebben den weg al heelemaal opengekapt, *noendjaja da ndaiceteka (ndaicetesika)* *djaja*, *labœ ber'e*, waarmee zal de weg worden opengekapt? messen zijn er niet; *teicete*, opengekapt; *kateketanja*, *ntje'e kandjo'œ npaicetea*, het opengekapte stuk is de plaats waar men het heeft ontgonnen.

djaja uicete, een opengekapte weg. *wetœ*, zonder toespijs of drank er bij, *inœ ber'e*, *barœ ber'e*, *dja mangkoni wetœ*, toespijs is er niet, palmwijn is er niet, 't is maar eten zonder toespijs, *dja wetœ kina'amo se'e*, slechts enkel maar rijst, zonder iets er bij, *baœla kakonimo wetœ*, *ber'e kina'a*, 't buffelvleesch hebben we zoo maar gegeten, er was geen rijst.

PmB. *wetœ* (Par. id.) = B. *setœ*, die, dat; *baœlamo wetœ* is dus eig. *baœlamo setœ*.

wewa [Mor. *weira*, peulvrucht]; *peurewa*, zwelling, knobbel, die zich vormt in het lichaam, ook de naam v. eene peulvrucht, met groote boonen, licht v. kleur, die groeien in peulen v. e. halve armslengte, aangeplant en gegeten, vooral in tijd van schaarschte; als de vrucht nog jong is eet men ook de peulen; de wilde soort heet *peurewa jopo*, de peulen daarvan worden wel eens als horens aan 't hoofd gedragen, door spelende kinderen; *mopeurewa ri poe'œ npa'a*, eene zwelling hebben boven aan de dij.

kausec pelindja mami, we zijn op reis met een zwaar beladen troep.

wewe (Tontmb. *wimbir*, Tag. *birbir*), windsel, omwindsel, fijn koperdraad, zooals dat bij vischtuig wordt gebruikt; *meicewe*, zich winden, zich slingeren, *meicewe doœata*, *meicewe ntoekœpe*, *meicewe ntoembole*, de slang windt zich, ze windt zich op den buik, ze windt zich op den rug, *meicewe œœlœ*, het speeksel is

draderig, v. iemd. die een drogen mond heeft v. d. dorst; *ondœ be madago peicewenja*, *meicewe ri kadjœ*, *ri djœle*, *ri pœ*, *meicali œœ têngo ndato'o*: *weicœ ondœ*, de *ondœ* (knolgewas) heeft een leelijke manier van zich te winden, ze windt zich om boomen, om maïs, om rijst, en daarom noemt men een dom mensch: *ondœ-slinger*; *taœ weicœ*, *taœ weicœ*, iemd. die niet voort kan, niet met anderen kan meedoen, doordat hij zwak, mismaakt, scheef gebouwd, stumperig is en daarom voor onnoozel doorgaat.

mœuwe, winden, slingeren, *pœœnja mœuwe*, *sa'œ dja*, zijne woorden zijn slingerend, loopen niet recht, ze haken telkens; *mœuwe*, met latjes sagopap eten, waarbij men de draderige pap om de latjes wikkelt, *mœuwe gantji*, tol opwinden; *ma(nga)weicœ*, iets omwikkelen, omwinden, *wela mbitinja naweicœ*, hij heeft de wond aan zijn been omzwachteld, *gapasi naweicœ ri kadjœ maliogœ*, garen wordt gewonden om een klos, *doœata mœuwe taoe*, de slang omwikkelt, omstrikt den mensch, *taœ naweicœ ntjaki*, iemand die verstrikt is in de boeten, *ndaicewe mpœœ*, geheel en al omwikkeld, *dja naweicœ pœœnja*, hij maakte zijne redeneering ingewikkeld, verward; *kamœœka naweicesika kadjœ*, *nœpa nawangœ*, hij omwikkelde den stok met suikerpalmvezels en richtte hem op; *mœuweicœ*, in elkaar slingeren, winden, *œœle mœuweicesi*, slangen die zich ineestringelen; [*weicesi ngkompo*, lijfband]; *maiceweisaka*, om en om wikkelen, met vele windingen omwikkelen; *baœnja da koepeweisaku*, laat ik eens probeeren den schaamgordel om mijn lijf te wikkelen; *meiceweisaka*, zich met vele windingen om iets heen wikkelen, zooals een slang.

toœwe, omwikkeld, ingewikkeld, omwonden, *woœœœnja toœwe ri talinja*, zijn haar zit verward in zijn hoofddoek, *œœ toœwe pœœœœ*, *bœœ da koepedongœka*; *we'e sœœdo weicœ*, als je redeneeringen verward zijn, luister ik er niet meer naar; maak niet veel ingewikkelde praatjes; *ma'ui katoœwe mpœœœœnja*, zijne redeneering is erg verward, ingewikkeld (bedoeld om den hoorder van de wijs te

brengen); *sintouceue*, door elkaar, verward, ingewikkeld, in de war, *sintouceue koloro*, het touw is in de war.

teuwece, syn. met *touwece*; *teuecesaka*, in vele windingen om iets heen gewikkeld, *ma'ai kateuecesaka mpompaoenja*, zijne redeneering is zeer ingewikkeld.

meue, kwijl, draderig slijm; *memeue*, draderig afhangen, zooals slijm, sago, snot.

meualeue, zich wenden, zich ombuigen, *ane ndakekeni nggasi ri ikoenja*, *meualeue*, *memama*, als men een spookaap bij den staart pakt, buigt hij zich om en bijt, *mombaleue*, omwikkelen, omwinden, *ndadjaoe mbaleue*, genaaid zooals men een zak dichtnaait (grof en eenvoudig, [met een platten naad, ééns doorgestikt]), [*mondjaoe mbaleue*, zoomen]; *ucatoe mbaleue*, slijpsteen; *pombaleueci*, de bladeren waarmede de palmwijn-opvangkoker aan den mond is omwikkeld, om insecten te weren, *dja naualeueci pompaenja*, *be manoto*, hij maakte zijne redeneering ingewikkeld, onduidelijk, *toetoebi naualeueci ri patana*, de bladeren ter bedekking worden om den palmwijn-opvangkoker gewikkeld; *teualeue*, omwikkeld, omstrengeld, omwonden; *simbaleue*, in elkaar gewikkeld, in de war, door elkaar gewonden.

toualeue, w. t. v. *nggaroe*, kat, omdat zij den staart bij 't zitten om zich heen windt.

loeuere; *moloeuere*, slap neerhangend, in plooiën neervallend, *moloeuere kompo noe langkai toe'a*, de buik van den ouden man hangt in plooiën neer.

pr. t. *winaleueci*, omwikkeld; *toloeuereci ngkamagi*, omwikkeld met zilveren snoeren, **wewo** (vgl. *nggeito*, *icembo* [enz.]); *membeuo*, heen en weer gaan, slingeren, bengelen, *me mbewo oejapinja*, zijn uitgezette milt gaat heen en weer; *pembewo* „bengelaar”, w. t. v. *djilu*, tong; *mombewo*², betz. als *membeuo*, *djilanja mombewo*², zijn tong slingert heen en weer; *kambewo*², heen en weer gaande, bengelende, slingerende; *mampapombewo*, doen heen en weer gaan, *karamanja napapombewo*², *mantente teola*, hij doet zijn vinger op en neer gaan, bij het tikken tegen de kalkbus.

wewoe (vgl. *beuco*, *ueboe* [enz.]), belemmerd, gehinderd, niet op zijn gemak, bv. door niet passende kleeren, door stoornis, *ueuoe naepe mamporengko anoe longko² ri koronja*, hij voelde zich gehinderd door het dragen van kleeren die hem te wijd zaten, *ueuoe rajanja*, *maria ngaja da nauoele*, *se'i ndapekitima*, hij was niet op zijn gemak, hij moest voor allerlei dingen zorgen en daar liet men hem halen; *karate mbitinja napouueuoe*, de lengte zijner beenen hinderde hem; *mampakaueuoe*, *maueuorsi*, hinder, belemmering veroorzaken, *kanta ntaoe koesabo*, *ntje'e anoe mampakaueuoe jakoe*, *maka manee*, ik heb het schild v. e. ander geleend, dat heeft me belemmerd, want het was zwaar.

1. **wia** (vgl. *gia*, 1. *ria* en *Bad. hia'*, [Nap. *maria* „veel”], Mal. *biar*, Mong. *biag*, Sang. *biahe*), stuk, ding, soortwijzer o. a. voor de artikelen waaruit de bruidschat bestaat (Tor. II, 23, 24), *oli mporongo togompoejoe pai pitoemia*, een bruidschat van 37 artikelen, *inodo saria*, een stuk geklopte boomschors (bv. als deel v. h. loon der priesteres), *nepa roecambia pelindjanja*, *madoungkamo*, hij had pas 2 stappen geloopt, of hij viel al; *wia* is ook syn. met 2. *sia*: *uia mpepomainja*, terwijl, met dat hij een hak gaf, *dja uia ngkandjo'oe mpalenja*, met dat zijne handen zich bewogen.

moicia, doende zijn, bezig zijn, werk omhanden hebben, *ntongonja moicia*², hij is juist bezig met iets, *poicia*, daad, handeling, werk, gedrag, *madago poicianja*, hij handelt goed, *bare'e koeita poicianja*, ik heb zijn werk niet gezien; *mamporia*, maken, verrichten, tot stand brengen, *mamporia banoea*, een huis maken, *noendjaa noeporia*? wat doet ge, wat maakt ge, waaraan zijt ge bezig? *To Onda'e anoe mamporia ike*, het zijn de Onda'e's, die klophamertjes voor boomschors maken, *pai napamporia*, *maka lo'e palenja*, dat hij het heeft gemaakt, is omdat hij handig is, *mamporia anoe ndukoni*, spijze voorbereiden op niet alledaagsche wijze, ze smakelijk voorbereiden, *lagiwa da noerika i Soeroeki da mamporia*, het herteverleesch moet ge geven aan S. om het lekker toe te bereiden; *pamporia*, het iets

maken, doen, tot stand brengen, *koepokono kodjo pamporianja*, ik ben zeer tevreden over de wijze waarop hij het gemaakt heeft, *pamporianja banoenja*, *naroempamo ndjo'e a si'a*, toen hij zijn huis maakte, overviel hem eene ziekte.

teucia, in beweging gekomen, v. d. beenen, een stap gedaan hebben, *teuciamo ucinja*, zijne beenen komen in beweging, *maintimo paoeba*, *djamo da nakateucia mbiti*, de draagsarongs zijn al omgebonden, nu moeten nog maar de voeten in beweging komen, *bare'epa teucia uiti*, *medingkipa*, *bare'epa tepolengko*, de voeten komen nog niet tot loopen, ze zijn nog pijnlijk, ze komen nog niet in beweging.

ma(ngajua) uiti, de beenen bewegen tot loopen, *da noetiamo uitimoe*, *be teucia koeole*², zet toch je beenen vooruit, ik zie ze niet bewegen, *ongaakoe se'i nauciamo ucinja*, mijn kind gebruikt de beentjes al; *maucianaka*, iets bewerken, aan iets werken, *maucianaka wa'a ntetalanja*, al zijn werk verrichten; *teucianaka*, komen gedaan, gemaakt te worden, *ane teucianakamo edja da takoto mepone*, als de trap is gemaakt, dan kunnen we naar boven; *meucianaka*, zich in beweging zetten, opstappen.

sauria, één stuk, één artikel, één stap, *sauria*², gelijk, 't zelfde, geheel eender, *doenganja sauria*² *pai anoekoe*, zijn vaartuig is net zooals 't mijne, *djaja pai toentoea sauria*², weg en pad hebben dezelfde beteekenis, *bara da modoeanga*, *bara da melindja ntana*, *sauria*², per vaartuig gaan of over land gaan, 't is hetzelfde, *sauria*² *kalavanja*, 't is even ver, *imbunja sauria*², 't aantal is gelijk; *kasarianja*, de gelijkheid er van, *bare'e re'e kasarianja*, het heeft zijns gelijke niet; *siria* = *sauria*; *mosiria* = *mosintoeuoe*, in vriendschap leven, eensgezind zijn; *mosiuciai*, *mampasicia*, gelijk maken, op gelijken voet stellen, met elkaar vergelijken, *batjoenja napasiciaka ogoe ngkoronja*, zijn jasje heeft hij gelijk gemaakt aan zijn lichaam (passend gemaakt).

mekiporia (intr.), *mamekiporia* (tr.), laten maken door een ander, verzoeken te maken, *siko koekeporiciaka doeanga ri anoe lo'e*, ik

heb een prauw voor je laten maken bij een deskundige.

2. **wia** (Mal. *birah*, Tag. *biga*, Sang. *bika*), Amp., *Alocasia macrorrhiza*, Cl. 151; = *B. makata*.

wiaa, Amp. = *B. wajaa*.

wiaoe, Amp. = *B. wajaoe*.

wia'oe (vgl. *bea'oe*), Amp., de adamsappel (*B. tangkoeajo*).

wi'asi (vgl. *minasi*), lijkkleurig, vaal, loodkleurig, zooals een lijder of iem. die lang in koud water heeft gezeten, ook gezegd v. d. lippen van iem. die een poos geen sarih heeft gepruimd, *wi'asi lionja*, *be ndjaoe daa*, zijn gezicht is grauw, er is geen bloed in.

wibi (vgl. *bebe*); *moicibi*, visch opslaan, bij het visschen m. e. langen hengel, waaraan een kort snoer (Tor. II, 375), *wojo wojo ndasoe mpa noe igie*, *nakadago mpowibi*, *da ndapowibika booe*, *kosa*, *takawatoe*, een dunne bamboestaak wordt met een palmbladnerf verlengd, voor het goed opslaan, om er gaboes, baars en tak. mee op te slaan, *ajapa mauca ndadika ri peko*, *ndapowibika*, *ndaposaroe opa*, *be ndapoparodjo*, een rood lapje wordt aan den haak bevestigd, om er visch mee op te slaan, het dient als aas, men laat het niet stil zijn (beweegt het onophoudelijk).

mombibi, 't hoofd schudden, als weigerend gebaar, *mombibi*, *be napodjo*, hij schudde 't hoofd, hij wilde niet; *mumbibi* id.; *naucibi uo'onja*, hij schudde met het hoofd van neen; *kambibi*², aldor 't hoofd schuddende, weigerachtig, rukkende bewegingen makende, onrustig, *ne'e kambibi*² *raja*, *ne'e kalipo*², wees niet onrustig van hart, niet telkens de kluts kwijt rakend.

motumbibi, *montalambibi*, weigeren, door het hoofd te schudden, *montalambibi ue'a*, *nato'o*: *bemo koepodjo langkaike*, de vrouw schudde van neen en zeide: ik wil niet meer van mijn man weten, *koeperapi enoenja*, *dja napotalambibika* (*napotalambibika*), ik vroeg hare kralen, maar zij schudde er maar van neen op; ook v. dieren die zich schudden, bv. na een bad, heet het *montalambibi*, syn. m. *momboerengko*.

wibo (vgl. *mbimbo*, [*icembo*, enz., *uigo*]); *ma-*

(nga)ucibo, schudden, heen en weer rukken; *ane mepone siko ri kadjoë, da koeribo*, als ge in den boom klimt, dan schud ik hem, *kami mampoadjoë dopi, dja nacibo² noe joennekoë*, wij droegen te zamen een plank over de schouders, maar mijn kameraad schudde ze voortdurend.

widjodjo, zie *djodjo*.

widoe (vgl. *sidoengi* [en Mor. *icidoe*]), waardigheidssteeken, soort v. pluim, voor voornaam overledenen, wanneer hunne beenderen op het doodenfeest (*tengke, pompemate*) worden berecht (afb. in Tor. Atlas; zie Tor. I, 209, II, 131, 132, 225, 290, en Measa 76, 31); ook: de veertjes die men aan het haar v. e. zuigeling bevestigt, bij de plechtigheid om zijn levensgeest te versterken (*mampapotanoana*); *widoe keli, widoe kojoë*, pluim van keli-, van *kojoë*-veeren; *moiridoe*, zulk een pluimvormig waardigheidssteeken dragen; ook eene wijze v. vissen (soort van peuren) op het Meer heet *moiridoe*, Tor. II, 375.

wie. pr. t. = B. 1. *uia*; *merie* = B. *morua*; *terie* = B. *terua*, *terie telempa deli*, de beenen komen tot stappen en lopen; *sacie²* = B. *sacia²*.

wigo (vgl. *wibo*); *moirigo*, zwiepen met iets door de lucht, *moirigo² ri scaro utamewa*, door de lucht zwiepen; *mairigo kanta*, vruchten van den suikerpalm door de lucht zwiepen, met een veerkrachtige lat, aan welker punt men ze heeft gestoken.

wigoe, gewl. *wigoe²*, scheef, *wigoe² le'enja*, hij heeft een scheeven hals, *banoenja wigoe², mupoepoe nononja sa'e*, zijn huis is scheef, sommige palen er van zijn uitgevallen, *tuor kobisor bengonja motoenda² wigoe²*, iemand die een puist op de bil heeft, zit scheef.

wii (vgl. *bii*, [gii], *iriiri*), steile oever, die als een afgrond uit 't water oprijst, *ne'e ndjo'oe ri wii, boi manacoe*, ga niet naar den steilen oever, opdat je niet valt, *koemba mbii*, zie *koemba*, *icoba mbii*, de rand (eig. de opening, de gaping) v. d. steilen oever: *merii*, zich aan den rand bevinden, aan den kant zijn, *toeama merii, we'a mepofofo ri tongonja*, de mannen bevinden zich aan den rand, de vrouwen

lopen in een kring in 't midden; *we'a sambira peruinja*, de vrouwen zitten aan éenen kant; *moirii*, zich steil verheffen, steil oplopen, v. e. rotswand; *maicii mata mpenai*, de snede v. 't zwaard is omgebogen, omgekruld.

simbii, sambii, op dezelfde hoogte als, in 't zelfde vlak gelegen, *simbii djoë ata eo*, de zon staat ter hoogte v. d. rand van 't dak (8 u.), *rakitamo kadjoë simbii pai banoen*, men ziet de boomen te zamen met de huizen (door den afstand); *mampakasimbii*, op dezelfde hoogte brengen, *pakasimbii pai dopi*, maak het van gelijke hoogte, breng het in één vlak met de planken, *kalauranja era tepasambii*, door den grooten afstand is het als in één vlak gebracht.

tambii, scheef gehouden, in schuinen stand gebracht, bv. een lepel dien men schuin houdt, om niet te veel ineens op te scheppen; *santambii dja nakola*, ze schept maar een halven lepel vol; *de nepontambii, da boeke, be woengka tawe*, je moet den lepel schuin houden, als hij vol is, krijgt niet iedereen iets.

wila (Minah. t. *irilang*, scheef, hellend); *maucila raja*, afkeerig, verveeld, beu van iets, *maucila rajakoe mampopeasi joenoe*, ik heb er genoeg van om op de anderen te wachten, *maucila rajanja melindja, maroo²*, als hij genoeg had van 't reizen, bleef hij thuis, *ne'e noepomawila maroo² rionja*, laat het je niet verdrieten om voorloopig stil te blijven zitten; *kawila ndaja*, afkeer, beuheid, verveeldheid v. iets, *kawila ndajanja maroo², meokomo*, toen hij er beu van was stil te zitten, stond hij op; *sanykawila ndaja*, een poosje, juist lang genoeg om zich verveeld te gaan voelen.

anoë ndawila, iets waar men niet meer van weten wil, dat men niet meer wil gebruiken, *kandepo ndawila*, eene hut die men niet meer bewonen wil, *djaja ndawila*, een pad dat men niet meer gebruiken wil, *tawe ndawila*, iemand v. wien men afkeerig is, dien men links laat liggen.

wile (vgl. *pilo*), krom, scheef, schuin, niet vlak of plat, *dopi wile*, een kromme plank (kromgetrokken, of niet goed bewerkt), *doi wile*, een kromme duit, *dja wile, tandonja sambira mokepe², sambira mombole²*, 't is krom, 't eene

eind ligt op den buik, 't andere eind ligt op den rug; *kambile²*, niet vlak blijvend, golving vertoonend, zooals de slappe rand v. e. hoed.

maurile, teurle, niet vlak liggend, een hel-lenden of gebogen stand krijgend, *teurle reme*, de zon is schuin (aan 't dalen), *teurile lana, teboeboe*, de olie komt in schuinen stand, ze stort uit, *anoë ndabantiangi, maurile*, wat aan 't eind v. e. stok wordt gedragen, ligt schuin; *mercile*, een golvend vlak vormen, niet vlak in zijn beloop, *mercile bondenja*, zijn akker strekt zich uit tot over den top v. d. berg, *sangkina mercile ri boeje*, het strekt zich juist tot over den berg uit.

ma(nga)wile, schuin houden, *naucile dopi*, hij hield de plank schuin, *talingakoe da koeuile*, ik zal mijn oor schuin houden (met de hand, om goed te kunnen luisteren), *to porileis*, een schuin-draaijer, schuin-doener, iemand die alles in de war brengt.

laki bangke, mambile tondoenja, of *pinam-bile tondoenja*, een groote stier, welks horens zich krommen.

Amp. *wile ngoedjoe*, m. e. scheeven mond.

1. wilo (vgl. *bilo, pilo, kilo, welo*, [enz.]); *mbilo*, uitdr. v. het schitteren v. licht of vuur, *mbilo peboesi mpanagoentoe*, met een flikker-ring knalde het geweer, *podo mbilo mbose ndakila*, slechts het geflikker der roeispanten was te zien; *sambilo kila, sambilo berese*, de bliksem flikkerde, het weerlicht schitterde; *mbilo-mbilo*, vuurvlieg; *mbilo² matanja ri kila*, zijne oogen turen scherp naar ons; *wilo² matanja*, zijne oogen vertoonen veel wit, schitteren van 't wit, v. iem. die de oogen scheef houdt bij 't kijken.

membilo², mombilo², flikkeren, schitteren, vonken schieten, *membilo² matanja*, zijne oogen flikkeren, *mombilo² uraindekoe reka apoe*, het schijnsel van 't vuur flikkert op-waarts; *kambilo²*, flikkerend, glanzend.

wilo² matanja, tawe napapawiloku, hij houdt de oogen schuin en kijkt, de menschen met het wit van de oogen aan.

mombilokere (vgl. *kere*), *mombilokero* (vgl. *kero*), L. *mombilakere*, flikkeren en knetteren, *mombilokere (-kero) berese pai kila, bare'e*

moojo², zonder tusschenpoozen flikkeren en knetteren weerlicht en bliksem; [ook *mbilokere, -kero*; *kase'e mbilokere mbilokero*, telkens flikkert en knettert het].

Amp. *wilo mata*, scheef v. oogen, zoodat ze niet goed meer zien, *ane ampoeli, wilo matata*, als er vuil in zit, zijn onze oogen scheef, zien we slechts flikkerend; Tog. *wilo matanja*, zijne oogen zijn scheef.

2. wilo, Amp. = B. 1. *wailo*, raadsel.

3. wilo, Amp. = B. 2. *wailo*, gierst.

wiloe (vgl. 2. *wioe* [en Mor. *biloe*]); *mauciloe*, krom, gebogen, omgekruld, v. d. rand v. e. plat stuk metaal, bv. een mes; *teuciloe, teurloesaka*, omgekruld, omgebogen komen te worden; *mombiloe*, ombuigen, ineens afbuigen, plotseling een zijweg inslaan, zooals een paard dat ineens een zijpad inloopt; *mombiloe uriri utjomba*, de randen v. h. zeil buigen zich om, ronden zich.

wilolo, zie 1. *lolo*.

wimba, Amp., zie *wa-*.

wimbi (Nap. id. „wortelblad”); *moirimbi*, hoekig, niet goed rond v. omtrek, *moirimbi katebininja*, het strekt zich uit met boeken en uitsteekels.

winaa, w. t. v. *kongka*, kiekendief; zijn kreet *waai, waai!* duidt aan dat er overspel wordt bedreven in 't huis boven 't welk hij vliegt (Measa 76, 11); *kire mbinua*, de vrij lange veeren boven zijne oogen, waarmee borstelige wenkbrauwen worden vergeleken; *pekire mbinua*, een vlechtepatroon (Tor. II, 334).

winajo, zie 1. *rajo*.

winajoenggi, zie *joenggi*.

winajole (vgl. *winajo* en 1. *jole*), pr. t., spiegel, glas.

winalewel, zie *wewer*.

winaloa (met inf. -in- en suff. -a gevormd van *walo*, wrsch. id. met 1. *alo*: in dat geval beteekent het woord „waaraan jaarvogels zijn gemaakt”; vgl. Gor. *walo* = B. 1. *alo*); *dopi urinabou*, hetz. als *dopi mpealo²*, zie *dopi*; *ko-doentoe mbinabou*, gezegd van trommelstokken, die met brandwerk zijn versierd.

winaloe, zie *waloe*.

winanga (Mak. Tob. *binanga*, Boeg. Mong. *mi-*

nanga, Bim. nanga, Gor. milango, Par. binangga, Tontmb. nimanga), riviermond, benedenloop; winanga ngojoe, de benedenwind-sche zijde, tondo ri winanga ngojoe, aan den benedenwindschen kant; koro nTomaso moirina nanga ri Poso, de Tom. mondt uit in de Poso.

winangkasi, zie wangka.

winasoei, hetz. als binasoei, zie 1. soei.

winawaja, zie 1. waja.

winaweta, zie weta.

windoeoe, zie doeoe.

wine (Mal. *bénih*, Minah. t. *icene*); wroea mbine, de pinang, kralen, kam en andere dingen die liggen in de bingka mpomine, het mandje waaruit de zaaijst wordt rondgedeeld aan de vrouwen die ze in de pootgaten storten; [zie ook 1. wota].

wineke, zie weke.

winenga (Tontmb. *woelinga*, Tond. *woerenga*), eieren v. d. groene glansvlieg (*jale woa*), de honingklier aan de aar der rijst, ane nalengko noe ngojoe winenga mpae, da bita pae, als de honingkliertjes der rijst door den wind worden afgeschud, dan zal de rijst loos zijn; ane bare'e moirinenga pae, bare'e bara da mosanga, als de rijst geen honingkliertjes heeft, krijgt de vrucht geen inhoud; pae nepa poirinenganya, de rijst vormt pas honingkliertjes. [Zie ook op atoesi.]

keirunengamo waroe mate, op het doode varken zijn reeds vliegeneieren.

wineta, zie weta.

winete, zie wete.

winga; kaminga², aldoor heen en weer gaande, zich voortdurend bewegende, v. d. ooren v. e. dier; mombinga talinganja, zijne ooren bewegen; nairinga noe njara talinganja, het paard beweegt zijne ooren; simbinga engo „beweegneus“, w. t. v. *lalewa* (srt. vleermuis).

wingkaasi (si) (missch. v. d. stam wangka, vgl. Bad. *meirangkaha* „licht worden“, missch. v. 1. kaa, vgl. *mengkaa* „wit“, *mangkaa* „geel“, en Mek. *mengkaa* „licht, helder“); moirinkaa, ngkaasi, moirinkaa(s) reme, het daglicht breekt aan.

wingke (vgl. *tabingke* en Mal. *bingkai*), oever, rand, zoom, van zee, meer, rivier, ravijn,

wingke nDano, de oever van 't Meer, wingke mPoso, de oever der Poso, wingke ngojo, de rand van 't ravijn.

wingkoe (Mal. Jav. *béngkoeng* „krom“, Leb. *bingkoe* „pikken“), dissel, dien men v. e. bijl maakt, door het lemmet in 't midden om te smeden, zoodat de snede horizontaal komt te staan (Tor. II, 352); moirinkoe (intr.), moirinkoe (tr.), disselen, kono karamanja nairinkoe, hij heeft zijne vingers met den dissel getroffen.

wingkosoe, zie kosoe.

wini (uit het Nap.; vgl. *binì*), w. t. v. *topi*, vrouwsarong.

winoea, Amp. = B. *uenoea*, een hooge boom.

winogoe, P. w. t. v. *winalo*, in bladeren gekookte rijst (zie *waloe*).

winolasi, PmB. = B. *oegasi*; *rairinolasi*, gebet worden (eene wond).

winoti, zie woti.

winta (vgl. *wenta*); ma(nga)winta, uitrukken, met een ruk uittrekken, achteruitrukken, imba ri engo ndawinta, saloea kama'inja, waterwormen die in den neus komen worden uitgetrokken, ineens komen ze er uit, nairinta booe, hij sloeg een gaboos-visch op (aan den hengel), koewinta silo ri potoendanja, soo teboeboe ri palekoe, ik rukte de harsfakkel uit haar standaard, kiets droop de hars op mijne hand.

winti (Mal. *benteh*, Mor. *biti*, [winti], Mong. *binsi*); moirinti, kuitschoppen (Tor. II, 388), poirinti, tijd, plaats, wijze v. kuitschoppen; mbinti malai, terstond, ijlings ging hij heen.

wintja (vgl. *woentja* en Mor. *winso*, Boven-Mor. *woenso*, ingaan, inbrengen); moirintja, neergooien, iets dat men opschept en ergens instort, kina'a dja ndawintja ri ira, de gekookte rijst wordt maar (opgeschept en) neergegoid op de bladeren; mombewintja, op elkaar liggen, als op elkaar gegoid, madja'a pombeirintja ngkadjoe se'e, ndipari'mo mmpakoroka, die balken liggen slordig op elkaar gegoid, gaat hard aan 't werk om ze op te ruimen, mombewintja kajorenja, dja eua pombeirintja mbaroe, ze lagen zoo maar op elkaar te slapen, zooals varkens op elkaar liggen.

wintoe (Gor. *mintoe*), eene orchidee van welker bladscheeden het dikke gele uiteinde tot vlechtmateriaal dient (Dendrobium utile, Cl. 1057); om de fraaie kleur is het zeer gewild. Tor. II, 300, 331—335.

1. wio (Gor. *bio*, pap. Boeool *bioeoe*, palmwijn); ooe mbio, het schuim dat zich vormt op het water waarin rijst kookt (zie ooe); meurio pae, de rijst lijdt aan wormen, die de bladeren oprollen en de goede ontwikkeling belemmeren, gewl. tegen het uitkomen der aren.

2. wio (vgl. *djidjo*, [2. *djio*]); meurio, fluiten met den mond; nairio asoenja, hij floot zijn hond.

wio'a (wellicht uit 2. *wia* + *a*; de *Alocasia* en de *wio'a* hebben het jeukverwekkende gemeen), eene lisaan welker vruchten zeer jeukverwekkend zijn; de jonge stengels worden gekauwd om de tanden zwart te maken en om stinkenden adem te verbeteren.

1. wioe (Mak. Boeg. Bim. *biroe*), Licuala Rumphii, Cl. 2043, een palm met diep ingesneden bladeren, die op rotan gelijkt; in de bladeren wordt de rijst gekookt tot *winalo* (zie *waloe*); mombioe, P., hetz. als mombinaloe; ira mbioe ndapombioeka, ndapombinaloea, bladeren van de wioe dienen om er rijst in bladeren van te maken; w. t. *tamorante*.

2. wioe (vgl. *wiloe*); mairioe, *teirioe*, omgebogen, kromgebogen, v. d. rand v. e. stuk metaal.

wioe, een paarsachtige tor, die den dood v. e. mensch veroorzaakt, als ze een haar v. hem neemt, ane napetopa mbioe tanoana utaoe, da mate, als de v. op de kruin v. e. mensch gaat zitten, dan sterft deze. Ook wordt een wioe in de Onderwereld genoemd, Tor. I, 85, 380, II, 116. Deze torren komen veel voor op velden waar het gehakte hout is afgebrand, op het hout dat door 't vuur is gespaard.

wiongi; kambia-mbiongi, op niets acht gevend, om niets denkend, zooals iemand die niet luistert naar ontvangen bevelen of aanwijzingen, alles averechts doet, te dom is om met iets belast te worden.

wiongko, Amp. = Tog. *wojongko*, zie aldr.

wipoetoe, zie 2. poetoe.

wire, in de uitr. kanta wire, een van bamboelatten en rotan gevlochten schild, met een

rug v. rotan en een houten handvat, onversierd.

tambire, de schoft, het boveneind v. d. wervelkolom bij dieren, oeri tambire, zie oeri.

wiri (vgl. Mal. *miring* en *iri*, *bii*, *biri*), vaak gevoegd voor woorden die eene beweging of een geluid weergeven, ndoeoe, ndoeoe, wiri ndoeoe, bom, bom, rombom! (geluid van trommelen of stampen), wiri, wiso nasajoe, flang, pats! gaf hij hem een houw, wiri ware wo'o-nja, flang! was zijn hoofd er afgeslagen, sauriri koesajomo, ineens gaf ik hem een houw, wiri mboe nato'o, regelrecht sprak hij 't uit; tele mbiri, kindlief, meisjelijf, aanspraak tot jonge meisjes; touriri, w. t. v. *walessoe* (muis).

mombiri, het vr. schaamdeel met de handen openhalen; mombewiri tanta'i anangodi pai paoeba, ane be sambati paoeba, het achterste van 't kind en de draagsarong zitten scheef op elkaar, als de draagsarong niet (om 't achterste) sluit.

metoembiri, tetoembiri, hellend, een schuine houding hebben, doeanga mantoembiri, een vaartuig dat overhelt, slagzijde heeft. Vgl. Sa'd. *toembiring*.

wirindoeoe, zie doeoe.

wiro, Saccharum spontaneum, Cl. 3012, het hooge, op suikerriet gelijkende riet, dat veel aan rivieroeveren groeit; in Todjo onderscheidt men wiro kodi en wiro bangke; een wiro-stengel wordt bij huisbouw aan den middelsten paal gebonden.

wiroe (vgl. *lor*); moirioe, hangen; ndawiroeni, behangen, ombangen, toroe ndawiroeni, ndatomborayini, een hoed die met versierselen is behangen, enoe ndawiroenika toroe, met kralen is de hoed behangen; enoe ndapowiroenika toroe, kralen om er den hoed mee te behangen.

pr. t. moirioe tumpa ntundo, de slippen v. d. hoofddoek hangen af.

wisa; tana wisa, een land met vele ravijnen en insnijdingen; ma(nga)wisa, in stukjes snijden, fijnsnijden; katedo ndawisa, een pompoen die aan stukjes is gesneden; soei sambisa, een afgesneden stukje komkommer;

maurisasi = *maurisa*; *da rajakoe da koetrisaki*; ik heb zin om het in stukjes te hakken; *ndaurisaki*, moogt ge in stukjes gehakt worden! (verwensching)

mombewisa, elkaar in stukken hakken, op elkaar inhakken.

wiso; *tetoembiso*, wankelend, niet rechtop blijvend, *tetoembiso pelindjanja*, *tewaraego*, zijn gang is wankelend, heen-en-weer gaand.

wisoe (Mor. id., vgl. *pisoe*), uitdr. v. e. vooruitschietende beweging, *wiri wisoe nasajoe*, flang, gaf hij hem een hou, *wisoe natendeka ntaoe ri tasi*, flang, smeten ze het in zee; *sawisoe mesoea*, *madoengkamo*, net was hij binnengegaan of hij viel; *kawisoe* of *kawicisior oer*, het water schiet vooruit; *mowisoe polioenja*, snel schoot hij voorbij, *mowisoe tontji mojoko*, snel vloog de vogel voort.

wita (vgl. *bita*); *mowita*², leegge praatjes maken, onwaar, inhoudloze praatjes houden.

witaa, zie 2. *taa*.

wite; *maurite*, slechts een weinig aan iets doen, het voor 't grootste deel niet gebruikend of ter hand nemend, *ne'emo ndapakoni wo'oe*, *dja naurite² kina'anja*, *kukadja'ati*, geef hem niet opnieuw te eten, hij eet maar een beetje v. zijne rijst, 't is maar jammer v. d. rijst, *dja naurite² potetalamoe*, je doet maar weinig aan je taak, je laat je taak maar voor 't grootste deel onaangeroerd.

witi (Mal. *bitis*, Bik. Pamp. *bitis*), been. voet, achterpoot (v. dieren); *mowiti*, beenen hebben, voeten hebben, *poriti*, voeteneind, *pajojo ngkadjoe powo'o ntaoe mate*, *popoe'oe ngkadjoe poriti ntaoe mate*, het boven-eind v. d. boom is het hoofdeinde van het lijk, het benedeneind v. d. boom (waarvan de kist is gemaakt) is het voeteneind van 't lijk, *da mowiti tondo ri raju banoa*, *da mowito'ondo ri tondo*, 't moet zijn voeteneind hebben naar de richting binnenshuis en zijn hoofdeinde gericht naar den uitgang; *komi*, *ane da jore*, *da ndiporitis rupoe*, *da ndipowosi torke*, als gijl. gaat slapen, neemt dan den haard tot voeteneind en het venster tot hoofdeinde; *mowiti ntonto'oer*, spillebeenen hebbend (vgl. *tonto'oer*).

mampowiti, tot beenen gebruiken, v. iem. dien men er op uitzendt, *se'i ana majoenoekeoe*, *anoe koepowiti²*, dit is mijn slaaf dien ik telkens voor mij laat loopen; vdr. de titel *witi mokole*, voor „districtshoofd", omdat het land-schapshoofd hem er op uitzendt.

witi manata „eendepoot", een kruid.

witoeoe, zie 1. *tooe*.

wiwi (vgl. *wi*, [*wii*, *bii*, *gii*] en Mal. *bibir*, Bis. Tag. *bibig*, Sang. *biciké*, Tomb. *wiwi*, Austron.), lip, kant, zoom, rand, *wiwi nDano*, de rand van 't Meer, *wiwi ntomba*, de oever v. d. poel, *wiwi ndjaja*, de kant v. d. weg, *lapa wiwi*, loslippig, klets-kous, *dja wiwi² ntao na loeloe*, hij liep aldoor maar langs het zeestrand, *wiwi mata*, de oogranden; *mombiwi*, de lippen bewegen, *ananggodi bepa lo'e mompaoe*, *dja mombiwi²*, 't kind kan nog niet praten, 't beweegt alleen maar de lippen.

mamiwi, zich ter zijde v. iets bevinden, langs den kant v. iets gaan, *mamiwi ri soenbi*, langs den buitenkant der heining gaan, *doe-anga mamiwi² ri wiwi nDano*, de prauw vaart langs den oever van 't Meer; *mampamiwi*, ter zijde laten, langs de zijde blijven, langs den kant gaan, *tompaae mamiwi*, *taoe mampamiwi*, de nog te oogsten rijst bevindt zich ter zijde, de menschen gaan er langs, *nawoe mami mampamiwi Petiro Woera*, onze akker loopt langs den berg P. W., *ndipamiwi sakodi kolowo*, *boi wara*, *inawoeti da ndipamiwi*, blijft een weinig ter zijde v. d. smidse (bij het verbranden v. 't hout in den omtrek), opdat ze niet in brand vlieg. blijft ter zijde van het stuk schoongemaakte grond; *mombepamiwi*, langs elkaars zijde zijn, gaan, *nawoe mami mombepamiwi pai pada*, onze akker en de grasvlakte loopen langs elkaar.

wiwo; *wiwo raja*, in de war, de kluts kwijt, *wiwo rajakoe mangkila djaja*, ik ben er niet zeker van of ik den weg kan vinden; *maurwo*, fijn-gekauwd, -gewreven, of op andere wijze fijn-gemaakt, *bentji monqajo pai nakaurico nta-inja*, de gamsbuffel herkauwt, zoodat zijne uitwerpselen fijn zijn; *kaurico²*, heen en weer, zooals iets dat fijngewreven wordt; *mangka-wiko*, het voedsel in den mond heen en weer

bewegen, mummelen, zooals tandelooze menschen moeten doen, om het fijn te krijgen, *ndakaurico pakoeli*, de medicijn wordt fijngewreven tusschen tong en gehemelte.

woa (vgl. *mboa*, enz.); *jale woa*, groene glans-vlieg, die op rottende stoffen aast, *jale woa mangkambombosi taoe mate*, de groene vlieg gonst om de lijken; deze lijken-bezoeker wordt gedacht uit de Onderwereld te komen; *langga woa*, zie 2. *langga*.

meiroa, door benauwdheid of duizeling bevangen, *gambe meiroa*, *ane napongo ntaoe*, *da meiroa*, *mabali inosanja*, gambir waarvan men duizelig wordt, als men die pruimt, wordt men duizelig, dan raakt de ademhaling in de war.

maroa, benauwdheid veroorzaken, volproppen met eten, *taoe naroa mpanapoeoe*, *ane nakoni marameda*, men wordt door kastanjes benauwd, als men ze warm eet, *taoe dja naroa laoembe*, *be sako poera napongo*, zij stoppen de menschen maar toe met sarih, ze pruimen ze niet eens op, *dja karoa sangkani kina'a mami*, *sondo gaga narai ntali-iranoa*, we hebben onze rijst er maar ineens ingepropt, de gastvrouw heeft ons veel te veel gegeven, *naroa ndeme*, duizelig v. d. zonnegloed.

wo'a; *poro'a*, een tweede of achter-afdeeling v. d. huisvloer, gelegen aan den kant der huis-omwandling (P. *padjongoa*), soms gebruikt tot bergplaats v. manden en ander gereedschap, soms ook ingericht tot afzonderlijke slaappleats voor groote meisjes; in den dorps-tempel was de *poro'a* een lage verhevenheid, soort rustbank, vlak langs den wand.

wobo (vgl. 2. *wombo*, 1. *bamba*, *baba*, *mbamba*, 2. *bobo*, [*boboka*, enz.]), ingang, toegang, de plaats waarachter of waaronder het overige zich bevindt, *wobo edja*, daar waar de trap van boven begint, waar men de trap gaat af-dalen, de ingang of uitgang van 't huis, *wobo mbajur*, de ingang van 't hol, *wobo mbajo*, de mond v. d. bamboekoker, *wobo ntana*, de mond van 't graf, *wobo Onda'e ri Kel'i*, de ingang (t'eerste dorp) v. Onda'e is K., *wobo ngkina'a*, het bovenste uit den rijstpot, *ne'e*

jakoe wobonja, *waikakoe doengkonja*, *ntje'e maurola pai mariso*, geef me niet het bovenste v. d. rijst, geef me de korst, die is croquant en stevig, *wobo jaa*, *wobo ngojo*, de opening v. d. afgrond, *eo ri wobo mbanamo du peja-pinja*, de zon zal zich reeds gaan verbergen achter den zoom van 't bosch op de bergen (aan den gezichteinder), *wobo ndjoeroe*, honingraat, *wobo nontjoe*, het gat van 't rijst-blok, *wobo ntjape*, w. t. v. *kanta* (schild), omdat er een rand v. gespleten rotan om heen loopt, *mesoedo ri wobo ntjape*, op den rand v. 't schild leunen, *wobo mpaoe*, een aanloop, inleiding, een zinnetje vooraf, een complimentje, *wobo ndaego*, een paar woorden buiten den samenhang, die bij de *raego*-strofen worden gezongen, zooals *ee*, *elena*, en derg., *ane ndato'o*: *too*, *antioe ntaoe piamo*, *too setoe wobo mpompetoemboe*, als men zegt: *ee . . . o* geesten der voorouders, dan is dat *ee . . . o* de aanloop der voordracht, *wobo mpontjampo*, de eerste afbetaling, *pitoembobo polinganja*, hij heeft zeven coupletten gezongen, *paoe sambobo*, een enkel woord; *sari wobo*, benaming van een jonge kokosnoot, bij welke 't water tot aan de opening komt; *manee mbobo*, zwaar aan den bovenkant, van een mand waarin de zware dingen bovenop liggen.

mawobo oer ntjoesoe, *meiwobo soesoe*, de melk komt tot aan of reeds uit de opening der tepels, *ane napuluika noe inenja ananggodi pai mawobo oer ntjoesoena*, *manoro toenangi onqau ri banoa*, als de moeder het kind verlaat en de melk dringt uit hare borsten, dan schreit gewis de zuigeling thuis.

kajori anoe ndaroboni, een versje dat van een inleiding is voorzien, *ane ndato'o*: *wengi-mu*, *bo mautengimo*, *ntje'e ndaporobo ngkajori*, als er gezongen wordt „'t is donker, 't is al duister", dan dient dat als inleiding op het (te zingen) versje.

woda; *kauroda²*, syn. m. *kucosa²*, in de bet.: allerlei dwaasheid beweren, onzin uitkramen.

wodja (vgl. *wosa*) en *powodja*, n. v. e. gezang, bij de Parigiërs in gebruik, *maodja*, dezen zang zingen; v. kleine kinderen: geluidjes

beginnen te maken, woordjes gaan stamelen. wodjo, hard, stijf, ook wel als bijwoord gebruikt in de bet. erg, zeer, *wodjomo pela lagiwa*, de berteheid is hard, droog, *wodjomo pela mba-joli koepongo*, de *icajoli*-bast die ik pruimde was hard, *mapa'i wodjo*, zeer bitter, *mapa'i wodjo baroe*, de toemboe *rajakoe manginoe*, de palmwijn is zeer bitter, ik heb geen zin hem te drinken, *mangaoe wodjo pae*, malemo, de rijst is erg droog, ze is verfenst.

mombodjo, stijf rechttuit liggen, *mombodjo² iciti*, *bar'e mo momoengkoe²*, *dja mompajoa*, de beenen liggen stijf rechttuit, ze zijn niet meer opgetrokken, ze zijn maar recht uitgestrekt, *mombodjo² taoe*, *lintjoki*, *mombole jore*, de menschen liggen recht ter neder, diep in slaap op hun rug.

Amp. *wodjo*, koorts.

wodo (vgl. *odo*), niet goed in orde, niet zooals 't hoort, *panta'amo goema dja wodo*, de wijze waarop ge de zwaardscheede hebt gesneden is niet zooals 't hoort.

woe-, voorvoegsel dat staat vóór woorden die plotselinge beweging aanduiden, zooals *woelopo*, *woenjoo*, *woemboo*, *woebaha*, *woesoo*, *woetokoe*, zie 1. *lopo*, *njoo*, 1. *woe*, enz.

woë (vgl. *joë*, *woe*, *wo'e*, 1. *soë*, *loë*, [*wa'e*]), mat, zich niet meer gelden latend, geen kracht meer toonend, niet meer in staat kracht uit te oefenen, *woëmo pelindjamoe*, je loop is krachteloos, *woë² melindja*, *bangke komponja*, langzaam loopend, door zwangerschap, vdr. kortweg *woë² komponja*, [met] een (dikken) buik, waardoor men langzaam is (tenzij *woë* oorspr. bet. „hangerig, slap, loom”), *woë mompaoe*, langzaam in zijn spreken, *pilgoe woë*, een matte kogel, *woë² komponja*, *be da sari mandake*, *eia taoe tiana*, zijn buik is verzadigd, hij komt niet meer boven op den berg. 't lijkt wel een zwangere vrouw; *ane boekemo pae ri ala*, *karoë ndajata setoe*, als de schuur vol is met rijst, dan is dat een rust voor ons hart; *mokalamboë*, PmB., aan iemand gaan hangen, iemd. aan den hals gaan hangen.

pr. t. *woë manoeale jaoe*, we zijn slap van 't wachten; *kinde mompaoenoe woë*, de bliksem flikkert flauw.

wo'e (vgl. *woë* enz.), L., in de uitdr. *dja ilawoe nteu'e mompaoe*, iemand wiens woorden er nauwelijks uitkomen, die haast niet tot spreken is te brengen, *ilawoe teu'e melindja*, nauwelijks vooruitkomende met loopen.

woea (Mal. *boeah*, Austron.), vrucht; ook de nieren worden, om haar vorm, *woea* genoemd, *kare'e joi woea to'onia*, de plaats waar de pis zich bevindt heet *woea*; *woea ngkadjoë*, boomvrucht, *woekoe mboea*, vruchtpit, *ndate woeanja*, *lae woeanja*, er zitten vruchten aan, *woea sala*, de vruchten die een boom draagt buiten den gewonen tijd; *woea mbine*, zie *wine*; in den oogsttijd is *woea* w. t. v. *waicainja* „de gebruiken”, *bar'e pa poesa woea*, de tijd der plechtigheden (de 4 eerste dagen v. d. oogst) is nog niet voorbij, *woea mpomota*, *eia waicai mpomota*, *woeanja sa'e mompali manee*, *sa'e be moeoea*, de oogstplechtigheden is hetzelfde als de oogstgebruiken, voor sommigen brengen de gebruiken mee om streng te zijn op de verbodsbepalingen, anderen houden er geen verbodsbepalingen op na; *woea* beteekent „pinang” in de volg. uitdrukkingen: *woea iraja*, groote pinangsoort, *tande woea*, aanwijzing v. d. stand van 't sterrenbeeld *Tamangkapa*, als het juist boven den gezichteinder komt: „een pinangnoot blijft op de hand liggen” [zie *tande*], *joeli woea*, aanwijzing v. e. iets hooger en stand: „een pinangnoot rolt van de hand af” (Tor. II, 235), *sintjili woea* „de pinangnoten groeien tegen elkaar in” (éene rij aan den tros groeit naar boven), huwelijk van een broeder en een zuster met een zuster en een broeder; dit wordt niet verkeerd gevonden.

moieoea, vruchten dragen, *poieoea*, tijd, plaats, wijze van vruchten dragen; *membaoe*, veel vruchten dragen; *mampapowoea*, wachten totdat een gewas vruchten draagt, het vruchten dragen bevorderen, *mo'inti taoe da mampapowoea pae*, de menschen verrichten het kuitschoppen om het vrucht dragen der rijst te bevorderen; *meuoea leboni engonja*, hij heeft een stompnus (die op een *leboni*-vrucht gelijkt).

woeaki, wat ter versiering aan iets is ge-

hangen: kralen, metalen plaatjes, kwastjes, franje, *djalinja re'e woeakinja*, aan hare oorknoppen hangen kralensnoeren, *woeaki lemba*, kwastjes aan een baadje; *ma(nga)woeaki*, met aanhangsels versieren, versierselen aanbrenge, *karaba raioeaki*, *ri djoenja kare'e mboeakinja*, een versierd baadje, waarvan de versierselen aan den rand zitten, *so'o ntopi nda-woeaki*, de sarongband is (met *kate's*) versierd, *ambarale ndaioeaki*, *sauri² ri jojonja*, de feestboom is tot in den top met allerlei fraais behangen.

simboea mata, elkaar aankijkende, elkaar met de oogen ontmoeten.

pr. t. *samboea*, één (stuk, exemplaar), *ntjantjamboeami*, gij in uw eenje, gij alleen. woeadja (Boeg. *boeadja*, Mal. *boeaja*, Austron.; [vgl. *boeadja*]), een veelgebruikte uitroep van verwondering, bij kleine kinderen een uitroep v. boosheid, oorspr. „krökodil”, maar thans niet meer in die bet. bekend. Vaak wordt het woord gerekt of verlengd: *woeaaadja*, *woeaaadjanja*, enz.

woeaga; in L. zegt men *goeaga*, zie aldr.

woeaka, in PmB. gehoord voor *woeadja*.

woeanka, zie *angka*.

woeantja (vgl. 1. *antja*), pluis, ruigte, *mauoeantja*, pluizig, ruig, v. dingen die in vlokken, draden of rafels eindigen, *tando bingka mauoeantja*, de hoeken van 't mandje zijn pluizig (doorgesleten), *wo'onia mauoeantja*, *benatalini*, zijn hoofd is ruig (als een ragebol), hij heeft er geen hoofddoek om gebonden. *taoe mauoeantja rajanja*, iemd. die tegen beter weten in verkeerd doet, lastig is, intrigeert, stookt.

1. woeboe (vgl. *boeoe*, 2. *woeoe*), afgevalen korrels, biz. v. d. rijst, de korrels die uit de aar zijn gevallen, *ane poera ratanongkosi*, *woeboenja rasjawa ri ronto doekoe*, als (de bossen) geheel zijn uitgeschud, worden de afgevalen korrels opgevangen op een oude wan, *soeet manaroe krogoe²*, *woeboenja manaroe keko²*, van de rijstsoort *soeoe* vallen de korrels zonder steel, de korrels van andere rijst vallen af met de steeljes.

mauoeboe, korrels laten vallen, *mauoeboe*

pae ri sono baso, de rijst onder in de draagmand laat korrels vallen, *mauoeboe pae rasoelele ri topo*, de rijst verliest korrels, als ze op het droogrek wordt gelegd, *pae maliya mauoeboe*, *ogoenja majalisi*, snelgroeiende rijst verliest licht de korrels, de korrels gaan er uit. 2. woeboe (vgl. 1. *laboe*), Tog., ijzer, *mantjondo woeboe*, ijzer smeden.

woedja (vgl. *roedja*), pr. t., geluid van rammelen, ratelen, roffelen; *sauoeaja ngkatoroendoe-nja*, met geroffel komen ze aan; *papowoe-djamo mantole*, ze rammelen allemaal bij 't spreken.

a) *kate'ombenja sareo*, bij het uitgehaald worden geeft het gerammel, b) *katetaoenja sauoeaja*, als 't naar beneden komt geeft het gerinkel. a) *tabangoe ngkareo²*, we richten ze op, terwijl ze aldoor rammelt, b) *tabangoe ngkawoeaja²*, we richten ze op, terwijl ze voortdurend rinkelt.

woedjadja, vlug, haastig; *mamboedjadja*, haastig, *dja nauoejadjasi manto'o*, hij heeft het haastig gezegd (daardoor onduidelijk, over zijne woorden struikelend).

woedje; *pae poeje woredje*, roode soort kleefrijst.

woedjo, niet duidelijk te hooren, onzeker v. klank; *karoedjo² ndadonge oni nganga*, *be josa padongea*, onduidelijk hoort men 't geluid v. stemmen, 't is niet goed te hooren.

woeë, pr. t., 1) = B. *woei*, waaien, blazen; 2) *mauoe* = B. *mauoe*, verveeld, vermoeid, ontstemd; 3) = B. *weue*, winden, wikkelen. *inemo kamboe²*, waai niet meer weg. *ngaloe*, *kamboe²mo*, wind, waai op!

a) *monota da meuee²ri*, wij zullen ons wegblazen (heengaan), b) *ngoeloea da meandoe²ri*, wij zullen ons doen wegstroomen (weggaan).

a) *woe²nakamo sampale*, wind het één keer om, b) *mampaleola kombota*, om het om ons middellijf te winden.

soendo mauoe² randakoe, de reden waarom ik ontstemd ben.

woegi, zie *toroegi*.

woegoe (vgl. *boeoe*), plomp, lomp, *dja woegoe²*

joe'a ntaucalamoe, de schacht van je speer is plomp, *de malolo mpodago tondoe baola setoe*, *dja woejoe*, de horens van dien buffel zijn niet goed puntig, maar plomp, *woejoe kara-makoe*, mijne vingers zijn plomp, ze zijn gezwollen, *paka woejoe-si poera² aoe na-pouria*, 't is allemaal plomp wat hij heeft gemaakt.

woei [Mor. *tororē*, bamboekoker om het vuur mee aan te blazen]; *meiroei*, waaien, *bar'e naore ngojoe meiroei*, de wind houdt niet op te waaien; *memboei*, krachtig waaien, veel wind geven, *ne'e memboei inosa*, *ipoesaka*, *patesaka*, je adem moet niet krachtig blazen, houd hem in, maak hem onmerkbaar, *sondo memboei*, *ntje'e madago*, een blaasbalg die veel wind geeft, dat is een goede.

ma(nga) woei, bewaaien, *bar'e naore utaoe naroei² ngojoe*, onophoudelijk worden de menschen door den wind bewaaid, *naroei ngojoe komponja pai nakatiana*, de wind heeft haren buik bewaaid, zoodat zij zwanger is geworden (spot op een ongetrouwde zwangere vrouw); *karoiei*, heen en weer slingerend (alsof 't in den wind hing), *karoiei kompo asoe*, *sondo ananja pai nakaroiei*, de buik v. d. teef slingerert heen en weer, ze heeft veel jongen en daarom slingert hij zoo; *mauroeinaka inosa*, uitademen, zijn adem uitblazen; *sompeda*, *me-meke*, *bar'emo teuroeinaka inosanja*, een snik, een kuchi, en zijn adem blies niet meer.

ndauoeisi ira loka, *ira ngkonaoe*, *maka iranja*, *ra'anja poera² ndajali*, de pisang-, de suikerpalmbladeren worden weggezwiept, want de bladeren en takken worden er alle afgehaald.

ira mboei, jonge bladeren v. d. suikerpalm, die worden afgeschraapt en in de zon gedroogd en waarvan sigaretten worden gerold, die aan de geesten worden aangeboden bij spijsoffers.

mantaroeci/si, aanblazen, *tauroei apornoe*, *loi mate*, blaas je vuur aan, anders gaat het uit, *mantaroeci apoe*, vuur aanblazen, ook vaak voor: vuur aanmaken, *siko da mantaroeci apoeta*, ga jij vuur voor ons aanmaken, *mantaroeci oedja*, tegen den regen blazen (om hem te verdrijven), *pantaroeci apoe*, loon voor

het aanmaken van 't vuur, een der geschenken die gegeven werden bij het *mebolai* (Tor. II, 22), *natawoeisi nTo Napoe penainja*, *nakatindja ri po'urali*, de Napoeërs bebliezen hunne zwaarden, opdat ze goed zouden snijden in den strijd; [*oele tauroei* = *tamantjopoe* (zie *pana*).

lamboei, zie afz.]

woeli, zie ii.

woeja (Mal. *boelan*, Austron.; [vgl. *woela*]). maan, maand (van N. M. tot N. M.), *co mboeja*, de dag die volgt op den avond v. N. M., *woeja mbaroe kodi*, *w. mb. bangke*, de 10de en de 11de dag der maan-maand, *ogoe mboeja*, *mata mb.*, *batoe mb.*, de maanschijf, *mareka woeja*, de maan schijnt, *menaa woeja*, de maan gaat weer licht geven, *woeja rakae*, „de uitgegraven maan”, de N. Maan die juist nog te zien is, *eua woeja lionja*, *manto'o kadolidinja*, haar gezicht is als de maan; dit doelt op hare schoonheid, *ane teurangoe woeja tondo ri wawonja*, *manee ri boere*, *manga'a ri laboe*, *teurangoe tondo ri tasi*, *manee ri laboe*, *manga'a ri boere*, als de (halve) maan omhoog wijst met het uiteinde dat naar 't Bovenland is gericht, dan is het goed (zwaar) voor 't zout en niet goed voor het ijzer, wijst ze opwaarts aan de zeezijde, dan is het goed voor 't ijzer (graven) en niet goed (licht) voor 't zout (zieden). Tor. II, 265, 268, 356.

moimba roeja, door tellen den maan-dag berekenen; *meuroeja*, den maanstand opnemen, *meuroeja ndalepa*, de maan-dagen beginnen te tellen bij den eersten nacht waarin men iets v. d. maan ziet, dus bij den eersten der „acht dagen”, *be koeintjani meuroeja*, ik ben niet gewoon op de maan-dagen te letten; *banjamo dja naeoka*, *naeroejakamo oedja*, de regen houdt geen dagen, maar maanden lang aan; *moeroejamo ka'ire'ikoe*, ik ben al maanden hier.

samboeja, ééne maand lang, *mantima kuroeamboejanja*, de 2de maand is reeds aangebroken, *mopuroeja² pelindjanja*, hij reisde maanden achtereen door.

PmB. *woeja i kai*, de 16de maan-dag, omschrijvende ben. v. d. eig. naam *lambo*, „slap

neerhangend” (evenals de testikels v. grootvader); *woeja ntjineko*, de pas geziene (be-groete) maan, de dag na N. M.; *co mboeja*, de dag die daarop volgt (2de maan-dag).

Amp. *woeja matadja*, N. Maan, *doea, togo* *sampoejoe woeja*, 2de, 3de 10de maan-dag, *kaadje² woeja*, *mijoenoemo woeja*, *mesa-jamo woeja*, de 29ste dag, *woeja ta gana*, *woeja nto'oe*, maand v. 29 dagen, *woeja kaboesi*, *w. mpoasa*, maand v. 30 dagen.

woejaja (vgl. *jauroejoe*); PmB. *mauroejaja*, blauw.

woejangka, afval van plantendeelen, die nog niet tot aarde is geworden, min-of-meer rauwe afval, *woejangka ntongko*, *woejangka ntobalo*, afval v. varens, afval v. bamboe; in Onda² noemt men pas opgedolven ijzererts, dat nog met aarde is vermengd, ook *woejangka*; *tana keuroejangka*, *tana mauroejangka*, aarde die zoozeer vermengd is met nog onvergane plantendeelen, dat ze nog niet geschikt is voor landbouw. [Woejanka is ook w. t. v. *baloe-boe*.]

woejawa (Bis. Mong. *boelawan*, Boeg. *oelawéng*, Tir. *belorón*), goud, *sintji woejawa*, gouden ring, *woejawa tasa*, zuiver goud; *momboeja-wasi*, z. v. a. „vergulden”, een omschrijvende term voor: coire.

woeja'a, PmB. = B. *wo'a*.

1. **woejoe** (Mal. *boelo*, Par. *woelo*, Austron.), haar (beh. 't hoofdhaar v. d. mensch), veer, *woejoe mata*, oogharen, wimpers, *woejoe manoe*, kippeveer, haneveer, *woejoe manoe san-toko*, één kippeveer, *woejoe ngoera*, de kleine haartjes die aan den rand van 't hoofdhaar op 't voorhoofd groeien, *woja woejoe*, *Bambu* *longinodis*, de kleinste soort bamboe in Midden-Scebes, ook *tobalo* genaamd; *bar'e re' bae ndakita*, *sako woejoe'nja bar'e*, er is geen visch te zien, zelfs geen schijntje er van; *woejoe mpoa*, wdl. „uileveertjes”, schimmel. vgl. 2. *apoa*: *keuroejoe mpoa*, beschimmeld; *woejoe pasa*, nestveeren v. vogels; [*to woejoe koro*, w. t. v. *waikutoe*; *to woejoe ngkuro*, w. t. v. *oreci*].

mauroejoe, *keuroejoe*, harig, *asoe mauroejoe*, een harige hond, *mauroejoe woerokonja*, zijn

keel is harig, d. w. z. geprikkeld door haren, zoodat het in zijne keel jeukt, hij is snoep-achtig; *masauroejoe*, harig, ruig, ruw van oppervlak, *ane dja ralimbi*, *bar'e ratomba*, *masauroejoe inodo*, als de foeja alleen maar is geweest en niet in de modder gelegd, is ze ruig; *mongkamboejoe*, pluizig, ruig, harig.

momboejoesi, *mauroejoesi*, P., wrijven, schuren, *ndauoejoesi goema*, *nakaloe*, de zwaard-scheede wordt geschuurd, opdat ze glad worde; *natima kamboeka*, *nauroejoesika doa*, *napo-mpaoeka*: *romoe² baroe ntaoe sindjo'oe*, *naka-ma'i oe'nja*, hij nam suikerpalmvezels en wreef er de bloemkolf mede en sprak die toe: vereenig den palmwijn van de menschen daarginds, opdat het sap hierheen kome; *mampe-woejoesi*, de haren, de veeren uitplukken.

woejoe mata baola, een kruid; *woejoe²*, PmB., een kruid.

majauoejoe, groen (Mor. *moloroeloe*, Lind. *nalaroeloe*, Tog. *marauoejoe*, Amp. *mari-woejoe*, Nap. *mangkauoejoe*), syn. met *malaoembe*, wdl. „gelijk sirih”; daar *laembe* w. t. is van *woejoe* „haar”, is *majauoejoe* nevens *malaoembe* ontstaan.

2. **woejoe**; *mekalauoejoe*, *tekalauoejoe*, zie *woeloe*. **woejoea** (wellicht van 1. *woejoe*, vgl. Fidj. *roeloea*, Par. *woeloea*, Sa'd. *beloeak*, Bad. *woeloea*, Nap. Boeg. *woeloea*), hoofdhaar, *woejoea tondo ri kana bar'e marate*, *teoretaka iajoe*, *mole-ngko*, *teurengkoeraka iajoe*, *ntje'e naloeloe*, het haar aan den rechterkant wordt niet lang, als de rijststamper recht naar boven gaat, beweegt het, en als de stamper zich dwars beweegt, volgt het die beweging, *woejoea mboekoe*, *pesese mpemia ndataoe ri urali*, *nda-djomp loho*, *ndasoembanika*, „het haar der beenderen”, de versiering der doodenmaskers wordt naar den vijand gebracht, de dorps-tempel wordt gesloten en dan weer geopend (doelt op 't koppensnellen na het groote doodenfeest), *djamo sampomboroeja nate ja-koe*, *eua dja santoko woejoea ojotinja*, het scheelde een haartje of ik was dood geweest, alsof er maar een haarbreedte tusschen was. **woejoesi**, Amp., de balken die in 't B. *woeloehi*, *woeloehi* heeten.

woejongko (vgl. 1. *longko* en *wiongko*), Tog., ruim, wijd; Amp. *wiongko* en *keiwiongko*, id.; *ta matete badoengko*, *mariongko jaoe*, mijn baadje past niet, het is te wijd.

1. **woeka** [vgl. 2. *oeka*]; *mauroeka*, met wortel en al uitgerukt of uitgelicht, *kadjoe mauroeka*, een boom die met wortel en al is omgevallen, *kajoekoe malaa madoengka ri wotonja*, *dja anoe mauroeka sondo*, zelden valt een kokospalm om doordat de stam breekt, maar vele vallen om met wortel en al, *ndauroeka ampa*, de gepunte bamboes worden uitgehaald, *To Poe'oe mBoto ndauroeka ngisinja*, bij de PmB.-sche vrouwen worden de tanden uitgebroken, *mamboeka tangoa*, wdl.: de hut waarin men heeft overnacht, uitrukken, overdr. voor: zich gereed maken tot vertrekken, opbreken.

mouroekasi, *momboekasi tondoe lagiira*, de horens v. h. hert vallen uit, *podo lagiira to pomboekasi*, alleen herten zijn het bij welke de horens uitvallen.

sambinoeka, ineens, plotseling, onverwacht, *sambinoeka anoe toea' i naporongo*, *toekakanja nalioenaka*, ineens trouwde hij met de jongere zuster, hare oudere zuster ging hij voorbij; [ook *sabinoeka*, zie *binoka*].

2. **woeka**, n. v. e. boom.

1. **woeko**, een kleine uil, welks geschreeuw bij nacht aankondigt dat er iemand gestorven is; overdag is zijn geschreeuw ook ongunstig; als men 't hoort, moet men op een hakmes bijten; Tor. I, 266, 280; *banja dja da noepemata mboeko*, ge moet het niet maken als de oogen van den *woeko* (die dicht op elkaar staan), ge moet het niet te dicht opeen maken.

2. **woeko**, een groene boomhagedis, v. 2 span lengte.

woekoe (vgl. 1. *boekoe*, Austron.), gebeente, beenderen, bot, pit, zaad, *woekoe lopi*, schouderblad, *woekoe oesoe*, rib, *woekoe jali*, zie 2. *jali*, *woekoe mboejoe*, scheenbeen, *woekoe mboea*, vruchtpit, *woekoenja ndapomoeja*, de pitten plant men, *woekoe masapi*, graat v. d. paling, *woekoe mbojo*, knoop, tusschenschot v. d. bamboe, *mapeni woekoenja*, hij heeft harde beenderen, hij is sterk, *kalente mboe-*

koe, vermoeidheid, slapheid, *gori mboekoenja*, *oengka mboekoenja*, naar zijne krachten, zoveel hij kan, *baeaga mboekoe*, *topi mboekoe*, schaamgordel, sarong voor de dooden (die, voor den vorm, bij den bruidschat worden gevoegd), *woekoe jae*, hetz. als *kiboli*, de onderarm, *woekoe mpoeno*, het sleutelbeen, *eua woekoe boti*, zoo vlug als een aap.

mouroekoe, beenderen hebben, *djilata be mouroekoe*, onze tong heeft geen been, *mo-woekoe rajakoe*, ik heb iets, waar ik niet overheen kan komen, er zit iets bij me, *mo-woekoe pokasangkompota*, er hapert iets aan onze broederlijke verhouding (er zit een brok tusschen); *poroekoea*, plaats waar dieren beenderen bijeenliggen; men zegt dat daaraan de dieren gaan om te sterven.

makuroekoe, *mokuroekoe*, beenig, met veel beenderen, ook gezegd van menschen die lastig of onbetrouwbaar zijn, *makuroekoe bangke*, *be sorojoe*, *ma'ai kakawoekoea*, vol grove beenderen, niet slank gebouwd, erg grof van beenderen.

memboekoe (ook afgekort tot *mboekoe*, zie beneden), zijn best doen, zich inspannen, het er op zetten, met opzet handelen, *memboekoe ndekoe*, *na'o'anjamo*, hij had het er op gezet naar boven te gaan, hij deed het er om, *pe-mboekoe mputada*, geef hem een flinke vermaning, *pe-mboekoeamo mangkon*, doe je best met allerlei te eten.

pewoekoe ntjoai, het model hebbend van komkommerpitten (zooals ze in de vrucht zitten, dus ster-vormig, zie Tor. Atl. pl. Nij-verheid (1. Foeja-bereiding), ook de afb. *djali kara*).

mompewoekoe boti, *gori ngkalganja*, hij heeft het beenderengestel (de kracht) en de behendigheid v. e. aap; *mompewoekoe(s)i*, de beenderen of graten uit iets halen, *kadjoe'a ngkorokoe*, *eua ndapewoekoesi*, mijn lichaam doet zoo'n pijn, alsof de beenderen er uitgehaald werden.

mopawoekoe, dikten, verhevenheden, zwellingen vormend, die zich afteekenen tegen de omgeving, *kadjoe se'i mopawoekoe katoe-woenja*, deze boom vormt telkens dikke ge-

deelten in zijn groei (daartusschen liggen dan de dunne gedeelten), *boeoe ri tana se'i dja mopawoekoe*, de bergen in dit land (vormen geen doorlopende keten maar) rijzen stuk voor stuk uit den grond (met laagten er tusschen), *taoe setoe nauwoe*, *mopawoekoe*, die man is aangetast door meliatschheid, zijne gewrichten vormen knobbels.

meboemboekoe of *meboemboekoe*, alle krachten inspannen, bv. bij het sleepen of dragen v. e. balk, *ndipeboemboekoe mono'o*, spant al uwe krachten in bij het voorttrekken, *koemboekoe monoentoe*, ik heb met alle kracht het woord gevoerd; *megomboekoe*, *meromboekoe*, hetz. als *meboemboekoe*.

meuwoekoenaka, zich met alle kracht inspannen; *mauwoekoenaka*, met volhouden trachten iets gedaan te krijgen, krachtig op iets aandrigen, *ra'a inenja pai papanja mauwoekoenaka*, *nakan'e naporongo i Merontjo*, zijne ouders, ooms en tantes verzetten zich er tegen dat hij M. zou trouwen, *mae makogangi taoe*, *sangadi re'e joenoenja*, *nepa da nakoto mauwoekoenaka*, al is iemand doorzettend, alleen als hij anderen op zijne hand heeft kan hij het volhouden, *keuwoekoenaka mompaoe*, ik heb met al mijn kracht gesproken.

mboekoe, verkort uit *memboekoe* (zie boven), met opzet, meenens, omdat men 't zoo wil, *(me)mboekoe ndjo'oe pai napasengoe oeani*, eigenwillig ging hij er heen, zoodat de bijen hem staken, *topikoe mboekoe natima*, met opzet heeft hij mijn sarong weggenomen, *(me)mboekoe natinti joenoenja*, zoo maar, omdat hij 't wilde, sloeg hij zijn kameraad, *mboekoe noewangoe taoe jore*, ge hebt met opzet den slapende overeind getild, *mboekoe noesale pai nakama'i*, ge hebt hem meenens uitgenoodigd, zoodat hij gekomen is.

samboekoe, één knobbel, één pit, één korrel, één geleding lang, *katoempoe be marate*, *dja roeamboekoe*, *ra'a ngkarama togomboekoe karantenja*, de duim is niet lang, slechts twee geleidingen, de andere vingers zijn 3 geleidingen lang, *baili pitoemboekoe*, 7 korrels gestampte rijst, *kajoekoe togomboekoe* (PmB.), 3 kokosnoten.

maromboekoe, *masimboekoe*, krachtig, flink, *ane masimboekoe kita monoko*, *da mewali*, als we flink zijn met boomen rooien, dan komt het af; *mompasimboekoe*, zijn uiterste best doen, *koepasimboekoe mompaoe*, ik heb zoo krachtig als ik kon gesproken, *napasimboekoe ntaoe madoedoeki lagiira*, ze hebben uit alle macht het hert vervolgd; *mampasimboekoea*, bekrachtigen, in staat stellen tot iets.

wojo ndatimboekoe, een bamboe die wordt afgehakt een weinig boven een knoop (*woekoe*), waarna men het tusschenschot doorboort.

PmB. *kalamboekoe*, uit alle macht.

tomboekoe, zie afz.

woekotoe (vgl. *kotoe*, *koentoe*, *lekotoe*, *linggotoe*, en Leb. *kotoe*, knie), *knje*, *toetoe mboekotoe*, knieschijf, *bembamo*, *maranindi woekotoenja*, zij (hij) is weduw(naar), hare (zijne) knieën zijn koud ('s nachts); *monboekotoe*, knielen.

woela (id. m. *woeja*), in de uitdr. *mate woela*, maanziek zijn, toevallen hebben, *taoe mate woela eua boeaga*, *kantjoepa' oe'loenja*, iemd. die maanziek is, dat is 't zelfde als toevallen hebben, het speeksel loopt uit zijn mond.

Amp. *mate woela*, den hongerdood gestorven.

pr. t. *woela* = B. *woerja*, maan, maand.

woelaba (vgl. 1. *baba*); *momboelaba oe'*, het water gutst, golft, borrelt, *motaboea oe'*, *bangke pomboelabanja*, het water stroomt snel, het golft hevig, *momboemboelaba oe'*, *luoe garanggo*, het water borrelt op, er zijn krokodillen in.

woelante (vgl. *lambe*), pr. t., *eua mauwoelante lamboe*, alsof men een jakje uittrekt.

woelao (vgl. *tamborlao*), soort riet.

woelasi, verdwenen, niet meer te zien of te vinden, van iemd. die in boosheid of uit ongedurigheid is weggelopen, *ananggodi wonggo setoe dja woelasi*, *bara rimbe'i kawoelasinja*, dat stoute kind is verdwenen, waarheen mag het wel verdwenen zijn? *tabo ndawoelasi*, een kom die goed wordt uitgeschuurd, ontdaan van vuil en weer goed schoongemaakt, *laboe ketagara ndawoelasi noe joenoenja*, *nakaboerja moeni*, het roestige mes wordt gewreven

met een ander mes, opdat het weer blank worde.

woele (vgl. 1. *boele* en Minah. t. *woeleng*, Sa'd. Mak. *boele*). Boeg. *woele*); *meuwoele*, toezien, toezicht houden, bekijken; *mampwoele*, beschouwen, van nabij bezien, *auca na'i, koepa-mpeuwoele*, breng het hier, opdat ik het bekijke; *mombwoele*, toezien op, toezicht houden op, *mombwoele banora anoe ndaponia*, toezicht houden op een huis dat gebouwd wordt; *ma'nga-woele*, iets onder toezicht nemen, zorgen voor, letten op, behartigen, *mauwoele djamaa*, zorgen voor een akker, een rijstveld voor zijne rekening nemen, *djamaa mPapa i Woente anoe nauwoele nTo Boeje mBajaoe*, een akker van P. i W. waarvoor de lieden van B. mB. zorgen, *jakoe dja maroo², bare'e bara noendjia korwoele*, ik woon maar zoo stil hier, ik heb naar niets om te kijken (voor niets te zorgen).

woelen, taak, arbeid die op iemand rust, *muntjari woelen ntoeama, monombwoele woelen mbe'a*, palmwijn tappen is de taak der mannen, water halen is de taak der vrouwen.

woeleboe (vgl. *ueboe, ualeboe*); *motamboeleboe*, spartelen, stuiptrekken, syn. met *tangkoe-lewoe*.

pr. t. *mambwoeleboe balengka*, 't hoofd schudden; *toemambwoeleboe bolengka*, id.

woeleda; *meuwoeleda*, heet, branderig, v. iets dat prikkelend werkt op de huid, *meuwoeleda ri bengo taoe ndatabasi*, het tintelt in de billen als men geslagen wordt.

woelala, zie 1. *lela*.

woeléléngani (uit het Boeg. *woeléléngéng*). Todj., *pombwoelelengani*, garenwinder.

woelenta, Amp., betz. als B. *walenta*, zie *ucenta*.

woelentje (vgl. *belentje, iwentje*, enz.); *mombwoelentje*, iets dat over iets anders heen zit, er af trekken, biz. de voorhuid v. d. glans penis afstroepen, zoodat deze bloot komt, ook: zaad-vloed opwekken, zich aftrekken; *ae'e ndawoe-lentje tuli joenoe*, je moet den hoofddoek v. e. ander niet afhalen; *teuwoelentje*, bloot komen, v. d. glans penis, nadat de voorhuid er is afgestroopt.

woleo; *mombwoeleo*, het omhulsel van iets

openen, *teuwoleo*, opengegaan, v. h. omhulsel waarin iets gepakt zit.

woleso; *mombwoleso*, aan iets draaien of wringen, *ne'e ndawoleso*, er moet niet aan gedraaid worden.

1. **woeli** (vgl. 2. *boeli* en Minah. t. *pamoeli*, Mak. Boeg. *paboeli*), *Bridelia minutiflora*, CL 501, een boom waarvan zowel de wortels als de bast en de houtspaanders gebruikt worden om den palmwijn bitter te maken en 't verzuren tegen te gaan; ook de schors van lansat, kokospalm en *icentoe* dienen als *woeli*; soorten: *woeli kabebetoe* (vgl. *betoegi*), die een dunne schors heeft, en *woeli urana*; Tor. II, 207, 210, 300; het hout v. d. boom is hard en duurzaam en zeer goed voor huisbouw; *wajaa ngkalamente pai pela nijoeri ndato'o woeli nggola*, ranken v. d. *kalamente* en bast van de *sioeri* heeten: kruiden voor de suiker (ze dienen om zoeten palmwijn zoet te houden voor 't suikerstoken); *oe'e mboeli*, w. t. v. *baroe*, palmwijn; *woeli raja* (vgl. Sang. *boelihe* „duizelig“, Leb. *woeli* „in de war, bijster“), in de war gebracht, onzeker, *woeli raja mami, bare'e kakita*, wij zijn niet zeker van de zaak, we hebben 't niet gezien: *mampakawoeli*, in de war brengen, *napakawoeli raja ntaoe morongo pai napompaiso*, hij heeft de echtgenooten in de war gebracht, zoodat ze zijn gaan twisten.

mombwoeli baroe, de palmwijn is met bitterhout aangezet: *mauwoeli'si*, met bitterhout kruiden; *woeli ndupomboelika, ndawoelisika baroe*, bitterhout om er den palmwijn mee te kruiden, *da kwoeli baroe, maka re'e anoe da kwoelomboelika*, ik zal den palmwijn kruiden, want ik heb iets om hem mee te kruiden.

2. **woeli** (Mal. *boeli*, Bis. *boelig*, Sang. *boelihe*, Boeool *oeligoe*), aar, tros, v. pinang, pisang, lansat, *loka sambuoli*, één tros pisangs, *pae sambuoli*, ééne rijstaar.

moewoeli, in trossen neerhangen, *moewoeli² wajaa nta'inja, dja nawali-m'pintjolaka, naontjani mboeja mpoenja, osamo*, zijne ingewanden hingen uit zijn buik, hij duwde ze maar weer naar binnen en stopte de wond met haar van zijn heer, en hij genas.

motiwoeli, dicht op elkaar zitten, v. vruch-

ten aan een tros, *motiwoeli uoea ngkadjoe, gori ngkasondanja*, de vruchten hangen dicht opeen, zoo talrijk zijn ze, *motiwoeli kalapini mosea ri tambale*, de zwaluwen zitten dicht op elkaar om een nest te maken op de voor-galerij, *motiwoelingi bangkoela*, de schelletjes zitten aan een tros bij elkaar; *ndapotiwuoli*, door eene veelheid van iets worden overdekt, *ndapotiwuoli ntoekoe woejoenja*, zijn haar is overdekt met luizen, *njara ndapotiwuolimo, barémo soa*, het paard is geheel bepakt, er is geen leeg plaats meer, *taoe ndapotiwuoli noe inda*, iemand die overdekt is met schulden; *sintewoeli loka ri bondemoe*, de pisangs staan in groot aantal in je tuin.

woelia, Amp. (uit *ualia*, IN. *balian, ualian*), priesteres; *moewoelia*, als priesteres fungeren, *rapuwoeliangi*, door eene priesteres betooverd of ontooverd worden.

woelili, de lies-streek.

woelio, in de nitdr. *moewoelio mata*, zich vertoonen, te voorschijn komen, *marimbengi i Tampi bare'epa moewoelio mata*, reeds vele dagen is T. niet te voorschijn gekomen.

woeliri, Amp., de grassoort die in 't B. *waliri* heet.

woelo; *sawoelo*, gezegd van dingen die ineens te voorschijn komen, *sawoelo ananja mesoewoe*, ineens kwam haar kind er uit (werd geboren), *sawoelo ta'inja*, ineens kwam de poep er bij hem uit; *kawoelo²*, ineens voor den dag komen, *sondo taoe ndjo'oe, kawoelo² polioenja*, vele menschen gingen er heen, in groot aantal kwamen ze voorbij, *kawoelo² teola ndaboebae*, de kalk kwam er in menigte uit, toen ze werd uitgestort.

mokowolo, w. t. v. *moana*, een kind krijgen; *tekowolomo*, geboren.

woeloa (vgl. *woelo* en Nap. *tauwoeloda*), hagedis, grooter dan de *tologana*; *tojo mboeloa*, hagedis-eieren; *nepa eua woeloa ananggodri ri komponja, pai majalimo*, het kind in haren schoot was pas zoo groot als een hagedis en toen is het er uitgekomen; *nasompimo alenja, bara laoe woeloa*, ze heeft haren lijfband losgesneden, misschien zit er wel een hagedis (misschien is ze zwanger); *woeloa gata*, een

grote soort, die sterk blaast, *dja mo'inosa mponwoeloa gata, maliga gaga pasodoenja noentoe*, hij heeft een adem als een boeschhagedis, hij antwoordt veel te gauw op 't geen gezegd wordt. Tor. I, 311, II, 201.

woeloe ([Mor. id.]; vgl. 1. *oejoe*); *teuwoelo*, soms ook *teuwoelo*, afgeleden, afgeschoven, van de plaats geraakt, *noti anoe malore teuwoelo ri woto*, de gladde balk is van de hoogte afgeleden, *teuwoelo ananggodri, be toewoe*, het kind is voortijdig geboren, 't leeft niet, *teuwoelo mata mpenai*, het zwaard is uit de scheede gegleden, *teuwoelo ngkangoera ananggodinja*, haar kind is te vroeg geboren.

napateuwoelo baola, hij heeft de buffels teruggegeven („afgeschoven“).

kawoelo², aldoor maar zich uitstortende, *kawoelo² uea ri baso*, de rijst stort zich maar aldoor uit de mand.

meuwoelenaka, zich naar beneden laten glijden, ook: geboren worden, *meuwoelenakamo ananggodri oengka ri auri, bemo napokono nda-oeba*, het kind laat zich glijden uit de draagsarong, het wil niet meer gedragen worden; *mauwoelenaka*, afschuiven, terugschuiven, *woelenaka boroekoe, ndekoeka gaga tandonja*, schuif mijn regenmatje naar beneden, de punt er van steekt te hoog uit, *nawoelenakamo moeni baola*, hij heeft de buffels weder teruggegeven; *teuwoelenaka, maka malore*, het is naar beneden gegleden, want het was glad, *kawoelenaka noe ananggodri*, de geboorte v. 't kind; *mombwoelenaka*, van elkaar afglijden, afschuiven.

mekawoelo (-woeje), zich laten afglijden, *mekawoelo ananggodri ri pa'a inenja, tenee oesenja*, het kind liet zich van den schoot zijner moeder glijden, zijn borstkas rekte er van uit, *tekawoelo (-woeje)*, afgeleden, naar beneden gegleden.

woeloehi, of *woeloehi*, de dwarsbalken van den vloer, die op de *tananda* rusten; daarop liggen weer andere balken (*ila*), daarop de ondervloer (*woworo*) en dan komt de vloer (*djoia*). Dikwijls is een dezer lagen afwezig. Tor. II, 151.

woeloenga (uit het Nap.), schadeloosstelling

voor geleden onrecht (B. *ompo ngkanta*), To Napoe *merapi woeloenga*, maka *taoe anoe da nasasa bare'e ndarai*, de Napoeërs vragen schadeloosstelling, want degene dien zij zouden doodhakken is niet gegeven; *mauroeloenga*, schadeloos stellen.

woeloesi, zie *woeloehi*.

woeloi, PmB., een boom waarvan basten bladeren bruikbaar zijn.

woeloli, een boom waarvan de bast wordt gebruikt; 2 artt.: *woeloli bokoe* en *woeloli malodjo*.

woelolo, zie 1. *lolo*.

woelontji (vgl. *poelontji*, [poelosoel]); *mauroelontji*, iets afvegen, afwrijven (in L. niet); *tekamboelontji*, uitgedegen, afgeschampt en er langs gegleden, *tekamboelontji taoe*, maka *malore djaja*, de menschen glijden uit, want het pad is glad, *tekamboelontji oedja*, *be some ri boroe*, de regen glijdt van 't regenmatje af en blijft er niet op liggen.

woelo'o, zie *lo'o*.

woelosoe; *momboelosoe*, afhalen, afstroopen, biz. de voorhuid v. d. penis, zaadvloed opwekken, zich aftrekken; *teuroelosoe*, *teuroelosoe*, afgestroopt, van 't vel ontbloot.

1. **woemboe** (IN., Tag. Mal. *boeboeng*, Soend. *woeroeng*, Niass. *mboemboe*; [vgl. 3. *boemboe*, *boeroe*]), de bovenrug van het dak, ook van binnen gezien, [nokbalk]; ook de zoldering wordt *woemboe* gend.; i *Poeë ri woemboe*, w. t. v. *woeka*, omdat deze geesten-huisjes in de *woemboe* hangen; *ata mboemboe naroeppiti mpela ngkadjo*, de bedekking der nok van 't dak wordt neergedrukt door boomschors; *woemboe boroe*, de rug van het regenmatje, *woemboe ngkanta*, de rug van het schild, *taoe ndakeni ri woemboe ngkanta*, benaming voor krijgsgevangenen, *ratoea katoeroenja*, *papanja ndakeni ri woemboe ngkanta*, hij is slaaf, zijn vader is krijgsgevangen gemaakt; *woemboe mbana*, de met bosch begroeide berg-rug.

memboemboe ata, *bare'e kempe*, het dak loopt hoog op, het is niet plat.

2. **woemboe**, Amp., vod, prul, lap, syn. met 3. *woesoe*, *woeta*; vgl. B. 1. *woeboe*.

woemboeke, zie *mboeke*.

woempa'a, zie *mpa'a*.

woempala, zie *mpala*.

woenda; *mauroenda*², schemerig, onbestemd v. kleur of uiterlijk, niet goed zichtbaar, *dja josa mauroenda² ndapeole*, het is slechts onduidelijk zichtbaar, *mauroenda² eo*, *be mara*, *ndakoelamoeti*, de zon is slecht te zien, ze is niet goed zichtbaar, ze is bedekt.

woende (vgl. 2. *boende*), schepnet, van touw gevlochten, met vrij groote mazen, aan een rotanhoepel bevestigd en van een houten steel voorzien.

woendidi, zie *ridi*.

woendja, in poëzie (Tor. III, 539, 540) gebruikt als benaming v. d. *ambarale*, de kokanje-mast op het oogstfeest.

woendjo (Ond. *woentjo*), soort muizenval, in den vorm v. e. fuik, waar men de muizen laat inloopen, die men uit bamboe-stoelen heeft opgejaagd. Tor. II, 369.

woendoe (vgl. *woentoe* [enz.]), stomp, afgeknot, met de punt er af, *woendoe ra'a ngkadjo*, *ratompo jojonja*, de tak is afgeknot, de punt is er afgehaakt.

woendoeoe, zie *doree*.

woene, uitgegraven of losgewerkte aarde, door mensch of dier uitgegraven of door aard-schuiving losgewerkt; *moeroene*, aarde opwerpen, bij 't graven, *koko moeroene*, *sodjo ri toera ngkadjo*, *kare'enja*, de kleine mieren werpen aarde op (graven gangen), de boom-mieren wonen op de boomen; *mauroene*, bedekken met losse aarde of zand, *nauroene ndungi'i tana*, de grond is met zand overdekt, *nauroene ntana anjoe doanga*, *nambomboni*, de prauw is met [afgestorte aarde] overstort, overdekt, *wela mpompaho nauroene ntana*, de in den grond gestoken pootgaten zijn met aarde overdekt, *tasi nauroene noe bone pai nakandjo'oe² ntasi*, de zandgrond stort in zee en daardoor dringt de zee steeds verder.

woenene (vgl. *bonene*); *meiroenene*, gezwollen, opgezet, vaak gebr. als w. t. v. *tiana*, zwanger.

woenga (vgl. *boenga*, IN.), eene labiata, *Ocimum sanctum*, Cl. 2477, die als tooverkruid dient bij allerlei gelegenheden, omdat zij een taai leven heeft; om den geur van balsamie wordt

dit kruid vaak als *siga* gebruikt, vdr. dat *woenga* wel w. t. is v. *siga*, bv. *woenga mPoeë Oera*, *woenga ntimbouane* = *siga mP. Oe.*, *siga nt.*; *woenga ngkarama*, de vingertoppen, *be noepodjo mekadjo?* *bara woenga ngkarama-moe da ndapontjionika?* wil je geen hout halen? zal er dan worden gestookt met de toppen van je vingers? *woenga mpale ntje'e karama*, de uiteinden van de hand zijn de vingers.

[Amp. *woenga bembe*, v. *lago*, v. *mentje*, soorten van u.]

woengka (vgl. 1. *oengka*), ieder, elk, *woengka-woengka*, iedereen, elkeen, *anoenja natilaka taoe woengka² pai nakawoengka ntaoe*, hij deelde het zijne uit aan iedereen, zoodat ieder iets kreeg, *woengka tesasamba'a*, aan ieder één ding, *kami bare'e woengka gambe*, wij zijn niet (onder degenen die) elk gambir (hebben gekregen), *jakoe wo'o da woengka*, laat ik ook behooren tot ieder (die wat krijgt), *sa'e be woengka*, sommigen hebben nog niets gekregen, *maoe sondo kami*, *paikanja da nakawoengka*, al zijn we talrijk, laat toch ieder iets krijgen; *woengka eo*, *woengka ndeme*, iederen dag, geregeld, gewoonlijk, alle-daagsch, gewoon, *ewantje'e powianja woengka eo*, zoo was zijn gewone wijze van doen, *taoe woengka eo*, een gewoon mensch, *doanga woengka eo*, een prauw van de gewone soort; *be woengka matakoe mampeole taoe poera²*, ik heb geen oogen genoeg om alle menschen te zien (wdl. mijne oogen krijgen niet hun deel van alle menschen te zien).

pakawoengka mantila, geef ieder wat hij 't uitdeelen.

woengki; *moewengki²*, een grooten hoop vormen, in groot aantal aanwezig zijn, *baloe² moewengki² ri talikoenja*, de koopwaren hoopden zich op op zijn rug; *laira pouwengki² nja*, daar liepen ze te hoop.

woengkoë (vgl. *boengkoë*), al wat men een doode in 't graf medegeeft, syn. met *sompoe*; *woengkoë ntaoe mate*, de kleeren en de verdere uitrusting van den doode; *mopawoengkoë*, iets tot uitrusting v. e. doode geven; *ajapa nauroengkoeka*, *nauroengkoeka taoe mate*, met katoe-

nen goed heeft hij den doode uitgerust, *taoe mate ndawoengkoeli* (*ndawoengkoeli*), *maria ngaja napowoenkoë*, de doode wordt toegelust, velerlei dingen krijgt hij als uitrusting. **woengoa**, zie *ngoa*.

woengoe (vgl. *woengkoë* [enz.]), pak; *momboengoe*, inpakken, *re'e wo'o da gambe ndawoengoe*, er was ook gambir ingepakt; *pomboengoe*, hulsel, paksel, mand, doos waarin men iets pakt.

Amp. *woengoe ngkioekoe*, bast v. kokosnoten; *riwoengoesi*, ingepakt, ingewikkeld.

woeni (Tontmb. id., Austron.; [vgl. *woe(ni)*, *toeweni*]); *ma(nga)woeni*, verbergen, *paoe ndawoeni*, geheim, iets dat men verborgen houdt, *nauroeni rasingja*, hij vertelde niet dat hij voordeel had gehad.

mesamboeni, zich verbergen, *ewa pesamboeni ntoema*, zooals het zich verbergen van een kleeerluis (ten halve, omdat men een kleeerluis altoos kan vinden); *manjamboenika*, mas., verbergen, *bare'e da koesamboenika ri siko*, *jakoemo damporongo*, ik zal het je niet verbergen, ik wil haar trouwen, *nasamboenika rengkonja*, *boi da naperapi noe joenoe*, hij heeft zijne goederen verborgen, opdat ze niet door anderen zouden gevraagd worden; *ponjamboenika*, „wat verstopt wordt”, w. t. voor de schaamdeelen (*kedje, leti*); *ri pandjoemanja pasamboenika ngkoes ananja*, in baren buidel verbergt de cuscus-moeder hare jongen.

Amp. *mauroeni*, verborgen, *nakawoeni laa*, laat het daar maar verborgen zijn.

1. **woenoe** (Mal. *boenoe*, Tag. *boeno*, Mak. *boenoe*, IN.); *mauroenoe*, werpen, gooien naar iets, *mauroenoe lagiira*, een hert met de lans gooien, *mauroenoe tubaro*, om 't diepst met de lans steken, om uit te maken van wien een sago-bosch is, *wauroe koewoenoe*, *bare'e kono*, het varken dat ik met de lans heb geworpen, is niet geraakt, *tauranja nauroenoe jakoe*, met de lans heeft hij mij gegooit, *nauroenoe mbatoe jakoe*, hij heeft me met steenen gegooit, *jakoe nauroenoe ratoe*, L.: mij heeft hij tegen de steenen gegooit (de steenen met mij gegooit), P. en Meerstr.: mij heeft hij met steenen gegooit.

momboenoe, iemand verwonden of dooden met de lans of iets anders; aldus heette ook de houw dien een der 4 terechtstellers toebracht aan iemand die wegens hekserij was veroordeeld (Tor. II, 106); *pomboenoe edja*, „trap-bewerper”, een speer die bij de huwelijksplechtigheid *nebolai* bij de trap in den grond werd gestoken (Tor. II, 21).

meuoenoe, gooien, een worp doen; ook gezegd v. gegooide voorwerpen, die in menigte geworpen worden, *sondo kadjoe, urojo, peloeroe meuoenoe, kono ire'i, kono iretoe*, vele stokken, bamboe-staken, kogels komen aangevlogen, de eene komt hier, de andere daar terecht; *meuoenoe² peloeroe*, de kogel springt over den grond; *mampoeoenoe*, met iets naar iets gooien, *ratoe ndapeoenoe*, er wordt met een steen naar gegooid; *mepapamboenoe*, de uitvoering van den strijd der *woerake*-geesten met de *dimalale*-geesten, waaraan de priesters deelen nemen bij het *momparrilangka*, Tor. I, 370.

uinoenoe, in *ta'i uinoenoe*, zie *ta'i*.

2. *woenoe* [Mor. id.], een boom, die ook *bono* heet; v. d. bast draait men touw.

woenoemboe, zie *noemboe*.

woenopa, PmB., een boom welks bladeren worden gebruikt.

woenta (vgl. 2. *boenta*); *oe'i woenta*, het water dat men in de holte van levende bamboes vindt.

woente (vgl. *boentegi*), blauwrood, paars, donkerkleurig, v. h. gelaat v. kleine kinderen die nog eenigszins rood zijn, v. iemd. die ziek of boos is, v. e. ontstoken kring rondom een abces, *woente, era oe'i dolo*, paars, zooals roode aardvruchten, *kadjoe woente*, zie *kadjoe*.

woentja (vgl. *oentja*, 2. *oesa*, *rintja*, 3. *ontjo* en Boeg. *oesé, woesé*); *meuoenoe*, zich ergens insteken, in begeven, ergens in of tusschen dringen, *manoe meuoenoe ri peta*, de kip geeft zich in 't nest, *meuoenoe ri jopo*, het bosch ingaan; *mampoeoenoe*, een kleedingstuk aantrekken, zich in een kleedingstuk steken, *lembangan napeoenoe*, ze trok haar baadje aan.

sumboentja meoea, mboentja ri goemboengi,

ineens ging hij binnen, roef! in het struikgewas.

ma(nga)woentja, iets ergens insteken, in-doen, *tabako nauoenoe ri urojo*, hij stopte de tabak in den bamboe, *woentja tobei ri koe-roepi*, stop de kuikens in de kippen-mand; *mampapeoenoe*, doen binnengaan, binnebrengen, *papeoenoe manoe ri bontjo*, doe de kippen in het hok gaan; *mampoeoenoe ntjaki*, binnendringen, zich ergens insteken, *mampoeoenoe ntjaki ala*, de rijstschuren binnendringen.

tepalamboentja, ergens ingeraakt, ingegleden, bv. m. d. voet in eene holte of opening.

woentjanda, zie 2. *sanda*.

woentjeo, zie 1. *seo*.

woentjese, zie *sesé*.

woentjii, zie 1. *sii*.

woentjo, zie *woendjo*.

woentjoe (vgl. 1. *woesoe*, *goentjoe*, *boentjoe*, [1. *boesoe*, en Mor. *woensoe*]); *meuoenoe*, zich ergens inschuiven, zich er indringen, *meuoenoe ntjoe ri raja ntjalimoentoe*, binnen in de sarong kruipen, *meuoenoe ntjoe ri raja goemboengi*, in het struikgewas kruipen; *meuoenoe*, tegen iemand uitvallen, met woorden of bewegingen, snauwen, afbekken, *dja meuoenoe ntjoe ri joenoe, era uaeoe moana*, hij valt maar tegen anderen uit, als een varken dat jongen heeft; *kamboentjoe² mepodjangai*, telkens uitvallend, snauwend, telkens boos wordend.

simboentjoe, in elkaar gedrongen, *kami-mboentjoe noe koro oe'i*, de samenvloeiing der rivieren.

nauoenoe ntjoe noe oe'i, waar 't water tegen-aangedrongen is; *nauoenoe ntjoe*, iets in iets anders schuiven, bv. een sluitboom in het gat waarin hij past; *teuoenoe ntjoe*, ingeschoven, ingedrongen, verschoven, uitgegleden.

woentjoea, de balken v. h. huis waarin de wandstijlen rusten en die dus ook de drem-pels vormen; w. t. *roemapa*.

woento (vgl. *boeto*, *boento* en Mor. *boento*, *woendo*); Tog. *woento kompo*, ziek in den buik.

woentoe (vgl. *oentoe* [enz.], *boentoe*, [2. *boendoe*, *woendoe*] en Tomb. *woentoe*, Jav. Mal. *boentoet*, Tag. *boentot*), stomp, afgestompt, met

stompe punt, met afgesneden of gebroken uiteinde, *tibo woentoe, be laoe oentoenja*, een mes zonder punt, *oemala woentoe*, doode kreek, *woentoe palenja*, zijn arm is afgestompt (de hand is er af), *kadjoe woentoe*, een boom zonder kruin, *podo woentoenja ndarata, uo'onja natima ntaoe*, men vond slechts zijn romp, zijn hoofd hadden anderen meegenomen, *engomoe malonde, marate woentoenja*, je neus heeft een top, 't uiteinde is lang, *dja woentoe, bare'e raintjani posokinja*, er is geen punt aan, de beteekenis is niet bekend (v. e. duister woord).

woentoe lalo, n. v. e. kruid.

woeo; mauoeo (L. onbekend), bekoeld, koel geworden, uitgedampt, de hitte uitgestraald hebbende, *poapoe ri urojo, dika sambengi, nakauroe*, kook het in bamboe, laat het een nacht staan, dat het zijne hitte uitgestraald hebbe, *masemo kaeoenja*, 't is al lang uitgedampt, *mauroe rajakoe, ka'ai ndeme marara korokoe*, mijn hart is uitgedampt (ik ben verdrietig) door de hitte der zon die op mij brandt; *mampakauroe, ma(nga)woeo*, doen uitstralen, den damp of den gloed doen afgeven; men doet dit bij heete spijzen, door een weinig vuur te houden boven of op zijde van de heete pap of brij, waardoor ze uitdampt en bekoelt; ook hitte in den mond (v. Sp. peper of and. kruiden) geneest men door een stukje vuur in de mondholte te houden; *doei ndauoeo, ndapakauoeo*, de sagopap wordt tot uitdampen gebracht; *taoe nauoeo ndeme*, iemand die door de zon is bestraald; *meuoeo*, uitstralen, gloed afgeven; *meuoeo* is ook w. t. v. *eo*, zon; *ndeuoeo*, id.

pr. t. *woeo² mpomborame*, de kruiden voor 't verdrijven v. d. regen.

woeoe [vgl. *boeoe*], nab. v. h. gebuil v. d. wind, v. e. zware stem, een dof geluid en ook v. h. brrrrr... waarmede moeders hare zuigelingen zoet houden, *woeoe kadekoe noe apoe*, woe... vlamde het vuur op; *dja woeoe² woea, ane metiro ri ngojo*, alles is griezelig, als men in den afgrond neerkijkt; *momboeoe²*, dergelijke geluiden maken, *momboeoe gantji*, de tol bromt, *momboeoe nganganja*, hij heeft een

doffe stem; *ndapomboeoea anangodi, ane toemangi*, als het kind huult doet men brrrr... voor hem; *kamboeoe-mboeoe nganganja mongajoe*, hij heeft een zware stem bij 't zingen, *kamboeoe² pemekenja*, hij heeft een hol-len hoest.

mekimboeoe, vragen om een kind met zingen (en wiegen) zoet te houden.

meromboeoe, meramboeoe, gonzen, suizen, door de lucht fluiten, *meramboeoe gantji ratoro*, de opgezette tol bromt, *a koetawoeesi gantjingkoe, naperamboeoe* (PmB.), ik zal op mijn tol blazen, dat hij gonst, *meromboeoe angga, era uaeoe peromboeoenja*, de spoken grommen, ze brommen als varkens, *meraramboeoe, meroromboeoe ngojoe*, de wind loeit. *woe'oe* (vgl. 1. *woesoe*), in zijn loop gestuit, steken blijvend, biz. in de keel steken blijvend, *woe'oe, maka montiraa, be natoentoe kalo'enja*, het blijft steken, want het zit dwars, het volgt zijn loop niet, *woe'oe koro mPoena, soka-kanja sondo, woesoemo*, de rivier de P. is verstopt, er liggen vele boomstammen in, zij is in den loop gestuit, *woe'oe, bare'e lo'oe raomo*, het blijft steken, het gaat niet verder als men 't wil inslikken, *baelakoe mangkoni ronto, uoe'oe ri ueroekonja pai korpampepate*, mijn buffel heeft een stuk foeja opgegeten, dat is hem in de keel blijven steken en daarom heb ik hem geslacht.

mantimboe'oe [Mor. *timboe'oe*], zóó binden, dat het gebondene hier en daar is ingesnoerd, bv. iets langwerpigs zóó ombinden, dat de band ettelijke malen het voorwerp in zijne breedte omsnoert, *silo pai boere ndatimbor'oe*, een fakkel en een stuk zout worden aldus gebonden, [ndatimboe'oe *papitoe*, op deze wijze zevenmaal omsnoerd], *mantimboe'oe toroe*, een hoed maken. Tor. II, 276.

Amp. *tumboe'oe* = B. *timboe'oe*; *djole koe-ngkoemi raso'o uo'onja, ratamboe'oe, djole rauontji raso'o ri poe'oenja*, mais die met de hand is afgeplukt, wordt aan het boven-eind gebonden, mais die is afgehakt, wordt aan het onder-eind gebonden.

woepoeoe, zie *poee*.

woera (Tag. *boela*, Boeool *bucela*, Pang. *Ibn*).

boera, Tir. *boero*², Soend. *boedah*, Niass. *boe-chō*, Tob. *boego*, schuim, *dja boeke mboera uojo baroe*, de palmwijnkoker is vol schuim, *dja uoera baroe paoenja*, *paoe mpojangoe*², zijn gepraat is maar palmwijn-schuim, het is dronkemanspraat; *moicoera*, schuimen, ook het spelletje: bellen blazen; uit een afgebroken stengel van *Jatropha Curcas* komt bij blazen een bel (*uoera*) te voorschijn; *mouoeramo pae*, *maboejamo waoenja*, de rijst schuimt al, want ze ziet er van boven wit uit (de rijst is rijp).

meicoera, grommen, leven maken, bv. een varken; *mampeicoerasi*, afschuimen, het schuim dat zich vormt, afscheppen, bv. v. h. water waarin de rijst kookt.

woeraa (vgl. *woeraoe*), gezegd v. oogen die niet helder meer zien.

woeraga, ook *sioeraga*, verspreid, verstrooid, *woeraga*, *sioeraga taoe*, de menschen zijn verspreid; *naoeragasi taoe*, *napokaoe da malai*, hij heeft de menschen verstrooid, heeft ze gezegd heen te gaan.

woerake (Sa'd. *boerake*, priesteres), de geesten met wier hulp de levensgeest van een zieke wordt teruggebracht; in het Str. B. de priesteres die optreedt bij animistische ceremoniën ter genezing van ziekte, misgewas of een andere landplaag; *tadoe mboerake*, priesteres, als aanvoerder der *woerake*-geesten; *moioerake*, de plechtigheden verrichten die tot genezing dienen, *moioerake tanoana*, Tor. II, 62, de plechtigheden verrichten die het leven v. e. klein kind bevestigen, *moioerake tanoana mpa*e (Tor. I, 393), de plechtigheden verrichten om de verloren levenskracht der rijst terug te brengen.

taoe ndaioerakesi, iemand voor wien de priesteres hare ceremoniën verricht; *mampekioerakesi rongonja*, eene priesteres verzoeken hare plechtigheden te verrichten voor zijne vrouw. Zie Register Tor.-i. v. *woerake*.

pakaioerake ¹⁾, and. naam voor de plechtigheid *mompililangka*, zie 1. *langka*.

[1] Vorm en beteekenis van dit woord wijzen op vreemde herkomst; de vorm, omdat *pakaioerake*

woeranggo (ook *boeranggo*), niet sterk van gezicht, gezegd v. lichtkleurige oogen, die men voor zwak van gezicht houdt, *woeranggo malino*, gezegd van katten en slangen, die in duisternis goed kunnen zien, *pola woeranggo matanja*, *ndjo'oe mabonggosi manoe*, pythons hebben goede nacht-oogen, ze gaan loeren op kippen.

woerantja; *teioerantja*, geopend, v. d. bloesems v. gewassen, *tamboelao ane teioerantja uoeanja*, *eira roempoe² nggoa*, als de bloesems der t. opengaan, zien ze er uit als haren v. d. mais.

woeraoe (vgl. *uoero*, *raioe*, [*woeraa*]) en *woeraoesa*, *mboeraoesa*, niet helder, onduidelijk ziende, v. d. oogen, *maioeraoe matanja*, zijne oogen zijn dof.

woeraso, w. t. v. *boti*, aap; ook *raso*.

woere (vgl. *boere*, *woerere*); *kaucoere²*, stuivend, zich in fijne deeltjes verspreidend, *tana dja kaucoere²*, *bemo mokenta*, de grond valt in stof uit elkaar, hij hangt niet meer samen.

woerengge, zie *rengge*.

woerente (vgl. *rente*, *tarente*, *tente*); *maioerentesaka*, uitschudden, uitkloppen, *rajopo ndaioerentesaka*, *nakajali ntana pai oer*, de groente wordt uitgeschud, opdat de modder en het water er uit ga, *lembanja naucoerentesaka lai djoia pai nakakengeroe*, ze heeft haar baadje over den vloer uitgeslagen en daarom zit er sirih-apog aan, *anoe mombadjo*e *da napaucoerentesaka so'onia*, de rijststampers moeten hare rijstbossen uitschudden.

woerere, zie 2. *rere*.

woereso, gruis, stof, fijn verdeeld overblijfsel v. iets.

woeri (vgl. *woegi*, 1. *boegisi*, 2. *boeri*, en] Ton-

geen deelwoordsvorm of nomen verbale van een w.w. is, wat men hier toch zou verwachten; de beteekenis, omdat *paka-* berwaarslijkt anders kan zijn dan een causatief prefix (de afleiding Tor. I, 365 is niet aan-nemelijk) en het woord dus moet beteekenen „tot *woerake* maken”, terwijl de tegenwoordige bet. van *woerake* in het B. niet meer „priesteres” is maar „luchtgeest”. Wrsch. is het woord uit het Mor. over-genomen, zie de noot bij *ojo*; volgens Tor. I, 365 is het speciaal bij de Oostelijk wonende B. sprekers in gebruik.]

tmb. *woering*, Tag. *Bia*. Pamp. *Mag. oeling*, Bag. *oering*, Ibn. *oeging*, Pang. *oring*), houts-kool, *kaucoeri*, zwart v. d. houtschool, *uoeri ngkidji*, pikzwart; *maucoeri*, zwart, *da ri ma-uoeri²*, naar het zwarte toe, naar zwart overhellend; *kaucoeri*, zwaarheid.

mampoucoeri, tot houtschool gebruiken, van iets houtschool maken, *ajo madago rapoucoeri*, *ajo-hout* is goed om er houtschool van te maken; *maucoerisi*, *mampakaucoeri*, zwarten, zwart maken, met houtschool of ander zwartsel bewerken; *ane modjondjo-awa*, *moucoero me-na'oe u'e'a*, *natoendani nioeama da maucoerisi polangkenja*, als men 's nachts bij het lijk-bewaken heeft gezongen en 't is ochtend, en de meisjes gaan de trap af, dan wachten de mannen haar op om haar de enkels zwart te maken; *maucoerisi pela*, gebeten wonden be-strooien met asch v. e. verbrand regenmatje, opdat de wond droog blijve en niet ettere; *meucoerisi*, zwart maken (intr.); *mombemcoerisi*, elkaar zwart maken, *toeama meucoerisi rioe-nja*, *u'e'a mesawa*, *mombemcoerisi ntano*, de mannen beginnen met zwart maken, de meis-jes doen het terug, ze maken elkaar aldoor zwart.

Amp. *uoeri*, houtschool, zwart, nacht, *uoeri ngkoera riika oeka*, van roet v. d. kookpot wordt tandzwartsel gemaakt, *ri mboeri*, bij nacht, *ia uoeri*, des avonds, *samboeri*, *togo-mboeri*, één nacht, drie nachten lang.

woerii, zie *rii*.

woeringi, zie *woringi*.

woeriri (vgl. Tontmb. *woerir*, boor), zoetwater-schelpdier, srt. alikruik, v. d. schelp waarvan men kalk voor de sirih maakt, *woeriri bega*, een groote soort, leeft in zeewater, meestal in zoute kreken. Tor. II, 207.

majoa mpoicoeriri, zoo recht als een ali-kruik (die met haar puntige, getrokken schelp op een boor lijkt), spottend voor iets wat krom loopt; *meucoeriri*, alikruiken zoeken; *mampeucoeririka rongokoe*, alikruiken zoeken voor mijne vrouw; w. t. *tolioeoe* „ronde”. *woerisi*, blaasjes, belletjes, die uit het water opstijgen of op de huid komen, bij uitslag of eczeem, *uoerisi ndangi²*, blaasjes, bellen,

die op het water komen, van lucht die uit den bodem opstijgt; *meucoerisi pelakoe*, *ma-ngkomi kauoe*, mijne huid krijgt uitslag van 't eten van varkensvleesch.

woero (vgl. *uoeraoe*, 1. *boero*, [*uoeroro*], Tontmb. *uoerou*, Sang. *boero* „albino”), halflicht, schemerig, *uoeromo oedja*, de regen klaart op, *oedja se'i measa*, *u'e'a be da woero*, deze regen is onheilspellend, 't is alsof hij niet zal op-houden, *taoe woero*, *meucoto² ndjongi aoe ma-boeja² da ri maua²*, een albino, wiens lichaam is als de stam v. d. *djongi*-boom, die min of meer wit is, maar naar het roode overhellend; *moucoero*, vroeg in den morgen, *moucoero²*, heel vroeg in den morgen, *raneo moucoero*, morgen vroeg; *sampoucoero*, een geheel ochtend, *roeamoucoero*, twee ochtenden; *sampoucoero²*, iederen ochtend.

kaucoero „schemerigheid”, benaming v. h. loon dat gegeven werd aan degenen die voor het doodenfeest de maskers (*pemia*) sneden, opdat zij niet blind zouden worden (Tor. II, 133).

maucoeroki, iets in den vroegen morgen ver-richten, *koecoeroki melindja*, ik ben in den vroegen morgen op reis gegaan; *mampouco-roka*, een heelen morgen aan iets besteden.

komboero, blinddoek, *mangkomboero*, blind-doeken, *ane maila baela ndakomboero ma-tanja*, *boi molontjo*, als een buffel wild is, wor-den zijne oogen geblinddoekt, opdat hij niet wegloope, *reme pai nakabare'e meindo*, *nako-mboero limoe*, dat de zon niet fel schijnt is, omdat zij door de wolken wordt verhuld, *na-komboero lionja*, hij heeft zijn gezicht verhuld, *ndakomboeromo mbajaa*, overal omgeven, om-ring met slingerplanten.

Amp. *uoero matangkoe*, mijne oogen zijn half blind, duister, schemerig, *ia woero*, des morgens, *nile woero*, morgen vroeg.

woeroe (Mor. *uoero*), gezegd van de blazingen waarmee een Tor. geneeskundige een zieke beblaast (*soepa*) of met gekauwde medicijn bespuwt, *saucoeroe*, *roeucoeroe*, *pitoeucoeroe na-soepa nto popasoea taoe madjo'e'a*, één keer, twee keer, zeven keer heeft de medicijnblazer den zieke beblazen; *mboeroe*, gezegd v. h.

flakkeren v. e. laagbrandende fakkel, *mboeroe njiri silo*, de fakkel brandt dan laag, dan hoog; *kamboeroe*², flakkerend, vlammend, ook gezegd van iemand die in prikkelbare stemming verkeert en over alles herrie maakt, *kamboeroe² silo nairoei² ngojoe*, de fakkel flikkert, daar de wind er tegen waait, *kamboeroe² mādja'a rajanja*, hij is prikkelbaar, ontstemd; *kaweroe²*, id., *dja kakaweroe² njamo paoenja*, *dja papepesoeparikanjamo*, 't is maar dat zijne woorden er maar uitgeblazen worden, dat hij er maar mee doet als met gekauwde kruiden; *sampinamboeroe*, vlug zijne daden verrichtend, *sampinamboeroe pojoko ntonji*, fluks vloog de vogel op, *sampinamboeroe pangkoninja*, hij eet in een oogeblik.

balamboeroe, iemand die in prikkelbare stemming verkeert, om alles uitvaart of scheldt; hieruit is een gr. w. *lamboeroe* gemaakt, wrv. *molamboeroe*, dadelijk ontstemd, prikkelbaar zijn, *molamboeroe rajanja*, *mampolamboeroe kationanja*, ze is ontstemd, door hare zwangerschap is ze prikkelbaar; *noendjaa noepolamboeroeka jakoe*? waarom zijt ge zoo ontstemd tegen me?

simboeroe (Mal. *tjémboeroe*), Ond., prikkelbaar, spoedig ontstemd, vooral v. zwangere vrouwen gezegd; *mantjimboeroeki joenoe*, anderen plotseling ruw of hard bejegenen, leed aandoen of beleedigen, zoowel van menschen als van dieren gezegd.

mauroeroenaka, uitspuwen, *mauroeroenaka oeloenja*, hij spooog zijn speeksel uit.

[*koera mpomposiroeroe*, zie 1. *souroe*.]

woeroeroe, Amp. = B. *aroeroe*, een boschboom.

woeroko ([vgl. *goerogo*(ti) en] Boeool *boeloko* „hals”, Leb. *doko*, Sa'd. Laj. *baroko*, Da'a-t. *doeroko*), keel, kraag v. e. baadje, *ri raja mboeroko*, in de keel, *mauroejoe woerokonja*, hij is harig in de keel (zijne keel jeukt), hij is snoeperig; *karuba ndaeroerokoni*, een jakje met breeden kraag.

woerongko, zie *rongko*.

woeroro (vgl. *uero* [en *boelaroe*, enz.]), niet helder, dof, nevelig, *woeroro matanja*, zijne oogen zijn dof.

woeroto (Tontmb. *woerotok* „vloot”), hetz. als

boeroto, *koeroto*, art. muskiet.

woesao, zie *sao*.

woesi (vgl. *mboesi*, 1. *oesi*), uitdr. v. e. plotselinge beweging van uitschieten, te voorschijn komen en derg., *woesi oē mebete*, ineens kwam het water op, *nakita asoe wando*, *woesi ri laboe*, hij zag een dollen hond en greep terstond naar zijn hakmes; *sawoesi*, *wiwoesi*, id., *woesi napoana onganja*, *kasawoesinja napoana*, *bangkemo*, ineens bracht ze haar kind ter wereld, nadat ze het ineens ter wereld had gebracht, werd het groot.

kawoesi² manoe ri ala, *membolo²*, ineens vlogen de kippen uit de rijtschuur, door de openingen in den wand, *kawoesi² mo tojoe ngkosa*, *kampae² ri oē*, ineens schiet de kuit van de baars er uit en verspreidt zich door 't water, *kawoesi² oē baroe*, *mesoewoe sangkani*, ineens loopt de palmwijn er uit, hij komt er tegelijk uit, *kawoesi² mo inosanja ri le'nja*, *bemo sauci ri nganganja*, ineens dringt zijn adem zich naar den hals en komt niet meer in zijn mond.

woeso (vgl. *goesa*, *oeso*), grb. porren, peuteren; *momboeso*, zaadvloed opwekken, door den penis te prikkelen; *mauroesoka*, *mampowoesoka*, *mampomboesoka*, door allerlei bewegingen en woorden tarten, uitdagen, prikkelen, sarren, *mampowoesoka joenoe*, anderen plagen, voor den gek houden, tarten, *palai retoe*, *ne'e ma'i noewoesoka jakoe*, maak dat je weg komt, kom me niet tergen, *bara noepomboesoka jakoe jaoe*? wil je me soms uittarten? *ne'e noepowoesoka jakoe*, *ane da noeporongo jakoe*, *madago*, houd me niet voor den mal, als je me trouwen wilt vind ik 't goed, *mampowoesoka njara*, *nakalo'e*, een paard africhten, aan allerlei bewegingen wennen, opdat het handelbaar worde.

montimboesoki, het elkaar lastig maken, elkaar in den weg zitten, bv. door dicht op elkaar te dringen; *megolomboeso*, voor den mal houden, zijn spel drijven, *mag.*, id. tr., *dja nagolomboeso*, *natangoni*, hij heeft hem maar om den tuin geleid, voor den mal gehouden.

kamboeso, Ond. = *kambero*, vuurwaasier.

1. **woesoe** ([vgl. 1. *boesoe*, *woentjoe*, *woe'oe*, enz. en] Jav. id., Mal. Tob. *boesoer*, Tag. Bis. Bik. Bag. *boesoeg*, Ibn. *boetoeg*, Mak. *bisoro'*, Boeg. *oeso'*), opgepropt, opgestuwd door verstopping, *woesoe joikoe*, mijn pis zit opgestuwd (ik moet noodig pissen), *woesoe gelekoe*, ik kan mijn lachen nauwelijks inhouden, *woesoe loekoe maenga waoe ntaoe mate*, ik moet braken bij 't ruiken van lijkstank, *woesoe otoekoe*, ik houd met moeite een wind binnen, *woesoe oē matakoe*, *da lo'oe pai dja koeta'amaka*, de tranen willen me uit de oogen springen, ze zouden er uitkomen, doch ik houd ze maar tegen, *woesoe koro nTongko*, *kasondo ntaoe mate*, de rivier T. was verstoppt van de vele lijken.

mamboesoe koro oē, de rivier is verstoppt; *ma(nga)woesoe*, verstoppen, afdammen, *oē ndawoesoe*, afgedamd water; de dam wordt dan ook *woesoenja* genoemd; *simboemboesoe*, *simboemboesoe*, op elkaar gepropt, v. e. dichte menschenmenigte; *kasimboesoenja*, hun op elkaar gepropt zijn.

teparawoesoe, op elkaar gepropt, gedrongen.

2. **woesoe**, soort v. wormen, die men haalt uit hout dat in 't water ligt; men bindt ze aan een hoofdhaar en vischt er aldus mee op *anasa*-vischjes. In L. heeten deze wormen *moewoe*.

3. **woesoe**, Amp., vuil, stof, overblijfsel v. iets, *woesoe ntabako*, *woesoe gamberi*, overblijfsel, afval v. tabak, gambir, *borosi ntja woesoe sii ree*, *gaa!* wat ligt hier veel vuil, vriendin! *to ri woesoe*, w. t. v. *wonti*, aap, volg. somm. benaming v. alleen loopende apen, oude mannetjes, die uit den troep zijn gejaagd en kwaadaardig zijn.

woeso'i (vgl. *wasa* en Nap. *bahoi*, wasschen, Boengk. *baho*, water, Mal. *basoeh*, Nias. *baso*), in P. ook *waso'i*; *meiwoeso'i*, zich wasschen, de handen wasschen; *mauroeso'i*, iets wasschen, *mauroeso'i tabo*, de vaten wasschen, *mauroeso'i witi*, de voeten wasschen; *momboeso'i salira*, het wiedmes reinigen, 't geen-mee doet na het wiedes; het vuil wordt er dan afgewreven met *bomba*-bladeren en deze gooit men in de rivier, met den uitroep: *ero da meloeloemo ri ira bomba*, *da nakaandoe ri tasi*,

het onkruid moge met de *bomba*-bladeren meegaan, opdat het afdrijve naar zee; men hoopt daardoor 't volgend jaar weinig onkruid te zullen hebben.

woeta (Tontmb. *woeta* „vol”), overschot van eten, waarvan een ander reeds heeft gegeten, rest, kliek v. eten, *woeta nggaroe*, een kliekje v. d. kat, *woeta mpoeinja ndawika watoea*, de klieken hunner heeren geeft men aan de slaven; *moewoeta*, klieken overlaten, het voorgezette niet opeten, *ane moewoeta taoe ketanngga*, *bar'e nakoni ntaoe*, als een melaatsche een kliek overlaat, dan eten anderen die niet op; *mampaporwoeta*, resten van iets overlaten, klieken maken, *kina'amoe da noekoni poera²*, *ne'e noepaporwoeta*, eet je rijst allemaal op, laat er geen klieken van over.

mauroeta² sampoe'oe [m]pidinja, zijn heele [onder]wang zit vol gemorst eten, vuil of snot. *malawoeta*, *malalawoeta*, besmeerd, besmeurd, vuil.

Amp. [*woeta*, vod, prul, lap, afgescheurd stukje (MS.)]; *woeta noe gamberi*, stukjes, brokjes gambir.

woete (vgl. *boete*); *teuroete*, *teuroetesaka*, verstrooid, verspreid; *mauroetesaka*, verstrooien, verspreiden, *wa'a rengkonja dja nauroetesaka*, al zijn goed heeft hij maar hier en daar neergegoid; *maoe samboete*, *bar'e koerata*, zelfs geen stukje, geen brokje, niets er van heb ik gevonden.

woeteke, zie 1. *teke*.

1. **woeti** (vgl. Mor. *boetio*), grap, scherts, jokkernij, iets dat niet in ernst is bedoeld, *woetinja*, dat meent hij niet, dat is maar een grap van hem, *taoe sondo woetinja*, iemand die veel gekheid maakt; *mauroeti*, schertsen, gekheid maken, niet in ernst spreken, *mauroeti siko*, je schertst, je meent het niet, *madago mauroeti*, *dja ne'e melioe*, men mag wel schertsen, maar 't moet niet te ver gaan, *mauroeti mangkoni*, net doen alsof men eet.

meuroetisaka ri joenoe, grappen vertellen, in scherts spreken met anderen; *mauroetisaka*, gekheid maken van iets, iemand voor den mal houden, *mauroetisaka polaolitanja*, gekheid maken van 't geen men vertelt, iets schertsen

derwijze vertellen, *ne'e noewoetisaka jakoe*, maak geen gekheid met me; *mampouetika*, id., *ne'e ndapouetika* ka maniamoe, vertel vooral geen gekheid aan je schoonouders.

*kamboeti*², *kawoeti*², aldoor gekheid maken-de, niet in ernst sprekende; *bautoeti*, gekheid-maker, voor-den-mal-bouder, jokker.

Amp. *koewoetisi*, ik ontken het.

2. woeti, Amp. = B. *boetiti*.

woetili (vgl. *boetiti*); *meuwoetili*, opgezet, v.d. buik, syn. m. *meuwoenene*; *meuwoetili komponja*, *sondo gaga oë nainoe*, zijn buik is opgezwollen, hij heeft te veel water gedronken.

woetoe (Bim. *wonto*); *ma(nga)woetoe*, uittrekken, *nautoetoe penainja*, hij trok zijn zwaard, *baola dja nautoetoe ri pale ntaoe mano'o*, den buffel ontrukte hij aan dengene die hem voorttrok, *roei koewoetoe ri witikoe*, den doorn heb ik uit mijn voet getrokken, *mautoetoe laoe*, iemand ontbieden, *taoe da ndaewengko*, *nda-woetoe rioenja*, de menschen wier dorp men wilde belegeren, liet men er eerst uit halen (om hen te sparen); *ndapepali parwoetoe*, men zoekt hoe men 't er uit zal trekken; *woejoe manoe nautoetoesi*, de veeren der kip trok hij uit; *mamboetoe*, 't zwaard trekken, van leer trekken; *meuwoetoe*, zich terugtrekken, zich onttrekken; *pamboetoe mami da mombetoto*, *koekita sa'e meuwoetoe*, *kobelaanja be tepamboetoe kami*, toen we 't zwaard trokken om te vechten, zag ik dat sommigen zich terugtrokken, zoodat we niet tot trekken zijn gekomen.

mautoetoe, uitgetrokken, *bemo ndawali* (m) *paoe*, *maka mauwoetoemo mporoei*, (de zaak) wordt niet meer besproken, want ze is uitgetrokken als een doorn (op de beslissing wordt niet meer teruggekomen); *teuwoetoe*, komen uitgetrokken te worden, *teuwoetoe nononja pai nakatelongkobaka*, een der palen is komen uitgetrokken te worden, daarom is het (huis) wankel geworden.

*kamboetoe*² *uelakoe*, *maka laoe nana ri oenen/u*, mijne wond steekt, klopt, want er is etter binnen in; *mboetoe*, gezegd v. e. plotselingen schok of een knal, *koekogamaka mano'o*, *mboetoe marapa*, *terompo jakoe*, ik spande mij

in om het voort te trekken, knap! brak het touw en ik viel op den grond, *mboetoe pana-goentoe*, paf! ging het geweer af.

Amp. *woetoe badoemoe*, *rapangkomo soesoe*, trek je baadje uit, dat je borsten kunnen betast worden.

woetoengi, n. v. e. boom; met den bast v. d. top wrijft men zich in tegen gewrichtsrheumatiek.

woetoeoe, zie 1. *toeoe*.

woetokoe, zie *tokoe*.

woetongo (wrsch. uit *toewanga*, vgl. 1. *toewa* en Nap. *toebanga*, rug), rug, *kadjoe mboetongo*, ruggegraat.

1. *woewoe* (Mal. *boeboe*, Austron.), fuik, v. rotan gevlochten, een veel gebruikt vischtuig (Tor. II, 332, 371—373); een vierkant, v. rotan gevlochten mandje, op 4 pooten, vooral bij de To Lage gebruikt door de vrouwen, tot het vervoeren v. lichte lasten (Tor. II, 189, 270); *woewoe laka*, een grof gevlochten fuik voor 't vangen van gaboës-visch, *woewoe poti*, een fuik met een valklep, *woewoe oera*, fuik voor garnalen, de beide laatste soorten zijn zeer fijn en dicht gevlochten, *woewoe laka be ndaopa*, *woewoe poti ndaopaka vajaa nta'i manoe*, *woewoe oera ndaopaka ondo*, de gaboës-fuik wordt niet van aas voorzien, in de slag-fuik doet men kippeningewand als aas, in de garnalen-fuik een stukje *ondo*-knol; *woewoe mponpo*, zie *pompo*.

manta'a woewoe, eene fuik stellen, *malili woewoe*, rondgaan om de fuiken na te zien.

2. *woewoe* (vgl. *boeboe*, [1. *woeboe*, 1. *sawoe*, enz. en Mor. *woewoe*, *oewoe*]); *mauwoewoe*, *teuwoewoe*, verstrooid, verspreid, van zijn plaats geraakt, *teuwoewoe ta'inja*, *maoë*, *pai naka'ai ngkadoe-soenja*, haar poep verspreidt zich, hij is dun en daardoor is zij erg mager, *teuwoewoe ajapa*, de katoenen goederen zijn van hunne plaats geraakt, *teuwoewoe topi*, de sarong is afgegleden, niet op hare plaats gebleven, *ma-woewoe pae*, *telontoebaka so'onja*, de rijst is verstrooid, het bindsel (v. d. bos) is losgegaan, *mauwoewoe kajoro*, (de strengen waaruit) het touw is (ingeengedraaid zijn) losgeraakt, uit elkaar gegaan; *kateuwoewoe mbalena*, of

kortweg *woewoe mbalena* „boete voor het uit elkaar halen van het verbodsteeken”, boete v. e. buffel die voor een meisje moet worden betaald, als zij het met een ander houdt, terwijl zij officieel verloofd is, *maka ue'a nda-djomo pai najalisi djomo*, *ndaualena pai napakateuwoewoe ualena*, want het meisje was v. e. verbodsteeken voorzien, maar ze heeft dat teeken weggenomen, ze was voor anderen niet meer toegankelijk, maar ze heeft de afsluiting uit elkaar gehaald.

sawoewoe, ineens zich uitstortende, zich verspreidende, *sawoewoe ta'inja*, ineens kwam de poep er bij hem uit; *simboewoe*, bijeengekomen (als bijeengestort), *simboewoe taoe ri posoesa*, de menschen zijn bijeengekomen op het feest, *simboewoe taoe ma'i mampeole*, gezamenlijk kwamen de menschen er naar kijken.

woewoenja, wdl. „wat er uit komt vallen, wat zich verstrooit, verspreidt”, uitdr. voor „al wie, al wat, de heele troep, allen”; 't woord is min of meer nadrukkelijk en staat dus niet achteraan, *woewoenja anoe mongkambi bare'e mangkoni baola mate*, allen die buffels hoeden moeten geen vleesch v. gestorven buffels eten, *woewoenja anoe napatani, timamo*, alles wat hij afzonderlijk heeft gelegd, neem dat mee, *woewoenja anoe nainjani napetoemboemo*, al wat hij weet heeft hij al verteld, *woewoenja To Mori paka ewase'e*, alle Moriërs zijn allemaal zoo.

meuwoewoesi, losser worden, uit elkaar gaan, v. dingen die nauw of strak aan elkaar zaten, *meuwoewoesi doata*, de slang ontspant zich, maakt hare omkranseling los, *meuwoewoesi rengkonja*, de onderdeelen laten onderling los, raken 't verband met elkaar kwijt.

ma(nga)woewoe(s), uiteenhalen, uitrafelen, uittrekken (v. weefsel, knoopwerk en derg.), uitstrooien, verspreiden, *oli mporongo nauwoewoesi mbe'a ri salemboenja*, *maka si'a anoe masala pai naka bare'emo napodjo noe langkainja*, den bruidschat heeft de vrouw uit de slip harer sarong gestrooid (ze moet den bruidschat terugbetalen), want zij is de schuldig, zoodat haar man niet meer van haar wil

weten; *mauwoewoe* [of *mauwoewoe*] *sala*, dez. plechtigheid als *maandoe sala*, zie *andoe*; *ma-woewoeri*, uitstrooien, uitstorten, biz. v. rijst in den pot met kokend water, om ze te koken, *moleke koeranja*, *nauwoewoerimo mbea*, het water in haren pot kookte en toen stortte zij er rijst in, *nepa*, *da koemowoewoeri*, wacht, ik moet rijst in 't kokende water storten, *ana pio ndauwoewoeri mbea* (*ndaewoewoerika uea*), voor de kuikentjes wordt rijst uitgestrooid; *woewoeri*, strooisel, poeder, meel.

*kauwoewoe*², steeds maar zich verspreidende, zich verstrooiende, *dja kauwoewoe uea ri rombe*, de rijst stort aldoor maar uit den zak, *kauwoewoe pojoko lelari ri silo*, als uitgestort (in groote menigte) vliegen de insecten om de fakkels.

pomboewoeri, een plant welke bladeren en stengels als toovermiddel vermengd worden met de zaaiijst.

mauwoewoenaka, uitstrooien, *dai ndauwoewoenakaka boere*, er wordt zout uitgestrooid over het gedroogde vleesch, *uaro ngkoewoenja nauwoewoenakaka awoe*, op hare slaapsarong strooide zij asch, *woewoenakaka manoe uea*, strooi rijst uit voor de kippen.

mokuwoewoe, gezegd v. onnsamenhangenden grond, die bij droogte dadelijk uiteenvalt, v. poep, ineens er uitspuitende en zich verspreidende.

3. *woewoe* (vgl. 1. *woemboe*), Amp., schedel, Tog., kruin van het hoofd.

woewoea (P. *woewoea*; vgl. 3. *woewoe*), de fontanel in 't hoofd v. e. kind; het spoedig dichtgaan daarvan wordt voor ongunstig gehouden. *woge*; *kawoge-woe*, luid klinkend, ver te hooren, leven makend, lawaaiig.

wogo (vgl. 1. *sogo* en Tom. t. *ogo* „water”); *mo-woe*, spelen met water; *mombewogoi*, elkaar met water gooien, door plonzende bewegingen te maken.

woja (Nap. *wola*, jong, van plantenspruiten); *ma(nga)woja*, iemand of iets aantasten, v. d. gloed v. zon of vuur, *taoe nauwoja ndeme napomajangoe*, iemand die door den zonnegloed is aangetast, wordt er duizelig van, *nauwoja apoe ira ngkadjo ri soembi*, *apoe ntaoe mo-*

noendjoe mangawoja, de bladeren der boomen buiten de heining zijn door het vuur verschroeid, het vuur van degenen die 't hout op den akker hebben afgebrand heeft ze geschroeid, *nawoja oemboe ranoe*, *da ntenggei*, als later de wiegelat je beïnvloedt, dan zult ge verschrompelen (*raego*-strofe, door de vrouwen gezongen: als later de lat waaraan de wieg hangt op en neer gaat, dus als ge later kinderen krijgt, dan zult ge mager worden, want de man wordt mager als zijne vrouw zwanger is).

mombojanaka, zich herstellen, weer anders (beter) worden na eene ziekte of na letsel bekomen te hebben, *taoe ketoeki mombojanakamo moeni*, de lijder aan framboesia herstelt zich weer, *soengkemo topi makoeni*, *napombojanaka moeni* (twee versregels, raadsel op de lansat-vrucht, die men openknijpt, waardoor de inhoud er zóó uit kan komen, dat de schil zich weer sluit), licht de gele sarong op en laat ze weer in den vroegeren toestand terugkomen.

wojasi, Amp. = B. *icolasi* (een boom).

wojo (vgl. 1. *baló*), alg. benaming voor bamboe; soorten: *wojo urojo* (of *tobalo*), *Bambusa longinodis* [zie 1. *baló*], *u. kodjo*, *Gigantochloa heterostachya*, Cl. 1624, *u. uratoe*, zeer harde soort, *u. makoeni*, gele soort, *u. pajoe*, kruipende soort, *u. masapi*, soort v. middelmatige grootte (kleiner dan *abokri*), *u. lora*, gekleurde bamboe, komt weinig voor, werd aangeplant voor godsdienstig gebruik, eene dunne soort *u. kodjo*, met geteekende schil; *u. lamba* of *u. mangaja*, bamboe die nog niet droog is en nog lucht van zich geeft; *u. toemba*, jonge bamboe, bamboespruiten, die wel als groente worden gebruikt (Measa, 76, 68); zie Tor. II, 153, 176, 185, 186, 330, 331; *wojo mponomoe*, de bamboe waarin men water haalt; *wojo baroe* of *u. mpantjari*, de bamboe waarin men palmwijn haalt; *wojo santaroe*, *sampoe-oe*, *sandampoe*, één stoel bamboe; *wojo sajae*, bamboe v. één geleiding.

meurojo, op bamboe uitgaan, bamboe gaan halen; *mamperojoka*, bamboe halen voor; *na-wali-wojo baroe*, hij schonk zijn palmwijn over

in een anderen bamboe (kleiner, grooter, nieuwer dan de eerste), *ueanja nauwali-wojo ri rombe da wo'oe*, zijne rijst stortte hij over in een nieuwen zak.

dja wojo timpoenja, hare kuitzen zijn stake-rig, zonder rondheid.

1. *wojoe* (vgl. *gojoe*, 1. *bajoe*, [*boloe*] en Mor. *uoloe*); *tewojoe*, doorgebogen, doorgezakt, *tewojoe tananda ala*, de onderbalken der rijstschuur buigen door, *tewojoe talikoe njara*, de rug v. h. paard is ingezakt, ingevallen; *pewojoe* of *uwojoe*, de buiging, de draai, de bijzondere lijn die iets vertoont, *wojoe mpolinga*, *katerwojoe mpolinga*, zangwijs, *wojoe mponpaenja*, de eigenaardige stembuiging bij zijn spreken, *wojoe mporoerake*, de zangwijze der priesterlitanie, *wojoe ntoembole karamanja*, *bandjama*, ze heeft vingers die doorbuigen in den rug, ze zit overal aan; *meurojoe*, zich buigen, *masae pewojoenja*, langen tijd stond hij in achterovergebogen houding, *meurojoe ntoembole*, achterover doorbuigen; *paoe ndapewojoe*, iets dat nog eens wordt oververteld.

mombojoe, doorzakken, doorbuigen, *mombojoe laboe ndapaloe*, het ijzer trekt krom, buigt door terwijl het gesmeed wordt, *mombojoe sikoe i kede*, *madja'a rajanja*, het ventje houdt den arm gebogen, hij is boos; *memojoe*, zich achteroverbuigen, om het lichaam uit te rekken, bv. als men koortsig of lusteloos is, *memojoe dopi*, de plank trekt krom.

surojoe, doorgebogen, zooals iets dat in 't midden te zwaar is en aan de uiteinden onvoldoende gesteund, *oemboe noe ananggodi surojoe*, de lat waaraan de wieg van 't kind hangt is doorgebogen; *tebombojoe*, met ingezakt midden, met ingebogen rug, *tebombojoe ntepokepe*, met ingebogen rug op den buik liggen.

Amp. *momajoe* = B. *memojoe*.

2. *wojoe*; Amp. *ratambojoeka* = B. *raroentjoe-paka*, neergebondsd, gestooten, geploft worden. *woka* (grondbet. „hangen”), huisje voor de geesten: een vloertje met 4 hangende paaltjes er onder en een stukje foeja als dak, oorspr. de verzamelplaats van alies waarin men zich ziekte en onheil belichaamd dacht; Tor. I,

278, 279, 369, 392, Measa, 74, 240, 76, 29; *memboka*, zulk een huisje maken en ophangen onder den nokbalk van het huis; *kamboka*², zich heen en weer bewegen, met kleine slingeren of bewegingen, *kamboka² engonja*, zijn neus gaat op en neer, *kamboka² oee*, *daa*, het water gulpt naar buiten, het bloed gult uit.

timboka, een groote lap foeja, waarvan de einden nog niet aan elkaar zijn geklopt, zoodat ze nog neerhangen; *torowoka*, slap neerhangend, zooals een ruim kleedingstuk, *torowokamo salananja*, *lombo*, zijn broek hangt af, is wijd.

woke [vgl. *weke*]; *meuroke*, opzwellen, uitzetten, uiddijen, *meuroke uea ane ndapoapoe*, de rijst zet uit, als ze gekookt wordt, *meuroke lionja*, zijn gezicht is opgezwollen; *peuroke*, zwellen, gezwollenheid; *tepeuroke*, tot zwellen gekomen, *tepeuroke koeranja*, zijn rijstpot is tot zwellen gekomen (hij heeft overvloedig rijst gekookt).

mampapeuroke, doen zwellen, tot zwellen brengen.

simpuroke, een kruid, dat om zijn naam tot toovermiddel bij den rijstooft dient; Tor. II, 271, 283; met het hout wordt de nieuwe rijst omgeroerd.

1. *woko*; *mauroko*, vooruitstekend, v. d. buik; bij 't oogsten syn. met *mabosoe*, verzadigd; *maurokomo komponja*, *mabosoemo*, zijn buik steekt vooruit, hij is verzadigd; *meuroko*, een steek toebrengen, door vooruit te schieten, *meuroko njopoe*, de *njopoe*-visschen steken, terwijl ze vooruitschieten.

2. *woko*; *taoe samboko*, een echtpaar, *taoe patamboko*, vier echtparen; *boroe ndauroko*, een regenmatje dat uit twee lagen bestaat, dubbel gemaakt is.

wokoe, huisjesslak; wordt niet gegeten.

wola; *marcola*, niet in orde, onwel, koortsig, *ananggodi marcola koronja*, het kind is heet, heeft hooge lichaamswarmte, *marcola nauoe mami*, uitdr. v. „de varkens zijn op onzen akker geweest”, wdl. onze akker is heet, staat onder betoovering; *mampakawola*, heet maken, ongeluk berokkenen aan.

mampowola'ika soeai poi inii, komkommer-pitten en zaaijst door elkaar in dezelfde pootgaten storten, *soeai*, *balongka*, *katedo*, *djole kodjo nauola'ika inii*, gemengd met pitten v. komkommer, watermeloen, pompoen en Inl. mais heeft hij de zaaijst gepoot.

meurola'i (Mor. *mourolahi*, warm water maken), zich met warm water baden, zich warmte verschaffen, *taoe moana meurola'i da nakaoe njoesoenja*, eene kraamvrouw baadt zich met warm water, om zog te krijgen.

mauroola (Mor. *uolaha*, warm water), croquant gebakken, knappend, v. iets dat hard gebakken is, *mauroola balolaia*, *ane rasole pai rapombadjoe*, de sesam-korrels zijn croquant, als ze gebakken en gestampt worden.

uola, PmB. w. t. voor *vauoe*, varken.

Amp. *rauola*, tot pap gekookt worden, *winola*, pap.

wólasi (Par. *ouolasi*, Minah. t. *auélas*), een boom met geel hout, dat veerkrachtig is, zoodat men er gaarne kloplanken voor boom-schors (*totoea*) van vervaardigt; *Semecarpus heterophylla*, Cl. 3105.

wole (vgl. *uoli*, [enz., 1. *bole*, *mbale* en Mor. *mbole*]); *mbole*, aanduid. v. iets dat plotseling neerzakt, *mbole mojoekoe pamaua*, ineens zakte de groote buffelstier op zijn buik neer; *mombole*, *mombombole*, *mombole²*, op den rug liggen, *pombolemo ri uawo mbata se'i*, ga liggen op je rug op dezen liggenden boomstam, *mombole ara*, maar stil op zijn rug blijven liggen, onveranderlijk op den rug blijven liggen, *mombole dada*, achteroverhellen, bij staan of loopen, zoodat men de borst vooruitsteekt; *membole²*, telkens achteroverwippen, alsof men op den rug wil gaan liggen; *mampapombole*, op den rug leggen, *napapombole mata mpenai*, hij legde het zwaard neder op den rug (met de snede nr. boven); *tepombole*, op den rug komen te liggen, op den rug gekeerd; *kambole²*, aldoor maar op den rug liggend.

sambole, op elkaar gelegd; *oemajo ndasambole ntea*, *oemajo ndasamboleka tea*, op geklopte schors v. *oemajo* wordt die v. *tea* gelegd (om ze samen te kloppen).

maurole raja, het gemoeëd is bedaard, wat meer tot rust gekomen, *koedonge bambari matemo inekoe*, *nepa koedonge toeroepa*, *maurole rajakoe*, ik heb gehoord dat mijne moeder gestorven is en daarop heb ik gehoord dat ze nog leeft en nu ben ik wat meer gerust; *meiwolesaka*, zich op den rug gooien, zich neergooien, *marameda naepe noe basela*, *meiwolesaka ri tomba*, de buffel heeft het warm, hij wentelt zich in den poel, *dja djela mpintja ri banoea*, *koemeiwolesaka*, pas was ik thuis gekomen, of ik gooide me op mijn rug neer; *mekaiwole*, *mekakaiwole*, op den rug blijven liggen.

kaiwolesaka; *mangkaiwolesaka ananggodi*, een kind uit de draagsarong laten zakken of glijden, om het neer te leggen.

mole, rustig, bedaard, zacht, ongevaarlijk, *mole rajaanja malantoe² joenoenja*, hij heeft geduld om op zijne makkers te wachten, *maroso pane*, *se² molemo*, zooeven was het hard (onhandelbaar), thans is het reeds zacht (buigzaam, meegevend), *mole sakodi djoe²anja*, zijne ziekte heeft zich wat gelegd, is wat bedaard, *bemo mole rajakoe*, *mangkita anakoe da mate*, mijne stemming was niet meer rustig toen ik zag dat mijn kind zou sterven, *moleno impo*, het gif is ongevaarlijk geworden; *kamole mpo²lihi*, boete (een paar kippen of een geit) die iemd. geeft „voor het krachteloos worden der tooverkruiden“, als hij heeft beloofd te komen oogsten en hij komt niet, of hij blijft korter dan hij beloofd had; *mampamole*, *mampakamole*, tot rust, tot bedaren brengen; *mampamole panagoentoe*, den haan v. e. geweerd in de rust zetten; *panggala momole*, percussie-dopjes die niet ontploffen.

woléangi; *mauroleangi kadjo*, het hout neerslaan, bv. de boomen en struiken die buiten de omheining van 't rijstveld groeien, opdat ze de rijst niet beschaduen.

toembole; *metoembole*, zich op den rug werpen, bv. in 't water, om zich te laten drijven of om op den rug te zwemmen; *mene²oe ntoembole*, de trap afgaan met den rug naar de trap gekeerd ('t geen men, v. e. ingekeepten boomstam afdalende, alleen kan doen als men

niets in de handen heeft en dus de leuning kan vasthouden), *ne²e mene²oe ntoembole*, *da mene²oe ntoekepe*, ga niet vooruitkijkende de trap af, ge moet ruggelings afdalen, m. a. w. ga niet met leeg handen de trap af, *taoe dja nairi ntoembole*, hij laat de menschen maar met leeg handen de trap afgaan, hij geeft hun niets, *ananggodi ndaneba ntoembole*, *boi nasosaraki angga*, het kind wordt met den rug tegen dien der draagster gedragen, opdat het niet 't gezicht naar de spoken gekeerd hebbe, *baso ntoembole*, *eua baso nTo Onda²e*, een draagmand, gemaakt van sago-bladscheeden (*panemba*) die met den (ruwen) binnenkant naar buiten zijn gekeerd (dus glad van binnen), zooals de draagmanden in Onda²e; *mampatoembole*, op den rug nederleggen.

toemboleangi, een korte, dikke, witte worm, engeling, die de wortels der rijst beschadigt; hij heet aldus, omdat hij zich bij voorkur op den rug voortbeweegt; in de pr. t. de stijlen die van uit de *toemampoe* in de *lodo* schuin naar boven loopen tot aan den nokbalk van 't dak, en door branden bewerkt worden, alsof er een slang om geslingerd was; volg. and. heeten die stijlen *pealo²*.

pr. t. *tucole*, *tucolegi*, omkeeren, ondersteboven houden; *koetiwole ucambainja*, ik keer de opening (v. d. sirih-zak) ondersteboven; *ndatiwoleka soro²*, de hoeden worden ondersteboven gekeerd; *lima boi ntiwole*, opdat de handen niet omdraaien; *tetiwole ndale oge* (Tor. III, 680, 42), de groote ziekten zijn hersteld; *laga*, *potiwole goene*, jongens, legt de zwaarden om; *ri potiwolegi ndeme*, waar de zon nr. beneden gaat (in 't W.); *eua boja ntiwole*, als een regenmat die is opengeslagen; *boi nde²e tetoiwole*, opdat er niets omgekeerd rake; *wolea adi*, het droogrek boven den haard, *ri ara mbolea adi*, onder het haardrak.

Amp. *mototembole*, op den rug keeren, *papo²toembole pale*, houd de hand op, houd de hand met den rug naar beneden.

woleangi, zie *wole*.

wolekai (uit het Par.; vgl. Boeg. *mole* „los“); *raiwolekai*, loesgemaakt worden.

wolene, pr. t., verkorting van *dawolene*, aardoppervlak.

woli (vgl. *wole*, 1. *wali*, *goli* [enz.]), omgekeerd, in ongewone richting, verkeerd om, *kadjoe ne²e ndadika woli*, leg den balk niet verkeerd om (bv. met het topeinde waar het onder eind moet zijn), *mompaoe woli*, bij 't spreken beginnen met wat het laatst moet komen, *solo napetelaka woli*, hij tracht den lucifer af te strijken aan 't verkeerde eind, *meoa woli*, verkeerd om ten huwelijk vragen (bv. als 't van de familie der vrouw uitgaat), *singgeni moili woli* (poëzie), water dat naar boven stroomt; *moroei woli*, w. t. v. *pidoea*, omdat de dorens dezer plant averechts (naar beneden) groeien (Measa 75, 117).

ma(nga)woli, *mauolisaka*, *mampakawoli*, omkeeren, verdraaien, ondersteboven of achterstevoren zetten, *navoli karabanja*, ze heeft haar baadje omgekeerd, *nauolimo ada*, hij heeft de gebruiken omgekeerd, *woli karoe*, *nepa da tanongkosi*, keer den zak 't binnenste buiten en schud hem dan uit, *navoli ngkaii*, hij heeft het links omgedraaid.

paoe ndawoli, omgekeerde taal, bv.

polontje Ndo i Lontjo!

Pelatoendjoe ndadiamo.

Dadoe soea ntapetoba,

bara poe²akoe mapo²a,

bara bombokoe masanga.

ten rechte:

polontjo Ndo i Loentje!

Peladia ndatoendjoemo.

Dadoe toba ntapesoea,

bara pa²akoe mapo²a,

bara sangakoe mabombo.

(loop hard, Tante van L., Peladia is in brand gestoken, haast je naar den afgrond, laat ons daarin gaan, 't lijkt wel of mijne dijen zijn gebroken, en of mijn vleesch gekneusd is)

tecoli, in verkeerde houding of richting gekomen. *teroli badjoe*, het baadje is het binnenste buiten gekeerd, *tevoli ira mpangkoni*, de bladeren waaruit gegeten wordt zijn ondersteboven gekeerd, *teuolimo poese*, *meiwolekemo kompo*, de navel is naar

binnen gedrongen, de buik is opgezwollen.

montoemboli, overhangen, zoodat het boven-deel afhangt, *montoemboli topi nTo Napoe*, de sarongs der Napoesche vrouwen hangen met den bovenrand (over den sarongband) af; *mantoemboli*, ondersteboven keeren, *rengko ndawera natoemboli ngojoe*, het over de lijn gehangen goed is door den wind ondersteboven gekeerd, *ndatoemboli pae da naparara ndeme oenenja*, de rijstbossen worden op den kop gezet (met de aren nr. boven), opdat ze van binnen door de zon zullen beschenen worden; *tetoemboli*, omgekeerd, op den kop.

Soemboli, een oude landbouwgod, thans een der sierfiguren in verhalen, liederen en raadsels (Tor. I, 305; III, 387, 513), aldus genoemd omdat hij op omgekeerde voeten loopt, met de voetzolen naar boven, i *Soemboli montjoemboli witinja*, *mopanjebi ri uoekotoenja*, S. heeft omgekeerde voeten en hoers op de knieën; *boentjoemboli*, ondersteboven, op den kop; *teboentjoemboli*, 't onderste boven geraakt.

wolikia, hetz. als *mbolitia*.

wolili, zie *lili*.

wolitola of *walitola*, soort gras, dat alleen als 't jong is door het vee wordt gegeten.

wolo (vgl. *bolo* en Mor. *mompelolo²*, nadenken); *mauolosaka inosa* (L. *mauoeinaka*), den adem uitlaten, laten ontsnappen; *mampepeloloka*, over iets nadenken, *io*, *da koepepeloloka*, goed, ik zal er over nadenken, *pepepeloloka*, *pepalimo bolo ngkandjo²oe ndaja anoe da noeporia*, denk er over na, zoek een uitweg voor uwe gedachten omtrent hetgeen ge doen moet.

tuwolo, bamboekoker, om het vuur mee aan te blazen, *mantawolosi apoe*, het vuur m. e. bamboekoker aanblazen.

tambolo (Par. id. „keel, krop“, Mal. *témbolok*), een geleding bamboe, waarop men als op een trompet blaast en een hol geluid voortbrengt, bij koppensnellersfeesten in gebruik en ook aangewend om den wind te roepen, bij 't verbranden van 't gevelde hout op den akker; [ook wel = *tawolo*]; *ndatambolosi talinga noe baloe pitoengkani*, in de ooren van

de(n) weduw(naar) wordt 7 maal* door een bamboekoker geblazen; *motambolo pale*, de hand, als een koker gevormd, aan den mond brengen (teeken van verlegenheid); Tor. I, 240, 253, II, 108, 381.

PmB. *monticolo*, de plechtigheid die in L. *montompoe*, in P. *mooli oenja* heet; zie *tompoe* (Tor. II, 254, 255 en Measa 75, 103); *mpeticoloka*, nadenken over iets.

wololi, n. v. e. boom, welks bast wel tot foeja wordt geklopt.

womba (vgl. 1. *wombo*); *iwomba*, een stuk hout, als hamer gebruikt, komt te pas bij het sagokloppen, om er de wig mee aan te drijven die den stam van den sagoboomb splijt.

1. *wombo* (vgl. *womba* en Tontmb. *uimbang*, uit *uimbang*); *mambombo*, *maurambo*, slaan, *narombo ngkadjo* tanoanjanja, hij sloeg hem met een stuk hout op den schedel, *narombo njaranja*, *da napampapolontjo*, hij sloeg zijn paard, om het hard te doen loopen; *terombo si'a irengi*, hij heeft gisteren slaag gehad; *montarawombo*, met armen en beenen slaan bij het *motaro* (dansen); *iwombo*, een dikke stok om mee te slaan.

2. *wombo* (vgl. *wobo*, enz.), ingang, opening, mond, de deuropening die op de trap uitkomt, *ndaomponi*, *ndarindi wombo*, de deuropening wordt versperd, gesloten; *toengka mbombo*, de deur, die de deuropening afsluit; *peucombo*, opening in de heining v. e. rijstveld, om zwijnen en herten te lokken, die dan in gescherpte bamboes terecht komen.

Amp. *wombo* = B. *wobo*; *wombo noe bakoe* = B. *wobo ngkina'a*, 't bovenste der rijst (in den kookpot); Tog. *wombo*, deur.

3. *wombo*, Amp., vleesch, inhoud, *bengga rakoni wombonja*, van den buffel wordt het vleesch gegeten.

wompo, een hooge boschboom, waarvan 't hout niet wordt gebruikt; de bladeren werden vroeger wel bij de sirih-pruim gekauwd, ook kookte men de bladeren af, verdampte het afkooksel, en hield dan eene brij over, die echter nooit hard wilde worden; deze gebruikte men als gambir; men had het te Soe-

mara geleerd; w. t. v. *wompo*: *tawacia* (zie ald.), *bere nggaa*. Tor. II, 213.

wona [Mor. id.], de fijnere binnenste vezels van sagopalmen (*konaoe*, *tabaro*), de fijne *tamboe-to* dus, die niet worden stukgehakt, als men het meel er uit gaat winnen; ook: deze vezels, als het meel er reeds uitgehaald is.

wondo (vgl. *bondori*); *wondo*², gezwollen, opgezet, ook v. d. penis in erectie, *wondo² kara-manja*, *meurake*, zijne vingers zijn opgezet, gezwollen.

[*wondo ntooema*, zie *bole ntooema*]

wone (vgl. *bone* [enz. en O. Jav. *wēni*, Mor. *wone*]), rijst die bij het stampen is stukgegaan, rijstgruis, *ane sondo gaga wonenja*, *ndato'o*: *pae malesa*, *banja pae melaba*, als er al te veel stukgestampte korrels zijn, wordt er gesproken van verbrijzelde rijst, niet van gave rijst.

1. *wonga*, benauwd, door verstikking in water, slijk, stof, rook, door te veel eten, *malodongi*, *mate wonga*, verdrongen, gestorven door verstikking, *ane wonga manginoe doi*, *ndapoto-joika*, *poeramo*, als men het benauwd heeft van 't drinken v. sagopap, dan worde ze uitgesteek en 't is weer over; *ma'ai pangkoninja*, *popawonga² tnoe*, hij eet geweldig, een mensch zou er van stikken.

2. *wonga*, een boom die een weeken stam heeft.

wongga [vgl. 1. *bangka* enz. en Mor. *wonggo*, krop]; *meuwongga*, zwellen, in omvang toenemen, opgroeien, grooter worden (v. e. kind); *se'i da molangkai anakoe² sani mpeuwongga dja*, zou mijne dochter nu al trouwen? ze is nog aan het groeien; *meuwongga tojoenja*, zijne testikels zijn opgezet.

wongge; *wongge²*, recht en plomp, zonder kromming of buiging, regelrecht; *djoloewongge*, zie *djolo*.

wonggo, Amp. = B. 1. *angga*.

wonggoe, soort pisang.

wongi (Jav. Boeg. *wangi*, Ilk. *bangi*, Lamp. *bangik*, Bim. *mengi*), geurkruid, v. welken aard ook, *wongi ndadika ri u'aro ntamban-goni*, geurkruid wordt gelegd op het hoofdkussen, *wongi nTo Napoe*, n. v. e. geurig gras, waarvan men de wortels gebruikt; *marongi*, geurig, welriekend, smakelijk; *mombongi*,

geurkruid gebruiken, *taoe to pombongi*, *ntje'e taoe to pontoemboli topinja*, de vrouwen die geurkruid gebruiken, dat zijn (voornamelijk) zij die het bovendeel harer sarongs laten overhangen (Berg-Toradja's); *anoe ndapombongi*, *ndapowongika koro*, wat als geurkruid wordt gebruikt, dient om er zich geurig mee te maken; *kawongi*, lekkere geur of smaak; *mampakawongi*, geurig, smakelijk maken, *kajoeke mampakawongi inaoe*, kokos maakt de toespijs smakelijk.

siwongi, reukwerk, *siwongi ngkoro da noe-waika jakoe*, *da koeuwongika korokoe*, geef me reukwerk voor mijn lichaam, opdat ik er mij mee geurig make, *woea ntakoereueo ralepa*, *radika ri apoe*, *ombamo ranjangi*, *rasoepaka koro bara karaba*, *raposiwongi ngkoro*, *ta-koereueo*-vruchten worden geschild, in 't vuur gelegd, en als ze verkoold zijn worden ze gekauwd, en daarmee wordt het lichaam of het baadje bespuwd, dat ze tot geurmiddel dienen. *wongi* is ook w. t. v. *kondo*.

pr. t. *malawongi*, geurig, smakelijk.

wongka (vgl. *bongka*); L. *marongkai*, P. *mambongkai*, *mambongkangi kabaloe*, den rouw opheffen voor eene weduwe of een weduwnaar, door een dergenen die tot het opheffen v. d. rouw een kop hadden gesneld; zevenmaal blies hij op den bamboekoker (*tambolo*) en bewoog dien over het hoofd v. d. weduw(naar), daarna sneed hij met zijn zwaard een stuk v. d. hoofddoek en de sarong af; den rug van 't baadje sneed hij open (Tor. II, 108); *rawongkai kabaloe*, de weduwen-, weduwnaarsrouw wordt opgeheven.

wongko (Nap. id. „boven, bovendeel”; [vgl. 1. *bangka*, enz.]); *marongko raja* (wdl. „opgeheven v. hart”), verheugd, blijde, *marongko rajanja madonge*, hij is blij het te hooren; *kawongko ndaja*, blijdschap, genoegen, vreugde, *waika*, *nakawongko ndajanja*, geef het hem, dan is hij in zijn schik; *mampokawongko*, over iets schik hebben, vreugde aan iets hebben, *anakoe bere'e*, *kobelaanja ana ntaoe koepokawongko*, ik heb geen kinderen en daarom heb ik plezier in andermans kinderen; *mangkawongkoka*, er schik bij hebben,

se'i toemangimo taoe poera², *dja si'a mangkawongkoka*, alle menschen schreien, maar hij heeft er schik bij.

iwongko (wdl. „er bovenop”), *bare'e iwongko taoe*, de menschen komen er niet bovenop, blijven er onder, *ri penangi² ntaoe setoe bare'e iwongko jagnoe*, omdat die man altoos den baas speelt, komen zijne makkers er niet bovenop, niet tot hun recht, *asoe menangi²*, *be iwongko kasiasoenja*, een hond die de baas is, zijne medehonden blijven er onder, *be bali² kadjingki ndaja*, *be iwongko*, ze zijn onophoudelijk verschrikt, ze komen er niet overheen.

pr. t. *mamponiwongko* = B. *mampokawongko*.

wongkoe, het gebogen deel v. iets, *wongkoe mpeka*, de buiging v. e. hengelhaak, *wongkoe noe laolita*, de zangwijs v. e. verhaal, v. d. gedeelten die gezongen worden; *teiwongkoe*, omgebogen, naar binnen gebogen; *ma(nga)-wongkoe*, ombuigen, naar binnen buigen, *ndawongkoe peka*, *ndasindaoli noe labor*, *teiwongkoe mo*, *nepa ndaopa ntoempa*, de haak wordt omgebogen, met een mes wordt er een weerhaak aan gemaakt, is hij gebogen, dan wordt er een kikker als aas aan geslagen; *kateiwongkoe noe oni ganda*, de verschillende maten van 't tromgeroffel.

kawongkoe², gez. v. d. stemmen van schreiende, jammerende of zingende menschen, *kawongkoe² ajoe ntungi*, het klaaggezag liet zich hooren (met al de bijbehorende stembuigingen).

wongo (vgl. 1. *bongjo*, *bongoli*, [bangali] en Tag. *bingi*, Bis. *bonyol*, Sal. *bongolo*), Tontmb. *wengi*, Sang. *bengé*, Mal. *bengal*), ongehoorzaam, stout, v. kinderen: v. jonge menschen beteekent het: te vrij in de liefde; oorspr. bet. het „doof”, vdr. nog *wongo talingakoe*, ik ben hardhoorend; *malai mbongo*, heengaan op eigen houtje, zonder afscheid nemen, kennis geven of verlof vragen; *kawongo*, ondeugendheid, *mapari kawongnja*, hij is bijzonder ondeugend, *pai nakawongo*, *maka siko mampakawongo*, dat hij ondeugend is, komt doordat gij hem ondeugend hebt gemaakt.

marongoni, ongeoorloofde liefde bedrijven met iemand, *anakoe marongoni ntase pai be bara napore'a*, iemand heeft mijne dochter verleid, maar hij heeft haar niet getrouwd; *momerongoni*, met elkaar ondeugd bedrijven; *metirongo* (intr.), *mampetirongo*, ondeugend noemen, *jakoe ma'i mompalakana, boi noepetirongo*, ik kom afscheid nemen, opdat ge niet denkt dat ik op eigen houtje wegga.

[*mamporongoka*, zie *mampokabaka op kaba*.] *kaliurongo*; *makaliurongo*, leven maken, luidruchtig zijn; om dit te verbieden roept men: *kaliurongo!* maak geen lawaai! *pokaliurongo*, lawaai, luidruchtigheid, *ma'ai gaga pokaliurongoni*, jullie maakt al te veel rumoer; *mampakakaliurongo ntase*, de menschen in opschudding brengen, in boosheid vervangt men het bestanddeel *wongo* wel door een ander woord en zegt *makali'ase* (zie 1. *ase*), *makaligasa*, enz.

wongoe (vgl. *wonga*), een hoog opschietende boom, met dunnen stam en goed hout, gelijkt wel op den pinang, maar de vruchten zijn klein, *Polyalthia cananginoides*, Cl. 2799; v. d. stam maakt men in Lamoesa wel vloerlatten; *asoe merongko mborjoe ndato'o mekoeli mbonjoe, maka wongoe re'e roei ri papanja*, een hond met steil haar wordt genoemd *wongoe*-huid, want de *wongoe* heeft dorens aan de schutbladen. Aan de Z. kust van 't Meer: *wonga*.

wóngoli, een boom, die ook *po'e pa'a* „brekebeen” heet, *Polyscias nodosa*, Cl. 2826; de boom heeft geen takken, de bladstengels spruiten uit den stam en hebben geledingen als gewrichten, die doorbreken. De afgevallen stengels worden gekauwd, als middel om abortus te verwekken. Tor. II, 40.

woni: pr. t. *samboni santambanoa* (Tor. III, 681, 84), met alle huisbewoners er in.

wonja: Amp. *wonjaka bakoe*; oepoemo *koerwonja*, bevochtig de rijst; ik heb ze al bevochtigd.

wono (vgl. *manua, mono, [wano]* en Pipik. *wono* „achterzijde”, Petap. *wana*, Tawael. *wono* „vagina”), het onderste, het benedendeel v. iets, *wono mbajo*, het onderste v. d. bamboukoker, *ndatadji ri wono mbajoe*, geworpen

worden in 't diepst der grot, *ri wono bonde, banja ri w'onia*, aan 't benedeneind v. d. akker, niet aan 't boveneind, *wono ndapoe*, het achtereind v. d. haard (aan de zijde der omwanding), *to wono ndapoe*, die achter aan den haard zit, de kat, *bara laoe wononja?* is er nog een laatste restje? is er nog iets op den bodem? *rimbe'i wono ndaja mpoire-loamoe?* waar is 't eind van den weg uwer reis? tot waar gaat ge? *wono goe* of *lo'e mbono*, rijst, gekookt in *eki*-bladeren, op zijde en aan de punt omgevouwen en met een penetjie vastgestoken; aan het steeltje v. dit blad (*ko'e, lo'e, so'e*) pakt men ze op, als ze uit den kookpot worden gehaald, vdr. de naam „'t ondereind v. d. steel” (*wono ngko'e, w. nggo'e*), of „hangende aan 't ondereind” (*lo'e mbono*); ze worden veelal gemaakt bij de gezamenlijke landbouwwerkzaamheden [zie ook op *lo'e*]; *molo'e mbono*, laag op den rug hangen, v. e. last die afgezakkt is; *manee mbono*, zwaar aan den onderkant; (*ka)pempe mbono*, voor het plat worden der zitdeelen, boete die men vraagt v. iemd. die zoo lang op zich laat wachten, dat men de billen plat zit.

moirono, een ondereind, een bodem hebben, *manairoe ri wajaoe be moirono*, vallen in het bodemlooze gat, reddeloos verloren zijn; *da ndabanga'ni, mase be da boeke pai da ndairono'imo*, laat het min of meer gevuld worden, al is 't dan niet vol, maar dan is er toch een onderlaag in aangebracht; *teirono*, naar beneden gezakt, afgezakkt, *teirono kinojo, pangkiro tekarantente, telongko'baku*, de draaglast is afgezakkt, de draagbanden zijn afgeschoven, ze zitten te ruim, *teirono boere, ma'ai kateirononja*, het zout is gezakt, 't is sterk in elkaar gedrongen, *teirono ananja, mosoemo da poutanja*, haar kind is naar beneden gezakt, ze zal spoedig baren; *sambono raja*, minder dan een half hart, maar weinig lust, *tage malai ri podjamaa, ane dja sambono rajanja, be da sabangke waka*, als iemand aan den landbouw gaat met minder dan een half hart, dan zal het spoor (van zijn werk) niet veel zijn.

Amp. *wono ngkompo*, onderbuik, onderlijf.

wonoe, een hooge boschboom, met hard hout, goed om er scheeden voor messen en zwaarden van te maken.

wonoea (vgl. *banoea, wanoea, [bonoea]*), syn. m. 2. *rao* en *tangkóedangi*, verlengstukken aan de korte mouwen van vrouwenbaadjies, loopende van af den elleboog tot over den pols, en dienende bij den landbouw om tegen zonnebrand te beveiligen.

wonta (vgl. 1. *oenta*); *teiwonta*, veranderd v. gezindheid, x. eigenschappen, ten goede of ten kwade, *teiwontamo asoekoe, balimo pesokonja*, mijn hond deugt niet meer voor de jacht, zijne vlugheid in 't vangen is veranderd; Tor. II, 180; *teiwontamo losenja*, zijne luiheid is veranderd, hij is niet lui meer, *rajanja teiwontamo*, zijn inzicht, zijne stemming is veranderd; *mampakateiwonta*, tot verandering brengen, de gezindheid verkeeren, *baeola teiwonta, ndano'o, bemo napodjo, losenja mampakateiwonta*, de buffel is onwillig geworden, hij werd voortgetrokken, maar wilde niet meer, zijne luiheid heeft hem anders gemaakt.

wonti [Mor. *bonti*, boschvarken], Amp. = B. *boti*, aap.

B. *baeola wonti*, geheel zwarte buffel; *nganga wonti*, eene soort v. rotan.

wontje: *mombontje*, over een stok of een lijn hangen, zooals iets dat te drogen of te luchten hangt, *mombontje ali*, de slaapmatten te drogen hangen, in P. ook syn. met *morame*, zie *rame*; *pombontje*, stok of lijn waarover iets te drogen hangt, ook ben. voor de balken die aan de beide lengtezijden v. e. huis loopen; van dit woord is w. t. *pombara* (zie 2. *wara*) en daarom wordt *pombontje* ook gebruikt als w. t. v. *pombarani*, de 16de dag der maan-maand (Tor. II. 266).

meiwontje, zich in iets steken, ook gebruikt v. d. coitus; *meiwontjeka*, zich aan iemands lijf hangen, zooals een kind dat wil aangehaald of gedragen worden, *to peiwontjeka siko setor, to peiwontjei*, je bent een aan-'t-lijf-hanger, iemand die de menschen verveelt; *meiwontjeka, meiwontjesaka*, iets hangen over eene lijn of een stok om te drogen of te luchten, *ajapa ndaicontjeka* of *ndaicontjesaka*, goed

wordt over de lijn gehangen; *teiwontjeka*, over de lijn gehangen, overdr.: in 't onzekere gelaten, *taoe dja teiwontjeka, ndapekitima nepa ndapepeuralili ngkabongo*, de menschen worden maar in 't onzekere gelaten, ze worden ontboden en zoo maar weer teruggestuurd, *ia wengi a melindja akoe, dja teiwontjeka, are'e teadjoe* (PmB.), gisteren zou ik op reis zijn gegaan, maar 't is blijven hangen en niet volvoerd (bij 't plan gebleven en niet uitgevoerd).

wontjea, stok waarover de geklopte boom-schors hangt om te drogen (vgl. *bandangi*), het rak in den dorpstempel waaraan de schedels der verslagenen werden opgehangen (Tor. I, 243, 287, 293); *ndaicontjeani*, aan een rak opgehangen om te drogen, *djole ndaicontjeani, laoe sambontjea, togombontjea*, de maïs wordt aan een rak opgehangen, er is daar een rak vol, drie rakken vol.

wontji, Amp.; *djole raicontji raso'o ri poe'oenta*, [afgehakte] maïs wordt aan elkaar geknoopt aan het ondereinde.

wontjoe (vgl. *osoe* [enz.]), de afgelegde huid v. e. spin, slang of ander vervellend dier, de doorgebroken pop v. e. vlinder; *meiwontjoe*, uit zijne oude huid kruipen, vervellen, *tandua, oele, boekaka, oera paka meiwontjoe*, de t., de slang, de spin, de garnaal verwisselen alle van huid; *meiwontjoe*, ergens uitkruipen, een oud kleedingstuk verlaten, *wontjoe salanamoe*, trek je broek uit, *meiwontjoe kaurawoenja, mudioe*, ze trok hare varkensgedaante uit en ging baden; *meiwontjoeluka garanggonja*, zijne krokodillengedaante afstroopen.

wonto: *kauronto*?, leven maken, druk en luid spreken, zoodat het ver te hooren is; *kauronto*? *tuemangi*, met veel misbaar schreien.

wontoetoe (uit *wo'o* en 2. *toetoe* „een kop met een deksel”), kleine bles aan den kop v. e. buffel, een paard of een ander dier. Vgl. *woraa* [en *wo'o ntoetoe*, op *wo'o*].

1. **woo** (vgl. 1. *boo, mboo*), het geluid van luide stemmen, of van vele menschen, gegons van insecten; *kawoo*?, met veel lawaai, luid hoorbaar, luidruchtig, *kawoo*? *taoe monipo*, met veel lawaai zijn de menschen aan het hakken, *kawoo*? *nganga ntase mosoesa*, de stemmen der

feestvierenden zijn luid hoorbaar, *kautoo² taoe mombetoto*, met veel lawaai hakten ze op elkaar in, *anoe nakakaroo²ka, man'o doea-nga*, waar ze zooveel lawaai bij maken, is het sleeppen eener prauw; *bauroo*, schreeuwer, levenmaker; *monotoe samba'a, saroomo joe-noenja poera²*, als er één de stem verheft, dan schreeuwen ineens al de anderen mee, *mom-pasaro*, samenstemmen, meedoen met het lawaai maken.

moiroo, leven maken, een groote stem opzetten, *narooti ntaoe taoe setoe, madja'a pa-oenja*, de menschen maakten leven tegen dien man, hij zeide onbehoorlijke dingen; *momboosaka*, met luider stem roepen, zooals een bemiddelaar deed, die den menschen uit de verte toeriep om vrede te sluiten (Tor. I, 223, 224); *mombooni*, hetz. als *mompeto'oka*, de eene partij aan de andere verklikken.

2. woo [Mor. boo], de drie rotanbanden die om een draagmand (*baso*) zijn gevlochten, om ze stevig te maken, *woe ngkompo njara*, de buiksingel v. e. paard; *ma(nga)icoo*, den om-trek v. iets meten door hem te omspannen, *woe kompomoe, bara bangke*, omspan je middel, om te zien of het dik is, *da tauroo korota, bara i sena bangke*, laat ons onze lichamen omspannen, om te zien wie de dikste is, *laoro rairooka kompo njara*, met rotan wordt de buik van 't paard gesingeld, *nduroo ntali*, met een hoofddoek ombonden.

wo'o (Laj. baa, Nap. waa, Boven-Mand. ba'a, Bad. woa', Tom. t. ba'i, Tont. baki, Loin. oebak, dus uit oebaki, oeba, baa, waa, woe, wo'o), hoofd, kop, wo'o mbose, handvat der roeispaan, wo'o lemba, hals van 't baadje, wo'o mpodjamaa, het bovineind v. d. akker, tompo mbo'o, kasibotosinju, de uitgemeente afspraak ('t afsnijden v. d. kop), bv. de afgesproken prijs, wo'o ntangoa, de leider bij het koppensnellen, wo'o mpepoet, de aanvoerder, woordvoerder bij het aanbieden der schatting, wo'o suljua, 't deel v. d. vloer dat bij de mid-dengang ligt; wo'o ntueto (zie ook wontoeto), witte plek, bles, op den kop v. e. buffel, paard of geit.

mo'u'o, een hoofd hebben, *ane mabolobin-*

ngi kita, madago ane mo'u'o, als we wichelen (met malspitten), is het gunstig als ze een hoofd hebben (als er, bij het neerleggen 2 aan 2, één pit over is, die het hoofd vormt), Tor. I, 419; *po'u'o*, hoofdeinde; *po'u'o joe-moe*, het eind v. d. doodkist, waar 't hoofd van 't lijk ligt.

mauro'oi, mauro'oni, een hoofd geven, v. e. hoofd voorzien, *ane da ndjo'oe mepoe², nda-wo'oni taoe*, als men de schatting gaat aanbieden, wordt er over de aanbieders een hoofd gesteld, *waikakoe ajapa, da koewo'oika lembakoe*, geef me een lap, opdat ik daarmee een hals aan mijn baadje make; *mompewo'oki*, het hoofd afslaan, onthoofden.

kami pai i Taboeboe mombewo'o ndjoia, T. en ik wonen elk aan één kant v. d. vloer (de gang er tusschen), hare wo'o ndjoia en de mijne liggen tegenover elkaar; *ngkeuro'onja*, met kop en al, met huid en haar, *poera ngkeuro'onja baeala aopo*, vier buffels met kop en al, vier geheele buffels.

[baloeuro'o, zie afz.]

wooe (vgl. jooe), het begin eener erge ziekte, *wooe ngkoele, woe ntangga, woe ntoeki*, begin van reumatiek, v. lepra, v. framboesia, *wooe ngkoele tesaoja menana*, beginnende reumatiek ettert wel eens; *nauroe ndjo'e'a*, aangetast door beginnende melaatschheid, *paepe ngkorokoe ewa da nauwoe, aoe da papombaa² raneonja*, ik voel mij alsof ik aangetast ben door wat later melaatschheid zal worden, *nauroe le'enja, ndakitamo jaoe pe-boekoenja*, zijn hals vertoont teekenen v. melaatschheid, er is een knobbelvorming aan te zien, *nauroe ntoeki, nauwoe ngkoele*, bedreigt door framboesia, door reumatiek, *nauroe², mosoe da ketangga*, hij zal spoedig melaatsch zijn, 't staat op 't uitbreken.

wo'oe (Boeg. baroe, Mong. bagoe, Tomb. ro, Sang. baghoe, Gor. bohoe, Jav. waoe, Austron.). ook, nog, weer, *jakoe wo'oe*, ik ook, *kabosenja da mompae wo'oe*, het hoofd zal ook spreken, *noendjaamo da koeto'wo'oe*, wat zal ik nog meer zeggen? *ane maoro, da mangkoni wo'oe*, als je honger hebt, ga dan weer eten, *ane ma'i moeni siko, da koeroroka wo'oe manoe*, als je

weerom komt, dan zal ik weer een kip voor je bereiden; *da wo'oe of da'a wo'oe*, nieuw, nog ongebruikt, *banoea da wo'oe*, een nieuw huis, *iciti mokole da wo'oe*, het nieuwe districtshoofd, *santa'oe da wo'oe*, in 't nieuwe jaar, *tambea ntaoe anoe wo'oe² ngkamate*, grafstellingen v. menschen die pas gestorven zijn.

mauro'oeni, vernieuwen, opnieuw doen, *dja nau'oeni indanja*, hij heeft zijne schuld maar vernieuwd, hij heeft geld geleend om zijne schuld te betalen, *mauro'oeni ata banoea*, het dak van 't huis vernieuwen, herstellen.

woraa (uit wo'o en 2. raa, met lichte plekken aan den kop; [vgl. wontoeto]), groote bles langs den geheelen kop, tot op den neus en langs de wangen, soms tot keel en borst, ook wel gezegd van bont gevlekt of gevlamd hout, zooals jong ebbenhout, *woraa baeala setoe*, die buffel is een blesbuffel.

wore (vgl. bore); *meuore*, luizen zoeken in 't haar, *mauore joenoe*, een ander luizen, *wore jakoe, nepa da koewore siko*, luis me, daarna zal ik jou luizen, *ane tapota pae masiwoe, tato'o: da noewore mpodago, maka ewa me-ore*, als we kleine rijst oogsten, zeggen we: je moet ze goed luizen, want het is net luizen zoeken; *mombewore*, elkaar luizen.

wori, PmB., n. v. e. moeraskruid.

woringi of woringi, ook wel met klemtoon op ri (vgl. bolingoni, [jori, o'oli, enz.]), mondharpe; Tor. II, 384; *mooringi*, op het mondharpe spelen.

woro (vgl. woroe), door en door, v. e. gat of opening met in- en uitgang, *woromo kompo baeala*, de buik van den buffel werd geheel doorstoken, *tali radodo raloepe, boi woro ri totoea*, een hoofddoek die geklopt wordt, wordt gevouwen, opdat hij niet doorga op de kloplank, *be woro paenja*, de woorden kwamen er niet uit bij hem, *dja woro napetor-mboe*, ineens deelde hij het mede, *bar'e da woro pakatoe i Datoe, wo'o ntaoe, da ndapom-pemateku Papa i Wata*, het geschenk v. d. Vorst van Loewoe, een menschenhoofd om er het doodenfeest voor P. i W. mede te vieren, komt niet op zijne bestemming, *koera woro rapapoelea uadje*, in lekke potten (bo-

ven op elkaar) wordt gebak toe bereid; *woro-sipa*, door de wildernis heendringende, zooals een flinke jachthond; [woro is ook soortwijzer voor het tellen van gaten; voorb. op p. 723, 2de kolom].

momboroki, wegvluchten, door eene opening dringen, *da'a manoe momboroki ri bontjo*, alle kippen vluchten uit het hok.

mauro, vluchten, op den loop gaan, *ane momota taoe, bar'e madago oemotoe, da mauoro tanoana mpa*, als men oogst, mag men geen winden laten, dan zal de levensgeest der rijst wegvluchten, *wa'a mbe'a mauoro, kaeka ndajanja*, de vrouwen vluchten allen weg uit vrees; *mauroro manoe, noendjaa napomauoro?* de kippen zijn gevlucht, waarom zijn ze gevlucht? *ma'nga woro*, door menschen of dingen heen dringen, *da koeworo komi moria djaja se'e*, ik zal dwars door ul. heen dringen om den weg te maken; *mampauoro, mampakaworo*, doen doordringen, zorgen dat het er doorgaat, *paworo paemoe, kapaintjani*, spreek uw woord uit, opdat wij het weten.

woro-woro (de oorspr. bet. v. *woro* is „vliegen”), een niet groote roofvogel, met lange klauwen, gelijk aan de *sangkoniki*, maar niet bruin.

totoicoro of *woro²ntjii*, rechtdoor, regelrecht, *woro²ntjii Sungira, be me'onto ri Koe-koe*, regelrecht naar S., zonder op te houden te K., *sintji totoicoro ri karamakoe, be mainti*, de ring gaat rechtovert aan mijn vinger, hij zit niet stevig, *badjoe totoicoro ri korokoe*, het baadje gaat ineens aan mijn lichaam ('t is dus te wijd), *totoicoro ri Rano*, ineens door naar het Meer.

sambinoro (van *winoro*, inf. -in-, vgl. *sinoe-joe*, op 2. soejoe), plotseling, ineens, in één keer (wdl. in één doorgang). *rorambinoro*, in twee keer, in twee gedeelten.

Amp. en Todj. (uit het Par.) *meuoro tontji*, de vogels vliegen.

Amp. *woro* = B. *woroe*.

woroe (vgl. woro) „doorbreking”, nl. v. d. huid, lichte soort framboesia, die zich openbaart in spleten, vooral in de voeten, *torosi pakodi*

mboroe, sulfas cupricus is een middel tegen huidspleten; *kecoroe*, last hebben van huidspleten, die de zenuwen blootleggen.

meuroroe, indringen, doordringen, *taoe meuroroe da malai*, *soeboemo*, iemand die wil doordringen om weg te gaan, maar de weg is versperd, *tasi meuroroe*, baai of bocht, waar de zee het land indringt; *memboroe*, er uit dringen, *memboroe² nananja*, de etter dringt naar buiten.

mauroroe, door iets heendringen, *kajoekoe ndauroroe*, een kokosnoot waarin een gat is gemaakt, *mauroroe pipi* „de bekakening doorbreken“, de grenzen v. h. gebied v. e. neutralen stam overschrijden (Tor. I, 208); *momboroe*, beginnen met pootgaten steken, door met plechtigheid den eersten stoot met den pootstok te geven; het heet dat de Voorouders dit doen, *lamoa anoe momboroe*, *ntje'e lamoa mokole*, *lamoa watoea be momboroe*, de Voorouders die het eerste pootgat steken zijn de hoofden onder de Voorouders, de slaven onder de Voorouders doen het niet.

Amp. *uroroe ntana*, een echte inboorling, „autochtoon“; *riuroroe*, doorboord, *kioekoe riuroroe*, een kokosnoot waarin een gat is gemaakt.

woro-woro, zie *uroroe*.

wosa [vgl. *baha*, *uodja*]; *paoe wosa*, praatjes over dingen die men zoo niet zegt; *ananggodi sondo wosanja*, een kind dat in zijn spreken veel ongepaste dingen zegt; *kawosa²*, van alles maar zeggen, gemeene, ongepaste taal voeren; *mampowosa² ka taoe*, iemand toesnauwen, allerlei liederlijkheden tot hem zeggen, dat anderen het maar zullen hooren.

wose (Tob. *borsi*, Bis. *bogsaj*, Sang. *barahasi*, Soend. *boseh*, Austron.), roeispaan, schepriem, waarmee uit de hand wordt geroeid, *ira mbose*, het blad der roeispaan, *toko mbose*, steel der roeispaan, *wose samata*, één roeispaan; *mourose*, roeien, scheppen, *mourose se'i*, *podo ururaj mourose*, *djamo kateurose² nja*, hij heeft geroeid, maar 't was maar de beweging van roeien maken, 't was maar zooals het roeien uitviel; *mourose doeanga*, eene prauw voortroeiën. Tor. II, 353.

wosi (uit *waesi*); *oeë wosi*, het water dat zich van 't bloed afscheidt, het lymphwater uit eene wond, het water waarin de sago bezinkt, *oeë wosinja ratadji*, *sanganja meratole*, het water dat er bovenop drijft wordt afgegoten, het meel bezinkt, *ratole radika ri sanganja*, *boi nakeni noe oeë wosi*, er worden steenen op het meel gelegd, opdat het afgescheiden water het niet meervoere, *oeë wosi baola ndatanande ri wojo*, *nda'atoeroe*, *ndapouria tancasa*, *nda-roedjaki sangkani² pai lada*, *boere*, *podj*, *pia*, *timbourane*, het nat van buffelvleesch wordt in een bamboe opgevangen, gekookt en tot kruiden gemaakt, het wordt gestampt met Sp. peper, zout, zuursel, uien en *timbourane*.

Amp. *maurasi*, stinkend.

woso en *woecoso*, aanduiding v. e. plotselinge beweging, *dja lioe woso nasapori*, *woeroso pesoeuroe daanja*, plotseling gaf hij hem een steek en ineens kwam er bloed uit, *woso nata-ucala wuroe*, *dja samperompotaka*, *toemodjoki*, pang! stak hij 't varken dood, ineens viel het neer, zonder zich meer te bewegen.

djolowoso, *tolowoso*, door en door, den eenen kant in, den anderen kant uit, recht toe recht aan, *bara rimbe'i katolowosonja*, waar hij wel zoo in eens op mag afgegaan zijn; *montolo-*, *mondjolowoso*, regelrecht doorloopen.

1. **wota** (vgl. *bota* en Boeool *bota*), vochtig, nat, *jontomo kawotanja*, het is door en door nat; *maurasi*, *mangawotasi*, bevochtigen; *mampakawota*, vochtig maken; *wotaki* „de vochtigmaker“, een pakje met toovermiddelen, dat gelegd wordt in het mandje waaruit men de zaaijst ronddeelt; w. t. *woea mbine*, zie *urine*.

2. **wota**, pr. t. = B. *ucata*, bv. *wota ngkaro* = B. *ucata ngkoro*, lichaam.

3. **wota**, pr. t.; *mambota*, splijten; *koepawota linoeja*, dat ik de pinang splijte; *sambota linoeja*, een gespleten stukje pinang; *bago mawota*, gespleten grond; *boi mawota ralima*, opdat er geen snee in de hand kome. Een der plechtigheden v. h. *mompailangka* heet *mambota*: de priesteres maakt krassen in de handpalmen der meisjes; in de linkerhand plant zij kleine kraaltjes, in de rechterhand

tooverkruiden, opdat alles wat die meisjes later planten, goed moge gedijen.

wote (Ibat. *ucatas*, Tag. *batis*, Jav. *ucats*, Mal. Pamp. *batas*, Leb. *bota* „oever“, Nap. *ucata*); *moutote*, oversteken van den eenen oever naar den anderen, *moutote ngkoro*, wadende oversteken; *toirote*, overgestoken, aan den overkant gekomen, overdr.: toereikend zijn, genoegzaam, voldoende zijn voor het doel, *bar'e toirote paoenja*, zijne woorden zijn niet toereikend, hij bereikt zijn doel niet met zijne woorden, *bar'e toirote pale ntase momota*, de handen der menschen zijn niet voldoende om den oogst binnen te halen, *djoedjoelakapa sakodi kadjo*, *be toirote*, duw het hout nog een beetje aan, het reikt niet ver genoeg; *mampakawote*, aan den overkant brengen, zorgen dat iets zijn doel bereikt, *sangadi napakawote ngkabosenja*, *nepa da toirote paoe*, alleen wanneer het hoofd de zaak uitmaakt, zal ze uitgemeakt zijn.

maurotesaka, overzetten, aan den overkant brengen, ook wel: *maurote*; *kami da noerote-saka*, *kami da noerote*, zet ons over; *se'i da moirote*, *doeanga bere'e*, *erambe'i da parotea*, nu willen we overvaren en er is geen prauw, hoe zullen we dan de rivier oversteken.

meurote, eens oversteken, trachten over te steken, een grooten oversteek doen, bv. van Poso naar Oena² of naar de Togian-eilanden. *uotésa*, doorwaadbare plaats, voorde; *sambote*, de eene, de andere oever, *sambote se'i*, deze oever, *sambotenja*, *sambote ndjae*, of alleen *sambote*, de overkant.

woti (Minah. t. *patik*, *pantik*, Jav. *batik*, Nap. *bati*, Austron.); *momboti*, brandteekeningen aanbrengen; *mauroti*, iets met brandteekeningen versieren, *teola mauroti*, een kalebas voor kalk versieren met brandteekeningen; *winoti*, versierd, *goema winoti*, een scheede met bladtin (*urajo*) beplakt.

woto, hoogte, oprijzend ding, bv. een berg, een boom, een steile, *ndate ri woto*, *silaoe ri jombo*, daar boven op de bergen, daar onder in de dalen, *woto oeso*, de ribbenkast, de zijde, *woto ngkoro* = *ucata ngkoro*, lichaam, *wotonja*, *ra'anja*, *iranj*, *paka maroei*, de stam,

de takken, de bladeren, alles is doornig, *woto mbera*, de hoogte van den waterval, *mandake oengka ri poe'oe mboto sawi ri woto mboto*, klimmende van den voet der hoogte tot boven op de hoogte, *woto ngkadjo*, boomstam, ook gebrakt in de bet.: voorspellend vogelgeluid, *woto bomba siko*, *banja woto ngkadjo*, gij hebt een glad lichaam (als een bomba-stengel), geen ruw lichaam (als een boomstam), m. a. w. gij hebt nog niet de pokken gehad, *maoe dja woto ngkadjo napowiti²*, al zou ze ook een boomstam als been gebruiken (gezegd v. e. meisje: ze zou met iederen man tevreden zijn); *keucoto*, bergachtig, vol steilen en afgronden, *keucoto ewa ndaweta*, 't is zoo vol steilen, alsof het gekorven was.

moutoto, steil naar boven rijkend, *powoto² ntana*, geaccidenteerd terrein, *da napowoto mbitinoe*, opdat je been hoog ligge (tot een gewonde); *mampapowoto*, hoog doen liggen, *uitinja da ndapapowoto*, *boi madaa*, zijn been moet hoog gelegd worden, opdat het niet bloede.

maurotoka taoe, iemand bedoelen met zijne opmerkingen, 't op iemand gemunt hebben, *napapadongeka To Napoe paoenja*, *da rajaanja da maurotoka*, hij zorgde dat de Napoeërs zijne woorden hoorden, hij wilde hen bedoelen, *ane bar'e nakita noe matamoe*, *ne'e noewoto² ka si'a*, als je 't niet zelf hebt gezien, doel dan niet op hem (breng hem dan niet in verdenking); *paoekoe koepawotoka ri siko*, met hetgeen ik zeg, heb ik u op 't oog; *teucotoka*, terechtkomend op, neerkomend bij; *ri si'a katecotokanja*, op hem is de bedoeling gericht, het is aan zijn adres gezegd.

samboto, de heele hoogte van, langs de geheele hoogte, *samboto lionja*, *samboto oesoenja*, *samboto engonja*, tot op zijn heele gezicht, zijn heele zijde, zijn heelen neus.

wotoe (Boeg. *bétoe*, Mor. Bim. *wotoe* „barsten“, vgl. *lebotoe*); *moutoe*, geluid geven, v. dieren of menschen, *sako moutoe bar'e*, hij gaf niet eens geluid, *powotoe ntontji*, het geluid van vogels; *mampowotoe*, toespreken, spreken tot, *maoe noepowotoe*, *be da mesono*, al

spreekt ge hem toe, hij zal geen antwoord geven; *mombepowotoeka*, tot elkaar spreken, *taoe mombepongi be mombepowotoeka*, menschen die elkaar dood verklaren, spreken niet met elkaar.

wowa, pr. t., wolk, regen, *tadoe nTo Memboer iroica*, hoofd der lieden van Wolkwegblazen, *nggoeli momba'oera iroica*, tooverkruid dat den regen teruggedrijft, *njamopa iroica toroendoe*, al zou er ook regen nedervallen, *li pogili ntjaloe mbowa* (Tor. III, 685, 204), daar waar de regenstroom vloeit.

moirouca, blazen, leven maken, schudden. *moirouamo Toempoe Ngaloë*, de Heer v. d. Wind blaast.

taurouasakamo oenta (ibid. 669, 40), laat ons de schilden schudden.

mampodoŋaka wowa (ibid. 685, 212), luidruchtig zijn in het spel.

moeli, *ne makaliuica*, kinderen, maakt geen leven. — Pipik. id.

wowaa, PmB., de balken die op de *sobo's* liggen.

wowe (vgl. *oire*, [*iroë*, enz.], en Nap. *mauoir*, vermoeid, stijf in de spieren); *mauoir*, genoeg hebbend v. iets, vermoeid v. eenig werk, *mauoir rajanja mondodo*, ze had genoeg van 't foeja kloppen, *ndjo'oe napeali*, *dja mauoir* *ngkabongo*, hij ging het zoeken, maar vermoeide zich tevergeefs; *melindja ngkabongo*, *mampakauoir* *iriti*, voor niets loopen en zijne voeten vermoeid maken; *napakauoir*, *nauoir*, *-si raja noe inenja*, ze maakte het hare moeder lastig; *meuoir* *ri joenoe*, zich telkens bij anderen opdringen, indringen, anderen ophouden met zijne komst.

wowira, n. v. e. boom.

wowo; *mauouosi*, heen en weer rollen, heen en weer sleuren, *mauouosi anā dike*, een hondje heen en weer sleuren, om het te plagen, *ne' noeuouosi anangodi*, sleep dat kind niet heen en weer; *mekarouo*, zich heen en weer wendelen, *marameda baola*, *dja rata*, *mekarouo ri tomba*, de buffel had het warm, zoodra hij aankwam, wendelde hij zich in den poel, *be ma'ai impia djo'e anja*, *mekarouo ri apoe*, of zijne ziekte niet erg is! hij wendelt zich in het vaur! *mekarouo ri inenja rata*, zich tegen zijne moeder aanwentelen, als zij is aangekomen; *teuouo taoe*, de menschen zijn onrustig, woelig, lawaaiig.

meuouotaka, zich rondwentelen; *mauouotaka*, rondwentelen, *nompe be noeuouotaka ri waanja*, *pai nakabar'e manana*, den bamboe met vleesch hebt ge niet rondgewenteld in de heete kolen, zoodat het niet gaar is, *oeri nauouotaka ri apoe*, hij wendelde de knollen in het vuur rond.

liuouo, rollend geluid, zooals gerommel in de verte, echo, weerklank van geluid, *rindja-oe ndapadonge liuouonja*, daarginds wordt het gerommel, de weerklank, de echo er van vernomen; *molliuouo*, weerklank geven, weerkaatsen, v. geluid, echoën, *nganga molliuouo*, een stem die weerkaatst, de echo eener stem, *molliuouo tondoe baola*, de horens v. d. buffel komen als krachtige knobbels te voorschijn, puilen duidelijk uit.

wowoea, zie *woeuoea*.

wowóro, de ondervloer, op welken de eigenlijke vloerlatten rusten; *uouoro mombisoe pai djoia*, de ondervloer en de bovenvloer raken elkaar. Tor. II, 159.

pr. t. *uouoroi* = B. *uouoro*.

AANVULLINGEN EN VERBETERINGEN.

I. Ook in het Bare'e zijn sporen op te merken van het van elders bekende verschijnsel dat een prenasaleering verdwijnt, niet optreedt of niet tot haar recht komt onder den invloed van een naburigen geprenasaleerden klank (zie Esser, Klank- en Vormleer van het Morisch I, § 28). Zoo staat *pompadoengkoë* naast *popadoengkoë* (de laatste vorm wordt genoemd op 2. *rara* en *todoe*). Op *keroe* (3e al., r. 1) heeft het handschrift de vormen *mobaingkeroe* en *mobaingkiri*, op 2. *kiri* staat *mobaingkiri* en op *teba* weer *pobaingkiri*. Op 1. *roo* vindt men *montindooni*, doch *jakoe ne'e noepotindoonika*, op 1. *soë mobantjoë* naast *napombantjoëka*, op *tamboela montamboela* naast *motatamboela* (doch ook *ndapontatamboelaka*), op *tangkoeleroe molangkoeleroe* en *mont.*, op *teola pontoeolani* naast *sampoteolani*, op *tiua montuani* en *mampotiuanika*, en op *uibi montalambibi* naast *motambibi* en *napotalambibika*. Van de afleiding op *penggoeroe* (r. 3—4) is de juiste vorm *mompenggoeroe* en niet *mopenggoeroe*.

Niet onwaarschijnlijk is deze klanktendens de reden van den afkeer dien de taal heeft van den „genitief"-vorm *nggaranggo* (van *garanggo*, krokodil). Op het voetspoor van den Schrijver hebben wij dikwijls (maar niet altijd) den vorm *nggaranggo* vervangen door *garanggo* of *noe garanggo*.

Ook in een geval als *nakajou moeni kandekoenja* (op 1. *gili*), waar men *ngkandekoenja* zou verwachten, kan men met het bedoelde verschijnsel te doen hebben, maar hier kunnen ook andere oorzaken gewerkt hebben, met name de invloed van de jongere constructie met het voegwoord *naka*, waarbij geen prenasaleering optreedt. Dit laatste moet wel de verklaring zijn van het ontbreken der prenasaleering in gevallen als *nakajali djaomoenja* (op 2. *sodoe*, 2e al., r. 4). Zinnen als *pai naka eiraintje'e pompaoemoe* (p. 293, 1e kol., r. 2—3), *naka tepasambaka taoe* (op *koho*, r. 12—13) zijn juist voorbeelden van de constructie waaruit zich het voegwoord *naka* heeft ontwikkeld. Men kan het er dus voor houden dat *naka* in deze gevallen als voegwoord is opgevat.

II. Een van de lastigste en tevens onbelangrijkste kwesties die zich bij de beoefening van het Bare'e en zijn verwanten voordoen, is de vraag of men in woorden die een voegsel hebben en waarvan de stam met een klinker begint, een hamza moet spellen. Vaste regels zijn voor de meeste gevallen niet te geven. Het al of niet verstommen van de hamza in dergelijke woorden is dikwijls van omstandigheden afhankelijk; bij nadrukkelijk spreken, bv. in verontwaardiging, wordt meermalen een hamza hoorbaar die normaliter niet optreedt. In het Wdnbk. vindt men nu eens *koëngge*, *naengge*, dan weer *ko'eengge*, *na'engge*, zonder dat men kan zeggen welke vorm de voorkeur verdient. De vormen *meanau'e'a* en *mampeanau'e'a* (zie 1. *ana*) luiden op *re'a* en in de Sprkk. *me'anau'e'a* en *mampe'anau'e'a*. Ook voor *meanambalesoe* en *mampeanambalesoe* (zie 1. *ana* en *ralesoe*) heeft de Sprkk. *me'anamb.* en *mampe'anamb.* Uit de Sprkk. valt voorts af te leiden dat *mampakaoti* (op *oti*, r. 9) en *popaoti*² (ibid. r. 22) in *mampaka'oti* en *popa'oti*² veranderd moeten worden (omtrent *naotisi*, r. 7, en *mombekaoti*, r. 18, durven wij dit niet vast te stellen). evenzoo *nakaoti* (op 4. *saa*, r. 3) in *naka'oti*. Op 1. *oto* vindt men *me'otosaka* naast *naotosaka* en *kaoto*² (volgens inlich-

tingen ten rechte *na'otosaka* en *ka'oto*). Naast *ndapoopa* (op 2. *opa*, r. 3—4) staat *ndapo'opa* (op *rika*, r. 5—6, en p. 851, 2^e kol., laatste r.). Volgens inlichtingen is *moa'e* (op 1. *a'e*, r. 3) in *mo'a'e* te verbeteren (vgl. p. 892, 2^e kol., r. 21 v. o.) en kan voor *montoa'a* (op *a'a*) ook *monto'a'a* gezegd worden.

Volgens de Spraakkunst wordt de hamza tusschen voorvoegsel en stam steeds uitgesproken wanneer een stamwoord (of wat als zoodanig beschouwd wordt) drie of meer lettergrepen telt (als uitzondering wordt alleen *maintjani* genoemd). Dat echter ook in die positie de hamza dikwijls niet of nauwelijks te hooren is, blijkt wel uit de vele plaatsen in het Woordenboek die afwijken van bovengenoemden regel. Wanneer ons in dergelijke gevallen de juiste spelling van elders bekend was, hebben wij in de betrokken woorden een hamza aangebracht. De volgende gevallen zijn nog blijven staan: *ndaidoani* (op *idoa*, r. 7), *kaimbe'inja* (op *mbe'i*, r. 12), *rapoinii* (op *moioe*, r. 5—6), *ndaokotani* (op *oko*, laatste alinea, r. 4), *ndaondapani(ka)* (p. 522, 1^e kol., r. 4—6), *ndaongkoa* (op *ongkoa*) en *rapoapoelea* (op *woro*, r. 15). Wanneer *maintjani* werkelijk de eenige uitzondering is op den gegeven regel, moet ook in deze en eventuele andere gevallen een hamza worden ingevoegd. Voor de dialecten geldt de regel echter niet.

III. Het vraagteken dat is afgedrukt achter het art. *toradjo* staat in het handschrift achter het artikelwoord (en tevens er boven, dus buiten den tekst). Hetzelfde is het geval bij de artikelwoorden 2. *sarao*, *soembooe*, *soempoegi* en *solongga*. Eenige andere vraagtekens, die bij een aantal artikelwoorden zijn aangebracht, zijn naar het schijnt van geen betekenissen. In den druk is geen van deze vraagtekens opgenomen.

ago, laatste regel, staat: [And. voorbeeld op *loenggoe*.]; lees: [And. voorbeelden op *loenggoe* en 2. *toemba*.]

2. *ala*, r. 1 en 2; *siala* bet. ook: bij elkaar passend (MS.).

ambarale; over dit voorwerp staan ook op *jope* en *toko* (r. 14 vv.) bijzonderheden te lezen.

1. *ambo*, r. 4 vv.; *manoe ambo* is volgens Dr. Kruij niet een dofbruine, maar een zeer witte kip, die bij de West-Toradja's *toboela* („witte”) heet. Op *mance* staat *manoe Ambo*, en wordt een andere beschrijving gegeven.

amboeri, r. 1, staat: *saroe* [enz.], lees: 1. *saroe* [enz.].

ampoë, zie ook op *taree*.

1. *apa*; dit woord wordt ook gebruikt voor de schutbladen van een bloem of vrucht (zie 1. *icajatoe*, r. 7).

apangi; het accent valt op de eerste lettergreep (doch vermoedelijk ook wel eens op de tweede). Volgens Dr. Kruij is de bet. niet „knoop-naald” (zie 2. *sodjo*), maar (evenals in het Boeg.): het bamboetje waaromheen het garen wordt geknoopt en dat

dus de grootte der mazen aangeeft. Wellicht wordt dit overgenomen woord niet altijd en overal in dezelfde bet. gebruikt.

apoe; *apoe tana* beteekent volgens Dr. Kruij: de vlammen die uit de aarde opstijgen in Pada en Mori, en die ontstaan door zelfontbrandend aardgas; het rood worden van de aarde is een gevolg van dit branden.

apoelea; op *woro*, r. 15 en 16, wordt een vorm genoemd die op een stam *apoelea* schijnt terug te gaan; zie blz. 981.

5. *asa*; na het laatste voorbeeld bevat het handschrift nog den volgenden zin: *taoe moljoo poa, metopa poa ri kadjoe nakkeni, asamo setoe*, als iem. een *poa* (vogel) lokt en deze strijkt neer op een stok dien de man in de hand houdt, dan is dat het ware. Waarom deze zin niet in de copie is opgenomen, is niet duidelijk; *moljoo* staat echter niet in het Woordenboek in deze bet.

1. *awoe*, 4^e al.; *teuroe* wordt op *ligi* genoemd als omschrijving van *ota* en weergegeven met „het tot stof geworden”.

p. 37, 1^e kol., r. 13, staat: *bala*, lees: 1. *bala*.

bali, p. 40, 2^e kol., r. 5 v. o., staat *moball'i*, lees *moball'i*.

baladjoe. Ook de vorm *baladoe* wordt opgegeven (zie p. 891, 2^e kol., r. 12, en Tor. II, 388).

baloengi. In een aantekening troffen wij nog het volgende artikel aan: *baloengi*; *mebaloengi*, nemen zonder vragen, weggapen; *mabaloengi*, iets wegnemen zonder er om te vragen, *da taoremo mumpodja'ika taose toe*, *dja mebaloengi, kajoekoeta pai manoea nabaloengi*, laat ons ophouden die menschen als verwanten te beschouwen, ze nemen zonder vragen, onze kokosnoten en kippen pakken ze weg.

1. *bamba*, r. 3—6; de in r. 5—6 gegeven toelichting heeft betrekking op een huis waarvan het front wordt gevormd door een van de lengtezijden; tegenwoordig is dit meestal niet het geval, maar staan de huizen met een der breedtezijden naar den weg gekeerd. Volgens Tor. II, p. 155 is N.—Z. niet de gewone richting v. d. nok. p. 45. Voeg in: [*bandola*, PmB. = B. *todoe*.] *bangko'a*, zie *bangkoangi*.

bangkoangi. Volgens Dr. Kruij zegt men in PmB. *bangko'a* en wordt dit spel anders gespeeld dan in het Wdbk. staat opgegeven, nl. op dezelfde wijze als het *tela*-spel: de kruisgewijze gebonden bamboetjes worden niet geworpen om te zien hoe ver ze loopen, maar om de *bangko'a* v. d. andere partij, die evenals de bamboetjes v. h. *tela*-spel overeind zijn gezet, te raken.

banongko. In een oud handschrift staat: *banongko*, onderaardsch gerommel, zooals bij aardbevingen wordt vernomen; op 3. *siri* (p. 722, 1^e kol., r. 4 v. o.) wordt *mobabanongko* vertaald met „het dondert lang achtereen”.

3. *banta*, 2^e al. Over *toroe banta* wordt ook op *toroe* gesproken; de beide gedeelten behoorden tot één te zijn gemaakt.

bantaja(ngi); ook de vorm *bantajant* komt voor.

p. 52. Voeg bij: [*harantjasa*, Amp., gietbui.] *bari*. Ook de vorm *mabari* komt voor, b. v. *to mabari*, de menigte.

baroe, r. 2, staat: Mandel, lees: Mandailingsch.

1. *bate*, p. 56, 2^e kol., r. 6 en 10, staat: Loewoe, lees: Loewoe'. Voor de spelling van dit woord hebben wij in de Hollandsche gedeelten de Boeg. uitspraak gevolgd. Loewoe's en Loewoesch hebben wij echter zonder hamza gespeld.

2. *bate* is op p. 56, 2^e kol., te lezen in pl. v. *bate*.

batoetoe, r. 3; men leze *ndalikoa* voor *ndaliko'a* en schrapp de noot.

bera'a. Volgens Dr. Kruij beteekent dit woord: een boom waarvan de takken zijn afgekap, maar dien men heeft laten staan.

berese, r. 17, staat: (verwensching), lees: (verwensching) [zie *pere*].

1. *bete*, r. 15, staat *sampepebete*. De juiste vorm is *sampempebete*; zie echter boven sub I.

bihih, r. 2, staat: hinneken, lees: hinniken.

binoeke. Wanneer het accent op de eerste lettergreep juist is, moet het versprongen zijn doordat men de laatste lettergreep als het suffix *-ka* heeft opgevat. De gewone uitspraak is echter *sabinoeke*. *Sabinoeke* is hetzelfde als *sambinoeka*, stam 1. *roeka*. Het art. *binoeke* behoorde op 1. *roeka* te zijn ondergebracht.

boeboe, r. 15 en 16; in pl. v. „koperen armbanden” leze men „koperen enkelringen” (als vertaling van *langke*).

boega (Todj.) of *uia* (Amp.) wordt gelijkgesteld met B. *makata*; laatstgenoemde plant is echter volgens het Wdbk. de *Alocasia celebica*, eerstgenoemde de *Al. macrorhiza*.

boeloe, r. 1, staat: [*boeloe ntjoemi*], lees: [*boeloe ntjoemi* (MS.)]; in den laatsten regel is *sunggori* te lezen in pl. v. „horens op een strijdsmuts”.

boeranggo, r. 7—8. De vert. van *kasindara ntanamo se'i* moet hier en op 1. *opoe* (r. 5—6) luiden: hij is zoo oud als de wereld (in pl. v. „het ziet er uit als de grond hier” of „het lijkt net op den grond hier”). De juiste vert. vindt men op 2. *vava*.

boewoe, r. 5, staat: *kaso's* en „welke”, lees: *kaso's* en „welken”.

boja; de laatste alinea van dit artikel is te schrappen; zie *woja*.

bolo: van dit art. schrappe men den laatsten regel (*pambolo*, venster); zie *mbolo*.

bombaisi. Volgens inlichtingen rust het accent op de 3e syllabe van achteren.

boneagi. Het accent rust op de 3e lettergreep van achteren.

dano, zie ben. op 1. loka.

dii. Voeg bij: [*ndaparodii*, het wordt in de lengte getrokken.]

dindi. Voeg bij: [*ndaparodindi*, het wordt strak getrokken.]

djodjo: vóór Amp. voege men de volgende alinea in: [*rapidjodjo mata*, de oogen worden uitgewreven.]

djodjori. Het accent valt op de 1e lettergreep.

djoo; wanneer het boven op 5. *asa* gegeven voorbeeld juist is, moet het artikelwoord *djoo* in 1. *djoo* veranderd worden en een art. 2. *djoo* worden bijgevoegd (*modjoo poa*, een *p.* lokken, nl. door zijn geluid na te doen).

doeoe. Bij dit art. vergelijkte men de opgaven op *ndoeoe*, en omgekeerd.

doledondi. Naast *modoledondi* komen ook de vormen *moledondi* en *mo'dojledoni* voor.

doledoni, zie boven op *doledondi*.

dondawi. Het accent valt op de 1e lettergreep.

De artikelen 3. *donga* en *mlonga* moeten tot één worden gemaakt.

1. dongi, r. 4 vv. *Tana dongi* is volgens Dr. Kruijdt te vertalen met „leemaarde”; deze wordt speciaal uit de Dongi gehaald voor het maken van potten.

dongko. Bij dit woord teekent Dr. Kruijdt aan dat men voor een *dongko* van rijst geen rak pleegt te gebruiken, maar dat de bossen vrij op elkaar worden gestapeld, zoodat ze een bijenkorfvormigen hoop vormen; de pas gesneden rijst wordt in kleine *dongko's* gestapeld, met de stelen naar buiten en de vrucht naar binnen om ze te laten drogen; zijn de bossen droog, dan worden ze in groote hoopen opgestapeld, met de stelen naar binnen en de vruchten naar buiten; zulk een hoop heet wel *dongko mulori*, omdat de stelen niet te zien zijn.

2. dopa, r. 7, staat: spong, lees: sprong.

1. embo, 2e al. Over *sangkaembo* zie men ook het art. *lida* en ben. op *lida*.

ende, p. 147, 1e kol., laatste regel. Op *jambo* wordt in een versje de vorm *paende* genoemd en vertaald met „zang”.

Na *enga* voege men bij: (Mént. id., ademen).

gadjo, r. 3, staat: niet-Tor, lees: niet Tor.

goempi, 2e al., r. 4 en 5; voor *poihi* leze men *po'ih* (zie ben. op *poihi*).

goeroenggoe en *goroenggoe* zijn id.

2. gonggo, r. 1., staat: *kangonggo*², lees: *kangonggo*². Ook op *nggonggo* staat *kangonggo*² genoemd, wellicht is dit hetzelfde woord.

gopa, r. 4, staat: *poeramoe*, lees: *poeramo*.

goroenggoe en *goeroenggoe* zijn id.

ikoe, r. 12 vv. Over *ikoe mbalesoe* zie men *mbalesoe*.

io, r. 10—13. De bet. v. d. zin *po'io*² *ntaoe samba'u dja napo'io*² *ntaoe poera*² moet wel zijn: „het ja, ja zeggen van één mensch (het hoofd, den leider) wordt door alle menschen als ja beschouwd (de anderen sluiten zich daarbij aan)”. In een oud handschrift staat *po'io* en *napo'io*, zonder herhaling.

p. 199. Voeg in: [*inoewoe*, zie *mainoeioe*.]

1. jali, p. 209, 1e kol., r. 11; in *da rajaan* *da modjamaa* is het tweede *da* door ons ingevoegd, omdat dit na *da rajaan* (-koe, enz.) dikwijls gebruikt wordt; het kan echter ook weggelaten worden.

janga, r. 1. Het handschrift heeft 4. *langa* in pl. v. 1. *langa*.

joa, p. 214, 1e kol., r. 12. Het accent van *kajosa* rust op *jo* (tegen den regel voor derg. gevallen).

1. jole, r. 20. Na „akkeren” moet een komma staan in pl. v. een punt.

jope, zie boven op *ambarale*.

josa, r. 7 en 8; naar alle waarschijnlijkheid is *mampajosaka* en *dampajosaka* te lezen.

2. jowe. Dr. Kruijdt deelt mede dat er twee vogelnamen zijn, *jore* en *jori*. *Jore* (W. Tor. t. *lowe*) is in PmB. een naam voor den *kongka* (kiekendief), naar men zegt naar het geluid dat hij soms maakt; *jori* is een

soort wilde duif, grooter dan de *takoeroe*, die alleen in zware bosschen leeft en een diep somber ooe-geluid maakt. Blijkbaar zijn deze beide vogels in het Wdnbk. door elkaar gehaald, vandaar de verwarring op *louri*.

jowi, zie boven op 2. *jore*.

1. jowo, r. 3. In pl. v. „brok” leze men liever „blok”.

2. kado. De 2e en 4e al. zijn te schrappen. Zie *tingkado*.

p. 240. Voeg in: [3. *kaka*, zie *toekaka*.]

Het art. *kala'oe* moet vervallen; zie 1. *la'oe*, 2e al.

kalapini bet. ook „hertejong” (MS.).

1. kale, p. 243, 1e kol., r. 10. staat: den spadel, lees: de spadel. Volgens Dr. Kruijdt heeft het omwerken van de rijst in den pot met de spatel een ander dan het daar opgegeven doel. nl. ze gaarder te laten doorstoomen.

kamandaa, ook *koemandua*.

kamboeka, r. 6, staat: [zie ook 2. *take*], lees: [*kamboeka* komt ook bij andere boomen voor, zie 2. *take* en 1. *poja*].

kanano. De inhoud van dit art. moet worden ondergebracht op *nano*.

1. kara, r. 4 vv. Dr. Kruijdt teekent hierbij aan dat er twee soorten van ovens voorkomen: de *kara mpomboentja*, waarin het erts wordt uitgesmolten, en die 4 steenen heeft (eigenlijk 5, want de voorplaat, waar de *gege* door loopt, bestaat uit 2 steenen), en de *kara mpolabor*, die in elke smidse wordt gevonden. Deze laatste heeft nooit meer dan 2 (eigenlijk 3) steenen, daar de beide breedtekanten open zijn gelaten om daarin het te smeden voorwerp te steken.

Op *sele* komt voor de vorm *mekirapi*, wat vertaald wordt met „flikkeren” (v. d. zon). Volgens inlichtingen wordt er de felle, *makara* makende werking v. d. zonneshijn meer aangeduid.

De artikelen *kari'ojo* en *kariontjo* zijn van hun plaats geraakt; zij moeten na *karioe* worden ingevoegd.

ke'i, r. 5, staat: levengesteet, lees: levensgeest. p. 271. r. 3 vv. *Simpalangsi* wordt niet

alleen van vloerlatten, maar ook van andere dingen, bv. lippen, gezegd.

2. keke, 2e al. De Sprkk. geeft nog *motolokeke* „luid lachen” (vgl. *motolokiki* op 2. *kiki*).

keo, r. 4, staat: luidt, lees: luid.

kile, r. 2—3; *mongaroe* van het handschrift hebben wij in *mangaroe* veranderd; volgens inlichtingen komt echter ook de vorm *mongaroe* voor.

koedjoe: *tememooe* in r. 6 en „geschild” in r. 8 zijn naar een oud handschrift veranderd; het handschrift heeft *tememooe* en „kunnen schuilen”.

koemandaa, zie boven op *kamandaa*.

koembang. Het accent rust op de eerste lettergreep.

ko'oe, r. 1 en 2; de bet. „op en neer gaand” behoeft nadere bepaling door hetgeen er op volgt („krom, gebogen”); *monggo'oe*² wordt bv. gezegd van de beweging van iem. die patjolt en daarbij telkens het lichaam kromt.

kore, p. 321, r. 1. Naast (*mo*)*koemore* komt ook *mekoemore* voor.

2. lae: voeg bij: (B. *lae ntoemangi*, zie *tangi*.)

1. langa, 3e al.: *polanga* staat ook genoemd op p. 588 (zie ald.), en wordt daar in verband gebracht met *porlangi*, dus niet met 1. *langu*.

3e al. Naast *lungari*, *polungari* komt ook de vorm zonder *-ri* voor. Zie *soembo'o*, r. 14 (*molanga*, een verzoeningsgeschenk geven), het versje op 2. *sara* (*polanga*, verzoeningsgeschenk, *polangaikakor*, zet me er een verzoeningsgeschenk voor neer), en *soemoe*, r. 16.

laoe, p. 346, 1e kol., r. 18, staat: *waiaoe*. lees: *waiaoe* [*reue*].

leboeti. Dr. Kruijdt deelt mede dat dit woord geen PmB. maar P. is, en dat de boom ook *potimata* heet. Zie laatstgenoemd artikel.

ledondi, ledoni, zie boven op *doledondi*.

leoe, 1e al.: *mbaleoe* wordt ook in het B. gebruikt, doch speciaal van de rijst („verfienst”).

1. le'oe, r. 10, zie ben. op *wa*.

lida, r. 3—5. Volgens Dr. Kruijdt beteekenen *lida santepe*, 1. *sasali* en 1. *sangkaembo* alle hetzelfde, nl.: één door een dijkje omringd

stuk sawah, ongeacht de uitgestrektheid (zie ook 1. *embo*). Andere berichtgevers maken echter onderscheid, en wel op dezelfde wijze als het Wdnbk. (1. *santepo* of *sasali* = één vak sawah, 1. *sangkaembo* = één sawah). Naar alle waarschijnlijkheid bedoelt de Schrijver met 5 M²: 5 M in het vierkant (dus 25 M²), en met 10 M²: 10 M in het vierkant (100 M²; deze maten zijn natuurlijk zeer benaderend).

liko. In de 3e alinea heeft het handschrift nu eens *likoa*, dan weer *liko'a*. We hebben er overal *liko'a* van gemaakt, maar blijken daarmee op het verkeerde paard te hebben gewed, want volgens ontvangens inlichtingen is *likoa* de juiste vorm (vermoedelijk is *liko'a* verschrijving voor *likoa*).

lo'a, r. 5; in pl. v. *keira*² is *ngkeira*² te lezen.
loempa, 2e al., r. 1. Het accent van *melompiti* moet geschrapt worden.

loempila. Behalve *moloempina* komt ook *moloempila* (vgl. *pila*) voor. Volgens inlichtingen is dit laatste syn. met *momila* of *momikoe*, en dus eenigszins verschillend van *moloempina*. De vorm *moloempina* is blijkbaar ontstaan uit *moloempila*; ook de afwijkende bet. is dus secundair. Vermoedelijk is de betekenis niet overal gelijk.

loempina, r. 1, staat: [vgl. *noempila*]. lees: [vgl. *noempila*, *loempila*].

loenggi. Voeg bij: B. *kaloenggi*, kleine krab, die zeer snel loopt. (MS.)

loesa, r. 2—3, staat: aarden schotel, om olie of sugopap in te maken, of groente op te leggen; juist: aarden schotel, gebruikt bij de oliebereiding, om sugopap in aan te maken, of om groente op te leggen. Zie ook op *tabo*.

1. loka, r. 7. Voor 1. *dano* heeft het handschrift 1. *dano*; op p. 103 staat echter *dano*, en volgens inlichtingen is dit de juiste vorm.

lolaga. Op dit art. leze men tweemaal in pl. v. „ik schud” (als vert. van *koonanta*) „ik houd voor mij, ik houd voor mij uit” (zie *tanta*).

1. lolo, r. 1. Na „enz.” voege men in: [en Mor. *boeloto*].

3. lolo, r. 5. *Mantoloto* is trans. (= *maloto-maka*), *metoloto* intr. (= *melotomaka*).

lori, 2e al. In het laatste voorbeeld op *papoea* wordt *malori* als werkw. gebruikt en vertaald met „striken langs”.

lowi. Men leze in r. 1 *joi* in pl. v. *joue* en schrappe de noot. Zie boven op 2. *joue*.
majara. Zooals op *kaloroero* en uit de beschrijving blijkt, heeft men hier niet te doen met een slang maar met een bijzonder grooten worm.

manoe, r. 5 vv. Over *manoe Ambo* vergelijk men het boven op 1. *ambo* opgemerkte.

marari, staat: zie *rari*, lees: zie 1. *rari*.

mbaoe. Dit art. kan vervallen (zie 2. *sinbae*).
p. 435. Voeg in: [mbelangi, pr. t. = *ambelangi*].

mboelia. De inhoud van dit art. was oorspr. ook op *roelia* opgenomen.

mbombe. Aan dit art. kan worden toegevoegd de vorm *montombombe*, genoemd in een voorbeeld op *sore* (dja *montombombe porotoenja*, hunne woorden gonzen door elkaar).

p. 443. Voeg bij: [mobiangi, Amp., zie *polobiangi*].

mongaroo. Naast *mangaroo* komt ook de uitspraak *mongaroo* voor.

mo'oe. Voeg bij: [tekamo'oe = *tekaramo'oe*, zie *ramo'oe*].

mpa'a, laatste r., staat: 1. *pa'a*, lees: 2. *pa'a*.

1. mpiri, r. 2—3, staat: de plaatkoperen hoorns blinken, lees: de *sanggori* blinkt. Zie ook ben. op *piri*.

mpotiegi, r. 2, staat: zie 2. *tali*, lees: zie *timali*. Het gehele art. kan beter worden overgebracht naar *tiegi*.

naa, r. 3—4. *Menaa roeja* wordt hier vertaald met „het wordt weer lichte maan”, op *roeja* met „de maan gaat weer licht geven”. Doch in den (door ons geschrapt) zin *dja santoeroe ana mboelia, menaamo roeja* (op *roelia*) worden de beide laatste woorden vertaald met „de maan komt op”. Deze zin heeft echter betrekking op den 15den dag der maand (zie *mboelia*), wanneer het opkomen en het licht gaan geven van de maan samenvallen.

p. 451. Voeg bij: *nangkasi*, zie 1. *tangka*.
nanta, laatste regel, staat: [pr. t. *nanta*, zie *lolaga*], lees: [pr. t. *nanta*, zie *tanta*].

na'oe. De inhoud van dit artikel stond oorspr. onder 2. *ta'oe* en is overgebracht op grond van een potloodaantekening.

1. nawoe, p. 454, 1e kol., r. 22—21 v. o. Het accent van *penaeroesa* valt op de tweede of derde lettergreep.

nda'a, r. 4, staat: *sinla'a*, lees: *sanda'a*, *inda'a*.

ndasa. Na *mandasa* voege men in: en *rasa*.
ndia. Zie ook 1. *rari*.

ndioeloe. Dit art. is te schrappen (zie *oeloe*).

ndjii. Voeg bij (na het artikelwoord): [Par. *nadjii*, nacht].

ndjobe beteekent volgens inlichtingen hetzelfde als *masobe*. Het zal wel uit **ntjobe* zijn ontstaan, dus op den stam *sobe* teruggaan.

ndoendoe, r. 2, voeg bij: [zie 2. *roendoe*].

ndoeoe, zie boven op *doeoe*.

ndonga, zie boven op 3. *donga*.

ndo'oe, 2e al. De hier behandelde vormen staan ook (met kleine verschillen) genoemd op *ro'oe* (3e al.). Hoewel de opgaven op *ndo'oe* veel uitvoeriger zijn, is toch de afleiding van *ro'oe* veel waarschijnlijker; immers *tondo'oe* beteekent speciaal: met het voorhoofd tegen iets stooten. Men bringe den inhoud v. d. 2e al. van *ndo'oe* over naar *ro'oe*. *Mondo'oe*² en *kando'oe*², die ook zoowel op *ro'oe* als op *ndo'oe* stonden, zijn op *ro'oe* geschrapt.

ngalitaoe, r. 8 v. De bet. „er jongeling bij worden, onder die of die omstandigheden tot jongeling opgroeien” is blijkbaar alleen vertaling van *maangkangalitaoeka*, niet van *mangalitaoeni*.

p. 469. Voor *nggatowei* leze men *nggatowe*.

njee. Na het artikelwoord voege men in: (vgl. *see*). In r. 2 moet *nutjee* geschrapt worden.

2. oeko, r. 8. Het handschrift heeft *soempa mpoeko*; het 2-tje is er eerst in de *gatiku* copie bijgevoegd; naar wij (ook op grond van ontvangen inlichtingen) meenen is dit een vergissing.

oeleli, r. 6. Zie ben. op 2. *pok*.

oelo, p. 497, 2e kol., r. 2, staat: *ndaoelioni*, lees: *ndaoeloni*.

oempoe. Op dit art. voege men bij: [PmB. *oempoe mpoese*, zie *soempa*].

2. oera, p. 506, 2e kol., r. 10 v.o. Voor *mopaoera* schijnt het handschrift *mompaoera* te hebben. Uit ontvangen inlichtingen mag worden afgeleid dat beide vormen voorkomen.

Op pr. t., r. 2—3, staat *bago ngkaera*². Deze vorm is anders en blijkbaar beter vertaald op *tonggi* en luidt daar *bago ngka'oera*².

oetoe, r. 1, staat *kaetoe*²; volgens inlichtingen is *ka'oetoe*² de juiste vorm.

2. oewe is geen boom, maar een alingerplant.
oewoe, 2e al. De woorden „*oewoe ntjio*, de doornige haren die aan den voet der rotans groeien” moeten geschrapt worden. Zie 2. *sio* en 1. *siombo*.

ome, r. 1. De *j* van *jome* is onduidelijk.

1. opoe, r. 3—6, zie boven op *boerango*.

oria, laatste r. Het handschrift heeft „gelijkelijk”. Wij hebben hier „gedeeltelijk” van gemaakt, omdat ook op *tompo* de uitdr. zoo vertaald wordt; zie ook *gege*, 1e al., laatste voorbeeld. Geheel zeker zijn wij echter niet op dit punt.

oripo, zie boven op *majara*.

padoma. Voeg bij: [*padoma apoe*, brandglas].

pakawai. Na het artikelwoord voege men bij: [Mor. *wa*²; vgl. 1. *paku*].

1. pali, r. 26. Zie beneden op *pana*.

pamoro. Volgens opgave op *tamoro* beteekent dit woord in het Amp. „lood, tin”.

pana, p. 544, 2e kol., r. 20. De bet. „een geweer gebruiken” voor *mopanagontoe* is bijgevoegd op grond van 1. *pali*, r. 26—27, en van 1. *soendor*, r. 13—14. Hoewel men kan aannemen dat het spraakgebruik van de afleidingen van een woord van den nieuweren tijd niet altijd vast is, is toch *mepanagontoe* de gewone uitdr. voor „een geweer afschieten”, *mopanagontoe* voor „een geweer hebben, bij zich hebben, dragen”. Men doet dus goed op de beide laatstgenoemde plaatsen *mop* te veranderen in *mep*.

p. 555. Voeg in: *parodii*, zie *dii*.

En: *parodindi*, zie *dindi*.

pasa'a, r. 13; ndapapasa'aka (het handschrift heeft ndapapasa'a, doch dit kan bezwaarlijk juist zijn) is verkort uit ndapapapasa'aka. pere, p. 564, 2e kol., r. 17. De bijvoeging [PmB.] moet verdwijnen, zooals uit het pronomen nda- blijkt (het PmB. daki kan licht ook door andere stammen worden gebruikt). Voor ndailauoe leze men nda'ilauoe.

p. 566. Voeg bij: pidjodjo, zie djodjo.

pigori. Het accent valt op pi.

piri. Het laatste voorbeeld behoort naar 1. mpiri te worden overgebracht.

poasa wordt ook po'asa uitgesproken.

poeoe, 1e al., r. 4 vv. Zie beneden op 1. sa. poe'oe, p. 582, 1e kol., r. 2—5. De vert. van

mampoe'oenaka is onjuist. De bet. is „beginnen” of „veroorzaken”, bv. kami naini da mampoe'oenaka murangoe banoea, wij zullen straks beginnen het huis te bouwen. De vert. v. h. voorbeeld toeki mampoe'oenaka iroroe pai bojo moet luiden: framboesia veroorzaakt spleten in de huid.

poihi. De juiste vorm is naar alle waarschijnlijkheid poi'hi (op tosoe, 3e al., is in het handschrift poihi in poi'hi veranderd).

1. pole. Over mapole zie men ben. op 2. pole.

2. pole. Dit art. is ingevoegd op grond van de opgaven op oeleli en 2. sero. Onze berichtgevers kennen mapole echter alleen als intransitief-passieve afleiding van 1. pole (bv. salana mapole, een broek met een pijp er af, toko mapole, een stok waar een stuk is afgebroken).

1. popa. Voeg bij: [Amp. papaki, sagopalmblandscheede.] Zie uaki.

2. pose, r. 1. Voor moende pose leze men moende mpose.

ramo'oe. Achter dit art. is een vierkant haakje vergeten.

rampe, p. 608, 1e kol., r. 20—22. De perampe ngkaso onderscheiden zich hierin van de petambe ngkaso, dat de laatstgenoemde zich onder aan de kaso (daksparen) bevinden, lager dus dan de eerstgenoemde.

rapo-rapo wordt gebruikt van allerlei ijzeren kistsluitingen, niet alleen van „scharnieren”.

rempo, 2e al. De rempo? genaamde balken

bevinden zich tusschen de zoldering en de nok en dienen tot versterking v. d. scharen v. h. dak (kasojaja).

roemba, 2e al. Het handschrift bevat nog den volgende zin als aantekening: djoe'a bangke ri palekoe se'i eica sola peroembanja, de melaatschheid breekt uit aan mijne armen als schurft.

2. roendoe, r. 3—6. Voor „binnenste der wolken” en „binnenste der donderwolken” is te lezen „schaduw van w.” en „schaduw van d.”, volgens een op 2. lengo, r. 3—5, in het handschrift aangebrachte verandering.

roesoe, r. 13. Voor wailo'oe heeft het handschrift wasilo'oe.

ronto, 3e al., r. 6. Of noeintjani dan wel maintjani bedoeld is te lezen, viel niet uit te maken.

ro'oe, 3e al. Zie boven op ndo'oe.

1. sa, r. 13—14. Sapoeoe Mori zou volgens de opgave op poeoe anders vertaald moeten worden. Wellicht zijn beide vertalingen onder omstandigheden juist.

p. 666, 2e kol., r. 13, staat: sada, lees: 1. sada. sadaa. Op beroe vindt men een woord sadan „prien” vermeld, dat niet is opgenomen.

sajasa, r. 2. Voor ndatarasi laboe heeft het handschrift natarasi laboe. In derg. gevallen hebben wij dikwijls na- in nda- of ra- (de eigenlijke aanduiding voor „men”) veranderd; waar de bet. is „ze” (de menschen) is na- wel te verdedigen. Aan het strand gebruikt men na- voor „men”; dikwijls bleek in het Wdnbk. een ouder na- door nda- of ra- vervangen.

sanda'a. Dit art. is te schrappen. Zie nda'a.

saroe. Behalve in de uitdr. tuo saroe (r. 22) wordt ook nog in een voorbeeld op pate (p. 558, 1e kol., r. 15 v. o.) het enkele saroe gebruikt in de bet. waarvoor men gewoonlijk saroe? zegt. Men plaatse dit voorbeeld na tuo saroe.

p. 698. Voeg in: [3. sawoe (Mal. saboeng, Mak. Boeg. saweng); mupasaroe manoe, een hanengevecht houden; i semano anoe da mesaroe rionja? wie zal nu het eerst zijn haan luten vechten? manoe mombesaroe, hanen die met elkaar vechten.]

selo, laatste regel, staat pose; de juiste vorm is mpose (zie boven op 2. pose).

semani. Het accent valt op de eerste lettergreep. Men schrappe in r. 1 de beperkende aanduiding PmB., daar het woord ook elders gebruikelijk is.

2. sero, r. 5. Over mapole zie men boven op 2. pole.

sigari, r. 6. De vert. van oer dja kantjir, kasigarinja luidt in het handschrift: het water doet pijn (aan de tanden), zoo kil als het is. Een soortgelijke vertaling is op 1. sii geschrapt in het handschrift en vervangen door wat er thans staat. Volgens inlichtingen zou de zin te vertalen zijn: „het water doet stekende pijn (aan het lichaam) van wege zijn vinnige koude”.

sigi. Men leze 1. sigi in pl. v. sigi en voege in: [2. sigi (vgl. sisi), PmB., een val voor muizen en kippen, beschreven Tor. II, 367 v.]

1. sii, p. 712, 1e kol., r. 4—6. Zie boven op sigari.

2. sio, zie ben. op 1. siombo.

1. siombo. Dat oeroe utjumbo hetzelfde zou zijn als oeroe utjio komt ons twijfelachtig voor, daar dit laatste toch wel „palmiet v. d. sio” (zie 2. sio) zal beteekenen; wel is waar is sio ook een rotansoort, maar toch niet dezelfde als siombo: de laatste is een dikke, de eerste volgens onze berichtgevers en een oud handschrift juist een dunne (volgens het Wdnbk. een groote) soort.

sirina(n)i, r. 15. Mantjirinai is in de copie in mantjirinai veranderd. De reden van deze verandering viel niet na te gaan.

soa'e, r. 4. Voor „binnenste” leze men „schaduw”. Zie boven op 2. roendoe.

1. soea, p. 729, 2e kol., r. 19 vv. In afwijking van hetgeen in het Wdnbk. en van wat in Tor. II, p. 278, vermeld staat, deelt Dr. Kruyt mede dat pontjoea beteekent: de pootstok waarmee alleen de eerste gaten voor de rijst gestoken worden: die stok moet altijd van pokar-hout zijn en wordt na afloop bij de eerste gaten gestoken: die eerste plantgaten zijn of 4 of 5 in getal (in 't laatste geval brengt men er één in

't midden der vier andere aan); zij heeten roea aopo en roea alima; sommigen maken 4, anderen 5 gaten.

r. 21, staat: oejoe pasakoea; dit moet zijn oejoe mpasakoea.

soeangi. Het accent rust naar alle waarschijnlijkheid op soe.

soembo, r. 1; men schrappe 1. toembo.

soemoeka. Het accent moet niet op de eerste e, maar op de eerste oe staan.

1. soendoe, r. 13. Zie boven op pana.

soentjoe, 5e al. Zie ben. op soentjoeli.

soentjoeli. Dr. Kruyt deelt mede dat dit woord op de tweede lettergreep geaccentueerd is. Soentjoeli (afleiding van soentjoe) beteekent: kokers van hard palmhout die als overdekking van palen v. d. rijstschuur gebruikt worden om de muizen te verhinderen naar boven te klimmen.

sonoentjoeri. Het accent moet wel rusten op noe.

tabo. Het haakje in r. 6 achter „kom” en de komma in r. 7 achter „schotel” moeten van plaats verwisselen.

taboengkoe. Dit art. kan beter onder boengkoer worden ondergebracht.

taka. Op p. 310, 1e kol., r. 9, en op timoeki, r. 3, komt mampetaka voor in een andere bet. dan op taka staat opgegeven; zou men uit het eerste geval opmaken dat het ook syn. met mantaka kan gebruikt worden, uit het tweede mag men wel concluderen dat het ook in deze bet., maar op een andere wijze dan in den in het Wdnbk. opgegeven zin, als transitivum bij metaka behoort.

tambani. Het accent rust blijkbaar op de eerste syllabe.

tambari. Het accent zal wel rusten op de eerste syllabe (vgl. 1. tamba).

tambe, zie boven op rampe.

tamogongga, r. 1. Voor pa'hi leze men po'hi (zie boven op poihi).

tandapapoe. Het handschrift heeft tandampapoe. Deze vorm is echter op mampapoe in het handschrift in tandapapoe veranderd.

tandoe, r. 11. Dat tandoe? als syn. m. sanggori wordt opgegeven moet een vergissing zijn,

zoals uit de beschrijving ook wel blijkt.
2. **tangkoererangi**. Het accent valt op de 3e lettergreep.

tani, r. 3. Wellicht is vóór „op zich zelf staand” het woord *patani* uitgevallen.

tante'oe. Dit art. kan beter onder 1. *nde'oe* (*te'oe*) geplaatst worden (er zijn echter meer van die gevallen).

tantondi. Op dit art. voege men bij: [*nda-tantondini*, van een *t.* voorzien].

taoena. *Montaoena* van het handschrift hebben wij op grond van verkregen inlichtingen in *motaoena* veranderd.

tawoe. Op 2. *toe'a* wordt verwezen naar *tawoe mpada*, dat echter niet is opgenomen. Volgens ontvangen inlichtingen is *toe'a mpada* niet geheel syn. met *tawoe mpada*, maar wordt onder het eerste verstaan een boomtrunk, onder het tweede dat gedeelte v. e. omgehakten boom dat zich onder den grond bevindt (beide echter op een schoongemaakt stuk grond, vandaar de toevoeging *mpada*).

2. **teke**, r. 1, staat: *te'ke*, lees: *teke*.

p. 825. Het art. *telongkondoe*, een struik, waarvan de bladeren tot toovermiddel dienen bij den oogst, hebben wij geschrapt. Zie *ti-longko ndoe*, op 1. *longko*. Laatstgenoemde opgave is volgens onze berichtgevers de juiste. Het blijft echter mogelijk dat ook de uitspraak met *te*- voorkomt (vgl. *tibesi* en *tebesi* op *besi*). In elk geval heeft men echter met één en hetzelfde gewas te doen.

2. **toe'a**, p. 855, 2e kol., r. 1 en 2, zie boven op *tawoe*.

1. **toe'oe**, 2e al., r. 3. Voor *mepakoni* heeft het handschrift *mopakoni*.

toepaki. In afwijking van het op p. 876 v. en 203 v. van het Wdnk. en op p. 157 v. van Tor. II vermeldde, deelt Dr. Kruijdt mede dat *bangkoe* iets geheel anders is dan *toepaki*-en dat dit laatste de smalle planken aanduidt die a. d. kanten der zijvlakken v. b. dak worden aangebracht om te voor-

komen dat de wind de sagoebladeren van de uiteinden der bamboetjes waarom ze genaaid zijn afschuift. De uiteinden van twee *toepaki*'s komen dus bij de nok samen. Die uiteinden worden soms besneden.

tolodo wordt ook gebruikt voor „ingewandsworm” (spoelworm).

tomboe, r. 5. De *wajaa ntomboe* heet ook alleen *tomboe*.

toroli. De bet. „de knokkels der vingers” is bijgevoegd op grond van inlichtingen, verkregen over het voorbeeld op *pui* (r. 2). Nadere inlichtingen melden dat *toroli* een w. t. is v. *woekoe* (in bep. streken), zoodat de bet. te eng is opgegeven.

wa, r. 5; pr. t. *ba'ewa* staat niet elders genoemd, maar de bet. kan in het verband geen andere zijn dan „nog niet”. Dit doet de gedachte zich opdringen dat ook de op 1. *le'oe* (r. 10) genoemde w. t. *ba'ewa* (die evenmin is opgenomen) met „nog niet” vertaald moet worden in pl. v. met „neen”.

wajaa, p. 918, 1e kol., r. 5; de *wajaa ntomboe* heet ook alleen *tomboe*.

2. **wara**. In r. 2 (na *mombara*) voege men bij: [*pombara*, w. t. v. *pombontje*, zie *wontje*].

1. **waroe**. Voor *waroe noe ananggodi* heeft het handschrift de vertaling: kindspek, het slijm dat kleeft aan een pasgeboren kind. Daar deze beide opgaven niet kloppen hebben wij, mede op gezag van Dr. Kruijdt, de laatstgenoemde bet. geschrapt. Later ontvangen inlichtingen geven echter juist wel die bet. op. Wrsch. wordt de uitdr. dus in verschillende streken in verschillende zin gebruikt.

wero, p. 944, 1e kol., r. 12—14. Zooals reeds op *sambiero* is aangegeven bet. *momboro* ook hetz. als *mombora*, neerhangen.

2. **wia**. Zie boven op *boega*.

woea. Zie boven op 1. *soea*.

woelia. Zie boven op *mboelia*.

woero, r. 10. Naast *moeroero* wordt ook *maeroero* gehoord, misschien naar analogie van *maurengi*.

NEDERLANDSCH—BARE'E REGISTER.

A.

Aalsteker, radapi.

Aambörstig, hende, ontje.

Aamechtig, ngasa.

Aan, ri.

Aanbeeld, 1. toempa, tondosa.

Aanbidden, 2. somba.

Aanbieden, 1. boesoe, tondjoe.

Aanblazen, 2. sondo, woei, wolo.

Aanbonzen, roempa, 1. to'oe.

Aanbouwsel, 3. ambe, palantara, 1. tambi, 2. tampe.

Aanbranden, omba, re'o, 3. sopa, wa'oe.

Aanbreken, 1. bete, wangka.

Aandacht, kondoro, 2. linga: — *trekken*, oende, se'i.

Aandeel, 1. gala, pontoe, tilu.

Aandenken, 1. waka.

Aandragen, teo; *voedsel* —, 1. bakoe.

Aandrif, raja.

Aandringen, 1. boesoe, danda, 2. djoedjoe, kate, kombe, 1. ngajo, pari, riso, 3. soso, woekoe; *zich* —, talehe.

Aanduiden, *den ueg* —, tombei.

Aaneen, wa'a, 1. waka.

Aaneensluiten, 1. langa, pi'i; *niet* —, 1. sala.

Aangaande, 1. kono, to'o.

Aangebonden, *kort* —, kongko.

Aangeboren, 1. tanoe.

Aangenaa, dago, dolidi, tao.

Aangenomen, (*kind*) 1. toewoe.

Aangeven, zie *aanreiken*.

Aangezicht, 1. lio, raja.

Aangezien, ro'o, taboeloe, takala, tompa, tompilalo, 1. topa.

Aangrijpen, (r. d. *koorts*) kamboeasa.

Aangroei, tajondo.

Aanhaken, lewe, ombi, rabe.

Aanhangsel, taki, 2. tampe, timpoeso, tombi.

Aanhouden(d), 1. doedoe, tonggoeloe.

Aankijken, bilo, 1. mata, ole, woea.

Aanklagen, 2. kala, sampi, sebe, sowa.

Aankleeden, rengko, 1. soea.

Aanknoopen, soempa.

Aankomen, djela, doengko, dongka, sonda, toedoe; — *tegen*, rampe; *oeral* —, djama, 1. pale.

Aankondigen, 1. toemboe.

Aanlasschen, zie *lasschen*.

Aanleg, 1. oea.

Aanleggen, (*tuin*) bonde; (*vaartuig*) sonda.

Aanlegplaats, 1. langga, 1. sompo, sonda.

Aanleiding, kinta, 1. soeroe.

Aanloop, lontjo, wobo.

Aanmaken, tato; *ruur* —, woei.

Aanmatigend, bangke.

Aanmerking, sari.

Aanmoedigen, io.

Aannemen, 1. aja, 1. kabe, 1. sabe, sangoe, tarima, tima.

Aanpakken, 1. aja, singkabi.

Aanplant, moeja.

Aanpunten, sombi.

Aanraken, ditoe, djama, goeame, isoe, itoe, lewe, sedo.

Aanreiken, 2. awa, tondjoe.

Aanroepen, bao, 1. boo, 2. somba.

Aanslaan, pana, poroei.